

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PEDAGOGIKY

**DOPADY AKTIVIZAČNÍHO PROGRAMU CIRKUS PACIENTO
NA LÉČBU PACIENTŮ S DUŠEVNÍM ONEMOCNĚNÍM**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Petr Moravec

Sociální práce

Vedoucí práce: Mgr. et MgA. Roman Černík

Plzeň, 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 14. dubna 2014

.....
vlastnoruční podpis

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta pedagogická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Petr MORAVEC**
Osobní číslo: **P10N0012P**
Studijní program: **N6731 Sociální politika a sociální práce**
Studijní obor: **Sociální práce**
Název tématu: **Dopady aktivizačního programu Cirkus Paciento na léčbu pacientů s duševním onemocněním.**
Zadávací katedra: **Katedra pedagogiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Sběr teoretické literatury
  2. Zpracování teoretické části práce
  3. Projektování výzkumné části práce
  4. Realizace výzkumu
  5. Zpracování výsledků a hodnocení
  6. Zpracování a odevzdání DP, BP i v elektronické podobě
-

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy: 118
Forma zpracování diplomové práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

- DUŠEK, K.; VEČEŘOVÁ-PROCHÁZKOVÁ, A. Diagnostika a terapie duševních poruch. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-1620-6.
VALENTA, M. Dramaterapie. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-586-5.
SLAVÍK, J. Současná arteterapie v České republice a v zahraničí. Praha: Univerzita Karlova, 2000. ISBN 80-7290-004-8.
MAHROVÁ, G. Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2138-5.
PĚČ, O. Psychózy: psychoterapie, rehabilitace a komunitní péče. Praha: Triton, 2009. ISBN 978-80-7387-253-3.

Vedoucí diplomové práce: Mgr. et MgA. Roman Černík
Katedra pedagogiky

Datum zadání diplomové práce: 1. prosince 2010

Termín odevzdání diplomové práce: 31. března 2012

Doc. PaedDr. Jana Coufalová, CSc.
děkanka

Doc. PaedDr. Marie Kocurová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 1. února 2011

OBSAH

Úvod	3
1 SOCIÁLNÍ CIRKUS	5
1.1 NENÍ TO OBYČEJNÝ CIRKUS.....	5
1.2 ... JE TO CIRKUS SOCIÁLNÍ.....	7
1.3 DEFINICE A CÍLE SOCIÁLNÍHO CIRKUSU	7
1.4 PRINCIPY SOCIÁLNÍHO CIRKUSU	9
1.5 SOCIÁLNÍ CIRKUS VE SVĚTĚ A V ČR	11
1.5.1 Cirque du Monde.....	11
1.5.2 POW Circus	12
1.5.3 HandiCirque	12
1.5.4 Cirkus Naslepo	13
1.5.5 Cirkus Bombastico	14
1.5.6 Cirkus Paciento	14
2 CIRKUS PACIENTO V PSYCHIATRICKÝCH LÉČEBNÁCH.....	16
2.1 JAK LEDOVEC K CIRKUSU PŘIŠEL	16
2.2 OD TOTÁLNÍ INSTITUCE K REFORMĚ PSYCHIATRICKÉ PÉČE	17
2.3 CÍLOVÁ SKUPINA CIRKUSU PACIENTO	21
2.4 PRINCIPY A METODY CIRKUSU PACIENTO V PSYCHIATRICKÝCH LÉČEBNÁCH	21
2.4.1 „Oboustranná sociální rehabilitace“	22
2.4.2 Recovery	22
2.5 PRŮBĚH CIRKUSU PACIENTO V PSYCHIATRICKÝCH LÉČEBNÁCH.....	24
2.5.1 Motivační návštěvy oddělení.....	26
2.5.2 Otevřená cirkusová dílna	26
2.5.3 Generální zkouška	28
2.5.4 Závěrečné představení	28
3 VÝZKUMNÁ ČÁST	30
3.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	30
3.2 METODOLOGIE VÝZKUMU	31
3.3 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT.....	32
3.3.1 Důvody pro zapojení se do projektu	32
3.3.2 Přínosy projektu Cirkus Paciento.....	32
3.3.2.1 Zlepšení nálady	33
3.3.2.2 Upozadění nemoci	33
3.3.2.3 Zvýšení sebevědomí	34
3.3.2.4 Realizace v umění, tvořivost	35
3.3.2.5 Zlepšení spolupráce pacienta s personálem	36
3.3.2.6 Nalezení nových či návrat k volnočasovým aktivitám, koníčkům	36
3.3.2.7 Navázání na komunitu a kontakt s přirozeným prostředím	37
3.3.2.8 Narušení stereotypu	37
3.3.3 Reflexe zážitků	38
3.3.4 Podpora pacientů ze strany personálu.....	38
3.3.5 Nedostatky na straně instituce.....	39
3.3.6 Nedostatky projektu Cirkus Paciento	41
ZÁVĚR.....	42
RESUMÉ	46

SEZNAM LITERATURY	47
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ	I
PŘÍLOHA I – SCÉNÁŘ ROZHOVORU S PERSONÁLEM	II
PŘÍLOHA II – SCÉNÁŘ ROZHOVORU S PACIENTY.....	IV
PŘÍLOHA III – ROZHOVOR S PERSONÁLEM Č. 1	VI
PŘÍLOHA VI – ROZHOVOR S PERSONÁLEM Č. 2	XVIII
PŘÍLOHA V – ROZHOVOR S PERSONÁLEM Č. 3	XXVI
PŘÍLOHA IV – ROZHOVOR S PACIENTEM Č. 1.....	XXXVII
PŘÍLOHA IV – ROZHOVOR S PACIENTEM Č. 2.....	XLI
PŘÍLOHA IV – ROZHOVOR S PACIENTEM Č. 3.....	XLIX

Úvod

Když se řekne cirkus, asi málokdo by si jej spojil s tématem sociální práce. Přesto se ve světě najde mnoho projektů, které cirkus v sociální práci úspěšně využívají. Dokonce je možné nalézt i několik příkladů u nás v České Republice. Jedním z nich je Cirkus Paciento vystupující v psychiatrických léčebnách (přestože v roce 2013 část psychiatrických léčeben změnila svůj statut na nemocnice, přidržím se v rámci této práce jednotného pojmu psychiatrické léčebny). Tento konkrétní projekt se stal předmětem i mé diplomové práce. Ke zvolení tohoto tématu mě vedlo hned několik důvodů.

Prvním a hlavním podnětem k napsání práce je skutečnost, že jsem v projektu od jeho počátků sám osobně angažovaný. Celý projekt vznikl z nadšení, ze zájmu o cirkusové umění a z inspirace podobného projektu na dětských odděleních nemocnic, který vystupuje pod názvem Zdravotní klaun. Ani nám – nadšencům pro cirkus v psychiatrických léčebnách - samotným nebyl pojem sociální cirkus známý. Věděli jsme, co bychom rádi jeho prostřednictvím naplnili, a celý koncept se v podstatě osvědčoval rovnou v praxi. Jelikož jsem na druhou stranu i tím, kdo je zodpovědný za zajištění financování projektu, musím připravovat projektové žádosti do grantových řízení nadací a ministerstev, abychom náš projekt mohli realizovat. Neboť projekt Cirkusu Paciento v psychiatrických léčebnách funguje již čtyři roky a letos zahajuje pátou sezónu, domnívám se, že by kromě kvantitativních dat pro donátory (počet zapojených pacientů, počet odehraných představení) bylo již možné a zároveň vhodné zpracovat kvalitativní důkazy o tom, jaký má projekt na pacienty a jejich léčbu konkrétní pozitivní dopady. Takovým praktickým výstupem je mnou předkládaná diplomová práce.

Druhým podnětem k napsání této práce je pak zařazení našeho projektu do proudu sociálního cirkusu. Sociální cirkus u nás využívají spíše společnosti, sdružení nebo jednotlivci, kteří jsou v první řadě „cirkusáci“, kteří dosahují v cirkusovém umění nevídaných dovedností. Vedle umu těchto báječných lidí hovořit o cirkusovém umění u nás z Cirkusu Paciento je přeci jen poněkud sporné. Kládl jsem si tedy otázku, nakolik vlastně náš koncept, který není podložen cirkusovou školou a bravurními triky, lze charakterizovat jako sociální cirkus a zda právě náš projekt bude tato kritéria splňovat.

Svoji diplomovou práci jsem rozvrhl na čtyři části. V první, nazvané Sociální cirkus, se věnuji sociálnímu cirkusu v obecné rovině. Abych mohl zařadit náš projekt do sociálního cirkusu, případně zodpověděl otázku, v jaké míře ho lze považovat za sociální cirkus, jsem sociální cirkus popsal, vymezil a pokusil se nalézt koncept, který lze považovat za základní kámen sociálního cirkusu. Kromě teorie v této části také na praktických příkladech demonstruji, jaké jsou možnosti sociálního cirkusu při práci s různými cílovými skupinami.

Ve druhé části práce se již věnuji konkrétně projektu Cirkus Paciento, jak jej realizujeme v psychiatrických léčebnách. Kromě historie tohoto projektu zde čtenář nalezne i teoretické základy, na kterých jsou postaveny předpoklady přínosu projektu pro pacienty. Také je zde konkrétně popsán průběh realizace samotného projektu.

Třetí část je věnována výzkumu, který jsem provedl s cílem nalézt odpovědi na pochopení celého fenoménu. Nejprve se krátce věnuji metodice výzkumu a následně interpretaci získaných dat. Zde jsou uvedeny samotné kategorie společné pro obsah rozhovorů, které mají pomoci odpovědět, jaké jsou konkrétní dopady Cirkusu Paciento na jednotlivé pacienty a jejich léčbu.

Ve čtvrté závěrečné části shrnuji získané údaje z výzkumu a odpovídám na položené otázky.

1 SOCIÁLNÍ CIRKUS

Sociální cirkus je téma, na které během studia sociální práce příliš často nenarazíme. Z vlastních studijních zkušeností si dovolím tvrdit, že je to pojem spíše neznámý. Není se však příliš čemu divit. Materiálů vztahujících se k sociálnímu cirkusu v České republice je pomálu. Přesto je sociální cirkus ve světě bohatě využívaným nástrojem pro sociální intervenci u širokého spektra cílových skupin. Můžeme nalézt organizace i neformální skupiny zabývající se podporou dětí ohrožených závislostí na návykových látkách, dětí žijících na ulici, lidí s mentálním postižením či žen zneužívaných k prostituci. Konkrétní příklady jeho praktického využití ve světě si ukážeme později. Nejprve bude vhodné si tento pojem definovat a nalézt jeho význam, který budu používat pro další potřeby této práce.

1.1 NENÍ TO OBYČEJNÝ CIRKUS...

Pro rozkrytí obsahu sociálního cirkusu je vhodné se podívat na jednotlivé vlivy, které sociální cirkus formují. Bohatství sociálního cirkusu a praktických technik, které využívá, plyne z rozmanitosti lidských činností provozovaných během cirkusových představení. Přestože tato práce nemá ani v nejmenším být o samotném cirkusovém umění, považuji za nutné se o cirkusovém základu sociálního cirkusu alespoň krátce zmínit. Jednak Cirkus Paciento v psychiatrických léčebnách kontext a obsah klasického cirkusu ve svých vystoupeních využívá, jednak také samotná metoda sociální práce – sociální cirkus - je s cirkusem úzce spjata. Pokusím se tedy o stručný pohled do cirkusu jako uměleckého odvětví.

Cirkus čerpá z široké škály uměleckých aktivit. Téměř každé dítě s úžasem hledí na pestrobarevný velký cirkusový stan a uvnitř se zatajeným dechem sleduje žongléry, akrobatické kousky ve výškách, nebezpečnou drezuru šelem, herecké výkony klaunů, to vše za hlasitého doprovodu cirkusové kapely. Od svých moderních počátků v 18. století prošel cirkus vývojem. Cirkus tak, jak ho známe např. z Bassova Cirkusu Humberto a stejnojmenného televizního seriálu, můžeme zařadit do tzv. tradičního cirkusu. Ten se vyvíjel dlouhých 200 let a z jízďáren s drezurou koní se proměnil v ohromné cestující společnosti. Jezdeckví se stalo pouze jednou z mnoha disciplín. Přibyla manéžová

klauniáda, drezura exotické zvěře, artistické a sportovní výkony. Cirkusy představovaly především touhu po dokonalosti, posunutí lidských možností. Takto pojatý cirkus slavil úspěch do příchodu Velké hospodářské krize ve třicátých letech minulého století. Úpadek tradičního cirkusu pak završila druhá světová válka. Společenské změny po jejím konci a s nimi ruku v ruce příchozí změna estetického cítění vyvolaly nezájem lidí o tradiční cirkus. Určitou krizi zažíval však cirkus i zevnitř, kdy se změny dotýkaly i mladé generace cirkusových potomků a kdy předem určená kariéra člena cirkusového souboru přestala být lákavá.¹

Určitou odpovědí na krizi tradičního cirkusu je tzv. nový cirkus. Nový cirkus jakožto pojem vznikl v 70. letech právě pro odlišení od cirkusu tradičního. Umělecky čerpá sociální cirkus právě z nového cirkusu. Cihlář ve své publikaci o novém cirkusu definuje tento umělecký směr takto: *„Představení nového cirkusu vznikají často kolektivním tvůrčím procesem, používají cirkusová umění nebo jejich významově rozvinuté analogie. Tato umění však tvůrci používají ve prospěch vyprávění příběhu, vytváření výtvarných obrazů nebo atmosféry, jejichž význam je prvořadý. Až podružným důvodem je prezentace úrovně virtuozity provedení, nebezpečnosti jednotlivých čísel či případně bizarnosti cirkusových umění“*.² Stejně tak nemá sociální cirkus za cíl samo umění v jeho dokonalosti. Neklade si za primární cíl ohromit diváka žonglováním s bezpočtem míčků během balancování na visutém laně bez zajištění. Nový cirkus se oproti tradičnímu předchůdci vydal více k divadelnosti. Novému cirkusu je blízké divadelní jeviště nebo venkovní prostor spíše než manéž a šapitó.³

Jako si nový cirkus z tradičního cirkusu vzal svou část, kterou rozvinul tím, že ji obohatil o moderní divadelní prvky, tak i sociální cirkus staví na základech nového cirkusu, který je však rozvinut směrem k cílům sociální práce namísto cílů uměleckých.

¹ CIHLÁŘ, Ondřej. *Nový cirkus: s doslovem O atribuci divadlu od Jana Dvořáka*. Vyd. 1. Praha: Pražská scéna, 2006, 263 s. Panorama českého alternativního divadla, 14. ISBN 80-861-0255-6. s. 16 - 72

² CIHLÁŘ, Ondřej. *Nový cirkus: s doslovem O atribuci divadlu od Jana Dvořáka*. Vyd. 1. Praha: Pražská scéna, 2006, 263 s. Panorama českého alternativního divadla, 14. ISBN 80-861-0255-6. s. 91

³ CIHLÁŘ, Ondřej. *Nový cirkus: s doslovem O atribuci divadlu od Jana Dvořáka*. Vyd. 1. Praha: Pražská scéna, 2006, 263 s. Panorama českého alternativního divadla, 14. ISBN 80-861-0255-6. s. 91 - 94

1.2 ... JE TO CIRKUS SOCIÁLNÍ

Před hledáním samotného obsahu pojmu sociální cirkus je nutné uvést, že je možné se setkat i s některými dalšími pojmy. Ty jsou zmíněny přímo v chartě sociálního cirkusu (Charter of the Creation of the United Nations of Social Circus), která byla podepsána roku 2002 zástupci organizací a jednotlivci věnujícími se sociálnímu cirkusu z dvanácti zemí z celého světa. V dokumentu je uvedeno vzetí na vědomí, že pro americké a australské signatáře je nejvhodnějším pojmem *sociální cirkus*, pro irské a dánské je to *komunitní cirkus* a Francouzi dávají přednost slovnímu spojení *cirkus a sociální práce*.⁴ Přestože právě francouzské spojení nejvíce vyjadřuje, že se jedná o spojení cirkusu a sociální práce, budu v této diplomové práci pokračovat s pojmem sociální cirkus jakožto pojmem v našem prostředí osvojeném. Termín sociální cirkus používá též projekt Cirqueon v rámci volného sdružení organizací a spolků vystupujících pod názvem Cirkonet. Jedná se o česko - slovenskou platformu pro podporu, rozvoj a profesionalizaci sociálního cirkusu. Cirkonet používá termín v jeho anglické formě social circus, což můžeme přisoudit především úzkým vztahům s dalšími organizacemi sociálního cirkusu v rámci mezinárodní cirkusové sítě Caravan Circus Network.⁵

1.3 DEFINICE A CÍLE SOCIÁLNÍHO CIRKUSU

Pro odpověď po konkrétní definici sociálního cirkusu se musíme podívat do zahraničí, kde již vznikly některé práce popisující základní principy, metodologii či nástroje využívané v sociálním cirkusu. „*Sociální cirkus je způsob k překonání sociálních problémů, který je odvozený z inovativního spojení cirkusového umění a sociální intervence. Cílem sociálního cirkusu je celkový rozvoj a sociální začlenění znevýhodněných osob, zejména mládeže. Přesněji řečeno proto, že ponechává prostor pro svobodu a kreativitu, současně vyžadujíc houževnatost, vytrvalost a kázeň, sociální cirkus zmocňuje účastníky využívat jejich odlišnosti k vyjádření sebe sama a navázat nový vztah se společností, která je často*

⁴ BOLTON, Reginald. *Why circus works: how the values and structures of circus make it a significant developmental experience for young people* [online]. Perth, 2004. Disertační práce. Murdoch Univerzity. s. XXIV [cit. 2014-02-07] Dostupné z: <http://researchrepository.murdoch.edu.au/401/2/02Whole.pdf>

⁵ O Cirkonetu. CIRQUEON - CENTRUM PRO NOVÝ CIRKUS. www.cirkonet.cz [online]. [cit. 2014-02-07]. Dostupné z: <http://www.cirkonet.cz/o-cirkonetu>

*vyloučila.*⁶ (překlad vlastní) Tento popis pocházející z jednoho z největších projektů sociálního cirkusu Cirque du Monde, který vznikl v rámci společnosti Cirque de Soleil, je pohledem na sociální cirkus jako na nástroj především sociálního začleňování. Jako nástroj zařaditelný do sociální pedagogiky pak vnímá sociální cirkus dokument Framework of competences for social circus trainers, který vznikl v rámci sdružení CARAVAN, jehož členy jsou organizace zabývající se sociálním cirkusem. „*Sociální cirkus je definován jako vzdělávací nástroj uzpůsobený specifikám cílových skupin.*“⁷ (překlad vlastní)

Cílovými skupinami sociálního cirkusu jsou pak myšleny osoby ze znevýhodněného prostředí, se speciálními potřebami nebo různým sociálně kulturním zatížením (v rámci citovaného dokumentu to jsou především znevýhodněné děti a mládež).⁸ Konkrétními cíli, které by si měl sociální cirkus klást, jsou:

„Podporovat rozmanitosti mezi rozličnými kulturami, generacemi a pohlavími.

Bránit všem formám sociálního vyloučení.

Být volnočasovou aktivitou pro mládež z jakéhokoli prostředí.

Zvýšit pozornost lidí na vlastní aktivity a mít pozitivní vliv na komunitní život.

Posilovat a vrhat pozitivní světlo na sebepojetí účastníků.

Zvyšovat motivace účastníků.“⁹ (překlad vlastní)

Sociální cirkus je v obou případech chápán jako nástroj k sociální změně. Na základě uvedených definic a cílů sociálního cirkusu můžeme jako jeho primární poslání definovat snahu o sociální začlenění. Teoretickou oporu při naplňování cílů sociálního cirkusu lze tedy nalézt v sociální práci. Navrátil v Úvodu do teorií a metod sociální práce popisuje, že „*Cílem sociální práce je podpora sociálního fungování klienta v situaci, kde je taková podpora buď skupinově, nebo individuálně vnímána a vyjádřena. Sociální práce se profesionálně zabývá lidskými vztahy v souvislosti s výkonem sociálních rolí (sociální*

⁶ MICHEL LAFORTUNE, Annie Bouchard. Community worker's guide: when circus lessons become life lessons. Cirque du Soleil, 2010. ISBN 978-292-3847-09-2. s. 13-14

⁷ Framework of competences for social circus trainers. In: Caravan network [online]. s.24 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z: <http://www.caravancircusnetwork.eu/assets/PDF/LEO1fnalLOW2.pdf>

⁸ Framework of competences for social circus trainers. In: Caravan network [online]. s. 24- 25 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z: <http://www.caravancircusnetwork.eu/assets/PDF/LEO1fnalLOW2.pdf>

⁹ Framework of competences for social circus trainers. In: Caravan network [online]. s. 24 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z: <http://www.caravancircusnetwork.eu/assets/PDF/LEO1fnalLOW2.pdf>

*fungování).*¹⁰ U této definice nám velmi napomůže především se dále dotazovat po významu sociálního fungování. Shrnující odpověď lze získat ze Slovníku sociální práce, který sociální fungování popisuje jako: „*Kvalita společenských vazeb jednotlivce, obvykle posuzovaná podle několika kritérií – např. podle kvality vztahů k lidem, využití vlastního potenciálu, plnění požadavků společenského prostředí. Pojem sociální fungování reflektuje jednak schopnost klienta odpovídat na nároky prostředí, jednak samy nároky prostředí. Problémy v sociálním fungování jsou důvodem toho, aby se klient spojil se sociálním pracovníkem a společně se je pokusili řešit.*“¹¹ Primárním společným východiskem sociální práce a sociálního cirkusu pro další spolupráci s klientem je hledisko pomoci zvýšit variabilitu schopností fungovat ve společnosti. Zároveň má cirkus další možné přínosy, které mohou pomoci změnit samotné sociální prostředí. V Africe tak může sociální cirkus pomáhat s povědomím o problematice HIV onemocnění, může upozorňovat na přístup k obětem sexuálního násilí či může usilovat o snižování sociální napětí mezi jednotlivými skupinami, jako se stalo v osmdesátých letech v Severním Irsku.¹²

1.4 PRINCIPY SOCIÁLNÍHO CIRKUSU

Na čem je tedy sociální cirkus postaven? Které jeho charakteristiky nebo principy by měly vést k naplňování poslání sociálního cirkusu podporovat sociální začlenění a rozvoj dovedností účastníků? V obsáhlé příručce pro pracovníky zabývající se sociálním cirkusem, která byla vydána společností Cirque de Soleil, popisují její autoři M. Lafortune a A. Bouchard sedm základních principů, na kterých musí být postaven každý projekt sociálního cirkusu.¹³

Bezpečný a zábavný prostor – nejedná se jen o bezpečnost vzhledem k možným úrazům, ale o celkový pohled na pocit bezpečí účastníka sociálního cirkusu. Bezpečí musí být zajištěno po fyzické, psychické, sociální i emocionální stránce, účastník nesmí být vystaven diskriminaci, jakémukoli druhu násilí či obtěžování. Jen takový

¹⁰ NAVRÁTIL, Pavel. *Úvod do teorií a metod sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2000. s. 7.

¹¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, 287 s. ISBN 80-717-8549-0. s. 208

¹² MICHEL LAFORTUNE, Annie Bouchard. *Community worker's guide: when circus lessons become life lessons*. Cirque du Soleil, 2010. ISBN 978-292-3847-09-2. s. 3

¹³ MICHEL LAFORTUNE, Annie Bouchard. *Community worker's guide: when circus lessons become life lessons*. Cirque du Soleil, 2010. ISBN 978-292-3847-09-2. s. 21

prostor dává možnost uniknout z často tíživého prostředí, ve kterém účastník projektu žije. Umožňuje vychutnat si krásu cirkusového umění a nalézt nové způsoby pobývání na světě.

Propojení s komunitou – sociální cirkus by měl vytvářet nebo obnovovat vazby účastníků na jejich běžné prostředí, rodiny. Měl by vytvářet možnosti pro to, aby lidé z běžného prostředí (komunity) se s účastníky sociálního cirkusu setkali a změnili své pohledy na ně.

Vyjadřování a kreativita – cirkusové umění je tím co dává sociálnímu cirkusu kreativní možnosti. Umožňuje rozvíjet kreativitu účastníků, sebevyjádření, podporuje představivost. Kreativita je nástrojem k znovuzískání kontroly nad jejich prostředím.

Spolupráce mezi sociálním a cirkusem – spojení sociálního aspektu a cirkusového umění je jádrem sociálního cirkusu. Spojení sociálního pracovníka a cirkusového trenéra umožňuje využití dvou specializací k jednomu cíli prostřednictvím překonání omezení obou profesí a nalezení nového způsobu řešení v sociálním cirkusu. Zde se hovoří o dvou samostatných osobách, kdy v příručce je obecně postaven tým na osobě trenéra cirkusových dovedností a osobě sociálního pracovníka.

Trvání v čase – sociální cirkus má jednoznačné dopady i jako velmi krátkodobý projekt. Čím déle však trvá, tím je jeho přínos větší.

Přístup zaměřený na účastníka – tento princip říká, že tím, o koho v procesu sociálního cirkusu jde, jsou jeho účastníci. Sociální cirkus motivuje lidi prostřednictvím hry a učí lidi umět znovu si hrát. Důležitým aspektem je dobrovolnost. Na účastníky se nemá „tlačit“, ale pouze je podněcovat ke hře. Lidé se budou na cirkusové dílny vracet, pokud je to bude bavit.

Partnerství – navázat partnerství je základní podmínkou pro kvalitní projekt sociálního cirkusu. Projekty, ve kterých jsou partneři maximálně motivovaní a mají dostatečnou kapacitu pro projekt sociálního cirkusu, mají největší pozitivní dopady.¹⁴

---

¹⁴ MICHEL LAFORTUNE, Annie Bouchard. Community worker's guide: when circus lessons become life lessons. Cirque du Soleil, 2010. ISBN 978-292-3847-09-2. s.21-23

K těmto principům se ještě v této práci vrátím, neboť se domnívám, že jsou velmi důležité i pro náš projekt Cirkusu Paciento. Z analýzy rozhovorů, které jsem provedl v rámci výzkumu, se pokusím na tyto principy navázat a skrze ně ukázat, jaké konkrétně mají dopady na pacienty v psychiatrické léčebně a zda je možné v takovém prostředí tyto principy naplňovat.

1.5 SOCIÁLNÍ CIRKUS VE SVĚTĚ A V ČR

Prostřednictvím konkrétních aplikací sociálního cirkusu ve světě a v ČR mohu lépe ukázat, jak široké je spektrum cílových skupin, se kterými sociální cirkus může pracovat a jaké cíle si může sociální cirkus klást.

1.5.1 CIRQUE DU MONDE

Kanadský Cirque du Monde je sociálním cirkusem založeným roku 1995 kanadskou společností Cirque du Soleil, která představuje pravděpodobně světově nejznámějšího představitele nového cirkusu, a mezinárodní dobrovolnickou agenturou Jeunesse du Monde. V současné době se jedná o program, který se rozšířil do několika desítek zemí světa na všech kontinentech (např. Kamerun, Burkina Faso, Holandsko, Libanon, Mongolsko, Brazílie, Chile, USA a další). Primární cílovou skupinou Cirque du Monde jsou obecně (chudobou, životem na ulici apod.) ohrožené děti a mládež od 8 do 25 let. Cirque du Monde funguje jako zastřešující organizace, která metodicky a finančně podporuje lokální komunitní sociální cirkusy (z ekonomického pohledu můžeme tento model přirovnat k franšizingu). Cíle jednotlivých projektů jsou rozličné. V Africe slouží projekty sociálního cirkusu například jako médium, prostřednictvím kterého vzdělávají děti o problematice HIV, naproti tomu v Jižní Americe dávají naději dětem z ulice možnost vyniknout a mít pozitivní vzory.¹⁵

---

¹⁵ MICHEL LAFORTUNE, Annie Bouchard. Community worker's guide: when circus lessons become life lessons. Cirque du Soleil, 2010. ISBN 978-292-3847-092. s. 21

1.5.2 POW CIRCUS

Australský Performing Older Woman's (POW) Circus začal v roce 1995. Jde o skupinu žen v současné době ve věku 40 až 65 let. Tato skupina pořádá především cirkusové kurzy, ale i pravidelné tréninky, které zúročují v menších či větších vystoupeních.¹⁶

„Cíle POW jsou:

- *bojovat s ageismem a ageistickými předsudky*
- *podporovat duševní pohodu a fyzické zdraví žen nad 50 let jakékoliv sexuální orientace, etnika, třídy, zkušeností a fyzických schopností*
- *zlepšit status ženy zahrnutím feministické perspektivy a podporující zviditelnění lesbické orientace*
- *bavit se a pracovat bezpečně.*¹⁷ (překlad vlastní)

1.5.3 HANDICIRQUE

Jedná se o projekt belgické cirkusové školy l'Ecole de Cirque de Bruxelles. HandiCirque byl založen roku 1990. Cílovou skupinou jsou lidé s mentálním a/nebo fyzickým postižením bez rozdílu. V HandiCirque pracují s lidmi na vozíku, se zrakově postiženými, sluchově postiženými stejně jako s hyperaktivními dětmi. Je určen pro děti i dospělé. Cirkusové techniky přizpůsobují každému individuálně dle jeho možností. Dnes navštěvuje cirkusovou školu přes sto frekventantů s postižením. Škola spolupracuje s dalšími organizacemi, předává své know-how, aby z principů sociálního cirkusu mohlo mít prospěch co nejvíce lidí se zdravotním postižením. Původní název samostatného projektu se v Belgii uchytil jako samostatný pojem pro kategorii sociálního cirkusu zaměřeného na lidi se zdravotním postižením.¹⁸

¹⁶ About POW Circus. POW CIRCUS. *POW Circus: Performing Older Women's Circus* [online]. 2014 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z: <http://powcircus.host-ed.me/about.htm>

¹⁷ About POW Circus. POW CIRCUS. *POW Circus: Performing Older Women's Circus* [online]. 2014 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z: <http://powcircus.host-ed.me/about.htm>

¹⁸ HANDICIRQUE or Circus with mentally and physically challenged students [online]. Brusel, 2009. s.5 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z: http://www.caravancircusnetwork.eu/assets/images/Caravan%20network/Publications/Bruxelles_HANDICIRQUE%20or%20Circus%20with%20mentally%20and%20physically%20challenged%20students.pdf

Cíle, které si HandiCirque klade, jsou následující:

- „- *Rozvíjet uvědomění si svého těla skrze pohyb.*
- *Naučit se soustředit na to, co se děje ve vlastním těle.*
- *Naučit se poslouchat své tělo, znát a ovládat jej.*
- *Rozvíjet výraz a kreativitu.*
- *Použít tělo jako prostředek k vyjádření (neverbální komunikace), stimulovat svobodné a spontánní vyjádření tak, aby si účastník vytvořil svůj vlastní způsob vyjádření a kreativity.*
- *Rozvíjet společenské dovednosti.*
- *Naučit se pracovat s ostatními ve vztahu k sobě navzájem.*
- *Budovat pocit jistoty a důvěry.*
- *Podpořit začlenění a ,de-marginalizací’.*
- *Opustit instituci a jít do cirkusové školy je již forma začlenění, posílená tím, že praktikují umění jako kdokoliv jiný. Běžní lidé bez zdravotního postižení cvičí stejnou uměleckou formu. Dochází k prolnutí obou skupin, pozorování se, vzájemné pomoci, nacházení svého místa a vzájemné úcty“¹⁹ (překlad vlastní)*

1.5.4 CIRKUS NASLEPO

CIRKUS NASLEPO je projektem pražského CIRQUEONU – Centra pro nový cirkus. Projekt je zaměřený na osoby se zrakovým postižením. Účastnit se jej mohou děti i dospělí. Ve srovnání s belgickým HandiCircuem je projekt ve svém počátku, první zkušební kurzy se uskutečnily v létě 2013 a na podzim téhož roku se z CIRKUSU NASLEPO stala pravidelná aktivita. Projekt využívá některé specifické postupy vhodné pro lidi se zrakovým postižením, jako je například kontaktní žonglování, kdy žonglér má stále fyzický kontakt

¹⁹ HANDICIRQUE or Circus with mentally and physically challenged students [online]. Brusel, 2009. s.7-8 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z: http://www.caravancircusnetwork.eu/assets/images/Caravan%20network/Publications/Bruxelles_HANDICIRQUE%20or%20Circus%20with%20mentally%20and%20physically%20challenged%20students.pdf

s předměty. Dále v projektu využívají akrobacii, kouzelnické triky, balanční cviky a další techniky.²⁰

1.5.5 CIRKUS BOMBASTICO

Cirkusu Bombastico si dovolím věnovat o něco více prostoru, neboť se stal inspirací i pro náš Cirkus Paciento v psychiatrických léčebnách. Ukázal, že je možné využít sociálního cirkusu i u psychiatrických pacientů. Zkušenosti s realizací Cirkusu Bombastico jsou o to cennější, že se staly předmětem samostatného příspěvku B. Albrich, M. Konečného a J. Dusbábkové předneseného na konferenci věnované léčbě psychóz v Jáchymově v roce 2002. Cirkus Bombastico vznikl již v roce 1998 ve Fokusu Praha, který se zabývá poskytováním sociálních služeb lidem s duševním onemocněním. Projekt vznikl díky spolupráci Fokusu s Fredericem Bombastico, německým sociálním pracovníkem, který se dal na dráhu pouličního umělce. Již v první polovině devadesátých let začal využívat cirkusových technik k práci s lidmi se zdravotním postižením. Hlavní cílovou skupinou, na kterou se zaměřil, byli lidé s mentálním postižením. Společně s pracovníky Fokusu jeho metody upravili a začali je využívat k práci s lidmi s duševním onemocněním. Konkrétně se zaměřili na klienty z psychotického okruhu duševních onemocnění. Projekt nerozlišuje, zda se jedná o pacienty s dobrou prognózou pro vyléčení nebo o pacienty s chronickým průběhem nemoci a z toho důvodu postupně se zhoršujícími schopnostmi. V průběhu roku probíhá cirkusové setkání terapeutů a klientů celkem třikrát. Hlavní část programu Cirkusu Bombastico je při letním týdenním soustředění, které vrcholí závěrečným představením pro veřejnost.²¹

1.5.6 CIRKUS PACIENTO

Název společný s projektem, na který je zaměřena tato práce, napoví, že se jedná o další velkou inspiraci pro samotný Cirkus Paciento v psychiatrických léčebnách a téměř by se

---

²⁰ CIRKUS NASLEPO PRAVIDELNÉ KURZY. *CIRQUEON: PROJEKT PRO PODPORU A ROZVOJ NOVÉHO CIRKUSU V ČESKÉ REPUBLICE* [online]. [cit. 2014-02-14]. Dostupné z: <http://www.cirqueon.cz/cs/centrum-pro-novy-cirkus/novinky/item/798-cirkus-naslepo>

²¹ KONEČNÝ, Martin. Strategická CIRKUS BOMBASTICO terapie. *Psychosomatika.net* [online]. [cit. 2014-02-21]. Dostupné z: <http://www.psychosomatika.net/index.php/texty-clanky/89-strategicka-cirkus-bombastico-terapie>

dalo říci, že se již jedná o projekt společný, avšak každý z projektů má odlišné cílové skupiny a především odlišné prostředí, kde se odehrává. Jako inspirační zdroj jej proto uvádím samostatně. Cirkus Paciento je projektem obecně prospěšné společnosti Zdravotní klaun, které se primárně zaměřuje na individuální návštěvy dětských pacientů tzv. klauniád v nemocnicích po celé ČR. Společnost vznikla v roce 2001 a na svých webových stránkách uvádí toto poslání:

„Zdravotní klaun je nezisková organizace s celostátní působností, která přináší humor a radost hospitalizovaným dětem, geriatrickým pacientům a dalším potřebným v oblasti zdravotnictví, čímž přispívá ke zlepšení jejich psychického a tím i celkového zdravotního stavu, a to prostřednictvím speciálně vyškolených zdravotních klaunů a souvisejících projektů.“²²

Cirkus Paciento v podání zdravotních klaunů je určen dětským pacientům, kteří jsou dlouhodobě nemocní a tráví v nemocnici delší čas. Zdravotní klauni s dětmi pracují v průběhu jednoho týdne, celkem s dětmi trénují čtyři dny a celá společná snaha je završena představením pro rodiče, ostatní děti i personál nemocnice. Jejich hlavní poslání popisuje Zdravotní klaun takto: *„Hlavní poslání Cirkusů Paciento je vzbudit u malých pacientů aktivní zájem o život a uzdravení, a i proto se Cirkus Paciento stává součástí celkového léčebného procesu.“²³*

---

²² Poslání zdravotních klaunů - Zdravotní klaun. *Zdravotní klaun ...protože smích pomáhá* [online]. [cit. 2014-02-21]. Dostupné z: <http://www.zdravotniklaun.cz/poslani/>

²³ Poslání zdravotních klaunů - Zdravotní klaun. *Zdravotní klaun ...protože smích pomáhá* [online]. [cit. 2014-02-21]. Dostupné z: <http://www.zdravotniklaun.cz/poslani/>

2 CIRKUS PACIENTO V PSYCHIATRICKÝCH LÉČEBNÁCH

V rámci práce jsem se nyní dostal k samotnému projektu Cirkusu Paciento. V předešlém textu jsem pomocí definic a především jednotlivých aplikací sociálního cirkusu ukázal, jaké jsou jeho základní principy a východiska. V této části se chci věnovat konkrétním možným metodám a terapeutickým přístupům, kterými je Cirkus Paciento inspirován. Zda jsou předpoklady a cíle jednotlivých principů správné, se pokusím dokázat ve výzkumné části práce. Také je nutno uvést, že sám jsem zaměstnancem občanského sdružení Ledovec a na realizaci projektu Cirkus Paciento se po dobu jeho existence aktivně podílím. Využiji tedy i svého zúčastněného pozorování pro interpretaci zkoumaného fenoménu.

2.1 JAK LEDOVEC K CIRKUSU PŘIŠEL

Cirkus Paciento je projekt občanského sdružení Ledovec, které působí v Plzeňském kraji. Ledovec poskytuje sociální služby lidem s duševním onemocněním a mentálním postižením (denní stacionář, odborné sociální poradenství, chráněné bydlení, sociální rehabilitace, telefonická krizová pomoc) a podporuje integraci lidí se zdravotním znevýhodněním.

Od svých počátků v roce 2001 Ledovec využívá kulturních aktivit, především vlastních kulturních akcí v prostoru Terapeutického centra Ledovec v Leducích u Plzně, k prolínání světů lidí s duševním onemocněním a/nebo mentálním postižením s veřejností. Pro lidi se zdravotním postižením se jedná o prostor, který je jim známý, jejich přítomnost je jistým způsobem očekávána, na přípravách akcí se často sami jako uživatelé služeb Ledovce podílejí. Na druhou stranu pro širokou veřejnost jsou akce zajímavé svou náplní, kulturním programem, prostředím. Díky tomu dochází k přirozenému prolnutí obou skupin, setření rozdílů nastolením atmosféry, kdy není potřeba a též se nedá určit, zda ten který člověk je sociální pracovník, klient či návštěvník. Lidem se zdravotním postižením tak pomáháme k většímu zapojení do společnosti, ale zároveň se snažíme naučit většinovou společnost lidi se zdravotním postižením poznat a snáze je přijmout jako nedělitelnou součást společnosti. Hlavním motivem, který je součástí právě popsaného úsilí, je relativizace pojmu normalita, jak je užíván v běžné řeči. K tomu se dobře osvědčilo využít

především absurditu a humor. Na našich akcích se tak často dějí krátká úvodní vystoupení zaměstnanců, která z rámce normality vystupují. A v této fázi se již dostáváme do blízkosti některých cirkusových disciplín a především k využívání humoru v profesi sociálního pracovníka ve prospěch klienta i společnosti. Tak jako se Fokus Praha spojil s Frederikem Bombastico, tak se Ledovec v roce 2009 spojil s Garym G. Edwardsem, zakladatelem společnosti Zdravotní klaun, který nás seznámil s projektem Cirkusu Paciento.

2.2 OD TOTÁLNÍ INSTITUCE K REFORMĚ PSYCHIATRICKÉ PÉČE

Odborným východiskem pro realizaci projektu je náš dlouhodobý zájem o deinstitucionalizaci psychiatrické péče, zlepšení podmínek v psychiatrických léčebnách a snaha prohloubit spolupráci mezi komunitními poskytovateli sociálních služeb pro lidi s duševním onemocněním a psychiatrickými léčebnami. Psychiatrické léčebny jsou v naší zemi poněkud uzavřeným světem. Většinou se jedná o areály obehnané zdí nebo alespoň plotem, které vytvářejí bariéru mezi světem uvnitř a venku. V roce 2008 byla veřejným ochráncem práv zveřejněna Zpráva z návštěv Psychiatrických léčeben, kde bylo popsáno mnoho prohřešků proti lidským právům pacientů.²⁴ V roce 2010 následně svou činnost v této problematice doplnil Zprávou z následných návštěv psychiatrických léčeben. Přestože velká část popsaných nedostatků byla odstraněna (například snižování lidské důstojnosti stigmatizujícím oblečením pacientů, nedostatek soukromí, příliš velká kapacita oddělení), během následných návštěv bylo stále zjištěno mnoho nenaplněných doporučení. Jedním z nich je problém nedostatečné nabídky návazných sociálních služeb. Z toho důvodu pak jsou někteří pacienti nuceni v léčebně pobývat mnoho let, přestože by mohli s podporou sociálních pracovníků fungovat v komunitě.²⁵

V návaznosti na závěry veřejného ochránce práv lze u některých léčeben stále nalézt určité prvky totální instituce, jak s tímto konceptem přišel E. Goffman ve své studii z prostředí psychiatrické léčebny z roku 1961. Pro Goffmanovy totální instituce je

²⁴ VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. *Zpráva z návštěv psychiatrických léčeben* [online]. Brno, 2008. [cit. 2014-03-02]. Dostupné z:

http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2008/SZ_psychiatricke_lecebny_08.pdf

²⁵ VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. *Zpráva z následných návštěv psychiatrických léčeben* [online]. Brno, 2010. [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2009/2009-PL_nasledne.pdf

charakteristické, že vytvářejí bariéru pro sociální styk s vnějším světem, a to takovou, která je často konkrétní ve své fyzické podstatě. Jedná se například o vysoké zdi, ploty, zamčené dveře a podobně. Dále vytvářejí prostor, který pro jednu skupinu osob představuje prostor pro žití s malým kontaktem na svět mimo instituci (pacienti) a pro druhou skupinu lidí znamená běžné zaměstnání s osobním životem mimo ni (personál). Důležitou charakteristikou institucí v tomto smyslu je, že oproti běžnému modernímu způsobu života se v instituci veškeré části běžného života, jako je práce, odpočinek a spánek odehrávají na jednom místě. Totální instituce vede k určitému stereotypnímu nahlížení obou skupin na sebe navzájem.²⁶

Přestože tento koncept vychází ze studie padesát let staré, stále pro nás může být obohacující zaměřovat se na jednotlivé aspekty totálních institucí, které v psychiatrických léčebnách dodnes lze nalézt. Tím, že na ně upřeme svou pozornost a budeme je nějakým způsobem zviditelňovat a podporovat pacienty na jejich cestě k co nejčasnějšímu životu v běžném prostředí, můžeme podpořit změnu v českém prostředí.

V současné době je v České republice 18 psychiatrických léčeben pro dospělé s celkovou kapacitou 8 847 lůžek.²⁷ Až Strategii reformy psychiatrické péče, kterou v roce 2013 zveřejnilo Ministerstvo zdravotnictví ČR, jsou stanoveny cíle, které jsou odpovědí na problémy uvedené ve zprávách veřejného ochránce práv. Aby pacienti byli co nejlépe a nejrychleji připraveni na přechod do původního společenského prostředí, je nutné, aby získali v co největší míře schopnosti a dovednosti, jež jim tento návrat umožní. Hovoříme o tzv. psychiatrické (nebo psychosociální) rehabilitaci, která zahrnuje více metod a postupů s podobným cílem. Psychosociální rehabilitace má mnoho společných prvků, které využívají jak psychiatrické léčebny a nemocnice, tak komunitní služby fungující v oblasti péče o lidi s duševním onemocněním.²⁸ Valentová jednotlivé prvky psychiatrické rehabilitace v léčebně vyjmenovává: „*Své místo zde má rozumný režim*

²⁶ GOFFMAN, Erving. *Asylums: essays on the social situation of mental patients and other inmates*. Reprint. London: Penguin Books, 1991. ISBN 978-014-0137-392. s. 15 - 19

²⁷ MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ ČR. *Strategie reformy psychiatrické péče*. [online] Praha, 2013. [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: http://www.reformapsychiatrie.cz/wp-content/uploads/2013/10/SRPP_publicace_web_9-10-2013.pdf

²⁸ VALENTOVÁ, Vanda. Sociální práce s člověkem s psychotickým onemocněním a komunitní péče. In: MAHROVÁ, Gabriela a Martina VENGLÁŘOVÁ. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 168 s. Sestra. ISBN 978-802-4721-385. s. 130

oddělení, který má být co nejvíce smysluplný, má umožňovat pacientům podílet se na chodu oddělení (např. formou terapeutické komunity), má zahrnovat aktivizující prvky (kluby, besedy, kulturní akce), stěžejním prvkem je činnostní terapie (pracovní terapie, ergoterapie), jež má být pestrá, zajímavá a užitečná. ... Využívá se muzikoterapie, arteterapie, biblioterapie, pohybových aktivit. Svě důležité místo mají různé programy nácviku sociálních dovedností, cvičná kuchyňka, ale i propustky, které mají za úkol připravit pacienta na přechod domů.“²⁹

Projekt Cirkusu Paciento v psychiatrických léčebnách jsme koncipovali jako doplňkový program psychiatrické rehabilitace, který může rozšířit nabídku aktivit v léčebně, neboť spojuje prvky aktivizační (otevřené nácviky, závěrečné představení jako kulturní akce pro léčebnu), činnostní terapie (pomoc s technickým zajištěním představení), muzikoterapie (velkou úlohu hraje hudba), dramaterapie (hraní rolí) a pohybové aktivity (žonglování). Díky spojení léčebny a projektu Cirkus Paciento vytváříme partnerství se společným cílem podpory pacientů přesně ve smyslu principů sociálního cirkusu.

Z těchto východisek se tedy začal rodit Cirkus Paciento v psychiatrických léčebnách. Díky spolupráci se Zdravotním klaunem jsme získali kompletní pracovní postupy pro Cirkus Paciento na dětských odděleních nemocnic. Rozhodli jsme se, že nejprve projekt pilotně vyzkoušíme v Psychiatrické léčebně Petrohrad, kde jsme k tomuto získali svolení vedení léčebny. Tým dvou pracovníků Ledovce, s kompletním vybavením zapůjčeným od Zdravotního klauna a společně s jednou profesionální zdravotní klaunkou v léčebně strávil čtyři dny v srpnu 2009. Veškerá práce směřovala k nácviku cirkusových čísel, kterých jsme využili čtvrtý den při představení pro celou léčebnu i veřejnost. Představení se aktivně zúčastnilo devatenáct pacientů a sedm zaměstnanců léčebny. Od zúčastněných pacientů, pracovníků a vedení léčebny jsme získali krátkou zpětnou vazbu, která byla ve všech případech pozitivní. Jelikož ředitel léčebny projevil zájem o další konání projektu v PL Petrohrad další rok, bylo rozhodnuto o pokračování projektu Cirkus Paciento a jeho nabídnutí dalším psychiatrickým léčebnám.

²⁹ VALENTOVÁ, Vanda. Sociální práce s člověkem s psychotickým onemocněním a komunitní péče. In: MAHROVÁ, Gabriela a Martina VENGLÁŘOVÁ. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 168 s. Sestra. ISBN 978-802-4721-385. s. 130

Od roku 2010 již navštěvujeme psychiatrické léčebny pravidelně. Vždy minimálně pět léčeben během jednoho roku. Za roky 2010-2013 jsme celkem uskutečnili 24 cirkusů, z toho 22 v 16 psychiatrických léčebnách, jeden cirkus v domově se zvláštním režimem a jeden cirkus v domově pro osoby se zdravotním postižením.

2.3 CÍLOVÁ SKUPINA CIRKUSU PACIENTO

Cirkus Paciento je určen pro všechny pacienty v psychiatrické léčebně, ve které je projekt realizován. Nerozlišujeme účastníky projektu podle jejich diagnóz. Ke každému přistupujeme individuálně podle jeho aktuálních možností. Během plánování cirkusu neomezujeme léčebny ve výběru jednotlivých oddělení. Navštěvujeme během motivačních návštěv oddělení zaměřená na dětské pacienty, pacienty s psychotickým onemocněním, závislostí na alkoholu nebo drogách, ale i například gerontopsychiatrická oddělení.

2.4 PRINCIPY A METODY CIRKUSU PACIENTO V PSYCHIATRICKÝCH LÉČEBNÁCH

Již v části věnované sociálnímu cirkusu obecně jsem ukázal základní principy, které jsou obsahem sociálního cirkusu. Především se jedná o sedm principů, jak je definoval Lafortune. Předpokládám, že je lze nalézt i v projektu Cirkus Paciento (na potvrzení této domněnky se zaměřím ve výstupu z rozhovorů). Během cirkusových dílen vytváříme prostor, který stírá veškeré rozdíly mezi účastníky - není jasné, kdo je z jakého oddělení, a tím se ztrácí možné předsudky z toho vyplývající. Nikomu není zřejmé, zda ten který člověk je v léčebně z důvodu alkoholické závislosti nebo schizofrenie. Každý má stejné příležitosti, prostředí vytváří nabídku a podporuje všechny bez rozdílu. Prostřednictvím závěrečného představení umožňujeme propojení s komunitou, neboť je určeno i veřejnosti, navštěvují její rodiče účinkujících dětských pacientů, návštěvy i rodinní příslušníci pracovníků zařízení. Program má svůj vývoj v čase, není jednorázovou aktivitou na jedno odpoledne, dochází k partnerství léčebny a sociálního cirkusu. Zda jsou následující pozorování adekvátní, ukáže také výstup z rozhovorů s pacienty a personálem. K těmto základním principům sociálního cirkusu však v našem projektu přidáváme další principy a metody, jež některé z principů sociálního cirkusu hlouběji rozvíjejí a odrážejí specifika prostředí psychiatrické péče a přístupu k lidem s duševním onemocněním obecně.

2.4.1 „OBOUSTRANNÁ SOCIÁLNÍ REHABILITACE“

Jak jsem již uvedl výše, byla oboustranná sociální rehabilitace jakožto jeden ze základních principů Ledovce důležitým principem, který nás dovedl k realizaci Cirkusu Paciento. Oboustrannou sociální rehabilitaci jsem popsal již v rámci východisek pro započetí projektu. V cirkusu se stává nástrojem k prolnutí pacientů a personálu léčebny. Čísla v cirkusu často vyžadují, aby personál hrál bláznivější role, zatímco pacient je v roli „normálního“. Jindy se naopak stává, že se pacient dostává do role učitele, protože ovládl umění roztáčet cirkusové talíře během pěti minut, zatímco zdravotní sestra jej již hodinu marně sbírá po zemi.

2.4.2 RECOVERY

Koncept recovery dále rozvíjí princip sociálního cirkusu zaměřený na člověka. Protože je pro naši práci velmi důležitý a z Cirkusu Paciento vytváří zajímavou metodu pro podporu nejen lidí s duševním onemocněním, ale též personál, dovolím si mu věnovat trochu více prostoru. Recovery je určitou odpovědí na problematiku totální instituce, tak jak ji nastolil Goffman. Recovery je anglický termín, který se ve sféře péče o duševní zdraví používá jako označení specifického pohledu na zvládání duševního onemocnění, který se utvořil na konci osmdesátých a na počátku devadesátých let minulého století zejména v USA a dále se rozvíjí a šíří po celém světě. V českých podmínkách se používá pojmu zotavení.³⁰ Vzhledem k tomu, že jde o širší myšlenkový proud, jednoznačná definice pojmu neexistuje. Často je však citovaná definice „praotce recovery“, ředitele Centra psychiatrické rehabilitace Bostonské univerzity, Dr. Williama Anthonyho z roku 1993. Anthony popisuje recovery jako *„hluboce osobní, jedinečný proces proměny postojů, hodnot, pocitů, cílů, dovedností a rolí jednotlivce. Je to způsob, jak žít spokojený, nadějný a přínosný život přes omezení způsobené nemocí. Recovery obsahuje uchopení nového významu a smyslu života člověka tak, jak tento člověk překonává katastrofické*

³⁰ *Psychózy: psychoterapie, rehabilitace a komunitní péče*. 1. vyd. Editor Ondřej Pěč, Václava Probstová. V Praze: Triton, 256 s. ISBN 978-807-3872-533. s. 25

důsledky svého duševního onemocnění“.³¹ Dr. Ragins, psychiatr a průkopník recovery, uvádí čtyři stádia zotavení: naději, zplnomocnění, zodpovědnost za sebe a smysluplné životní role.³² Naděje má v práci s lidmi s duševním onemocněním velkou úlohu, se kterou je potřeba pracovat jak ve vztahu k pacientům, tak ale i ve vztahu k personálu. Nejde o planou naději, že bude líp, ale o důvěru v pacienta (a pacienta sama v sebe), že přes všechna úskalí může žít kvalitním životem. Zplnomocněním pacienta mu dáváme do rukou nástroj řídit svou vlastní léčbu, svobodně se rozhodovat na základě dostatku informací od lékaře, podpory blízkých i lidí se stejnou zkušeností. Stejně jako u naděje, zplnomocňovat klienty může jen zplnomocněný personál. V instituci, kde mají pracovníci strach cokoli nového zkusit, bojí se tázat po smyslu příkazů a nemohou se svobodně rozhodovat, se nebude zplnomocňování dařit. Důležitou součástí zplnomocnění je i to, že klienti mohou snadno měnit své lékaře a terapeuty, že pracovníci sdílejí s klienty všechny prostory (např. jídelnu nebo záchody). Jakmile lidé mají dostatek naděje a jsou dostatečně zplnomocnění, mohou se opět chopit vlády nad svými životy, mohou za sebe převzít zodpovědnost. Pokud bude léčba zaměřená pouze na vymizení symptomů, je pravděpodobné, že se budou psychotičtí pacienti do léčby vracet. Postupné vedení k práci se sebou samým, porozumění sobě a převzetí zodpovědnosti za sebe mohou být kroky k zotavení. V posledním stadiu pak člověk získává zpět smysluplné životní role, o které jej často nemoc připravila. Základem pro získání smysluplné životní role je pracovní uplatnění člověka, ale i role ve vztazích (partner, přítel, kolega), rodině či duchovním ukotvení jsou ve vztahu k recovery důležité.³³

Jaký je tedy vztah Cirkusu Paciento a recovery přístupu? Jak jsem již uvedl, recovery přístup chápeme jako rozvinutí na člověka zaměřeného přístupu. V procesu tréninku cirkusového umění v psychiatrické léčebně vidíme prostor především pro práci s nadějí a odsunutí nemoci mimo centrum pacientova prožívání, jako prvního kroku na cestě k zotavení. Ve světle recovery přístupu se ještě více ukazuje důležitost našeho principu

³¹ ANTHONY, William. Recovery from mental illness: The guiding vision of the mental health service system in the 1990s. *Psychosocial Rehabilitation Journal*. 1993, vol. 16, issue 4, s. 11-23. DOI: 10.1037/h0095655. s.13 Dostupné z: <http://doi.apa.org/getdoi.cfm?doi=10.1037/h0095655>

³² RAGINS, Mark. Road to Recovery [online]. MHA Village, 2002. s. 6 [cit. 2014-03-02] dostupné z <http://cpr.bu.edu/wp-content/uploads/2013/05/Road-to-Recovery.pdf>

³³ RAGINS, Mark. Road to Recovery [online]. MHA Village, 2002. s. 9 – 51 [cit. 2014-03-02] dostupné z <http://cpr.bu.edu/wp-content/uploads/2013/05/Road-to-Recovery.pdf>

oboustranné sociální rehabilitace, tedy zaměření práce nejen na pacienty léčebny, ale také na práci s personálem. S přihlédnutím k výše uvedenému jde o možnost vidět pacienty v úplně nové situaci. Personál z naší zkušenosti často poprvé zjistí nějakou dovednost pacienta až díky Cirkusu Paciento. Téměř legendou se pro nás stal pacient, který nás celé čtyři dny cirkusu doprovázel hrou na buben, kterou hudebně doprovodil i celé závěrečné představení. Až před odjezdem z léčebny nám personál léčebny řekl, že pacienta znají jen jako pacienta bez zájmu, který většinu času tráví na lůžku hledíce do stropu. Postupy sociálního cirkusu nám dávají i možnosti v povzbuzení naděje u pacientů samotných. Soustředěním se na konkrétní trik nebo písničku pro představení je během tréninku mnohem důležitější, než jakou má pacient diagnózu. Trénink čísla je v tomto směru nástrojem k upozadění nemoci, probuzení naděje, že pacient číslo zvládne a stejně jako zvládne nové výzvy v cirkusu, tak je dokáže následně zvládat i v dalším životě.

2.5 PRŮBĚH CÍRKUSU PACIENTO V PSYCHIATRICKÝCH LÉČEBNÁCH³⁴

Podoba realizace jednotlivých cirkusů se od svého počátku drží stejné formy. Každému cirkusu předcházela individuální návštěva v zařízení koordinátorem cirkusu. Při této plánovací návštěvě a následné komunikaci byly sladěny potřeby cirkusu a možnosti zařízení. Především se hledaly možnosti, kde uskutečnit závěrečné představení, otevřené tréninky, která oddělení navštívit. Samotné cirkusy trvají čtyři dny. Nejčastěji se jedná o pondělí až čtvrtek. Cirkusy byly rozvrženy v průběhu roku s ohledem na roční období a většinou se konají v rozmezí od května do září. Z našich zkušeností hraje počasí velkou roli ve vztahu k ochotě pacientů přijít na otevřené nácviky. V případě deštivého dne se návštěvnost otevřeného workshopu snižuje. Důležitou roli hraje též stálý důraz na dobrovolnost při zapojení se do Cirkusu Paciento.

Běžná náplň jednotlivých dní je následující:

1. den – 3. den

8.00 až 14.00: motivační cirkusové návštěvy oddělení - návštěva vybraných oddělení dle

---

³⁴ Na přiloženém DVD naleznete video z cirkusů v roce 2010, kde jsou kromě ilustrujících záběrů z průběhu cirkusů v léčebnách také motivace a zkušenosti členů týmu Cirkusu Paciento.

rozpisu, který připravil koordinátor z léčebny. Koordinátorem nejčastěji bývá hlavní psycholog léčebny nebo vrchní zdravotní sestra.

14.00 až 18.00: otevřená cirkusová dílna – veřejně dostupný prostor v léčebně, po celou dobu trvání cirkusu by se neměl měnit.

4. den

8.00 – 9.00: technická příprava, stavba scény

9.00 – 13.00: generální zkouška

14.00 -15.00: představení pro léčebnu i veřejnost

V některých případech jsme toto schéma činnosti v léčebně pozměnili dle konkrétních podmínek. Především u malých léčeben, které jsou v jedné až dvou budovách, jsme motivační návštěvy přímo na oddělení realizovali pouze první den, zbývající dny jsme pracovali formou otevřené cirkusové dílny pro všechny.

Cirkus Paciento tedy můžeme rozdělit do čtyř pracovních postupů, kterými jsou motivační návštěvy oddělení, otevřené cirkusové dílny, generální zkouška a představení. Obsah jednotlivých postupů rozvedu podrobněji.

2.5.1 MOTIVAČNÍ NÁVŠTĚVY ODDĚLENÍ

V každé léčebně tým cirkusu navštíví co největší počet oddělení. Motivační návštěvu představuje přibližně hodinová cirkusová dílna pro přítomné pacienty z jednoho oddělení (výjimečně dochází ke spojení více oddělení). Během motivačních návštěv pacientům představujeme koncept cirkusu a možnost zapojit se do přípravy a realizace představení. Důraz klademe na dobrovolnost a na motivaci prostřednictvím vzbuzení zájmu o nabízené aktivity. Těmi jsou jednotlivé cirkusové prvky. Pacientům předvádíme různé žonglovací techniky (například cirkusové talíře, žonglovací šátky, míčky), kouzelnické triky a návštěvu zakončujeme hudbou, společným zpěvem. Pacienti dostávají prostor k vyzkoušení si všech cirkusových aktivit (v rámci toho, co jsme schopni unést a na oddělení přinést), vybírají si skladby v hudebním bloku, jsou jim rozdány nástroje apod.

Obrázek 1 - Sociální pracovnice z týmu Cirkusu Paciento ukazuje pacientkám žonglování s šátkami přímo na oddělení během motivační návštěvy

2.5.2 OTEVŘENÁ CIRKUSOVÁ DÍLNA

První až třetí den cirkusu v léčebně jsou odpoledne určena pro otevřenou cirkusovou dílnu. Ta je otevřena komukoli, kdo přijde. Pacienti přicházejí samostatně v rámci svých volných vycházek nebo v doprovodu pracovníků léčebny, pokud mají režim léčby, který jim nedovoluje se samostatně pohybovat po areálu léčebny. Otevřené cirkusové dílny se

v případě dobrého počasí snažíme umístit do venkovního prostoru v místě, kde se pacienti během vycházek nejvíce pohybují. Během cirkusových dílen mají pacienti možnost vyzkoušet si veškeré cirkusové náčiní, půjčit si hudební nástroje, naučit se kouzlo. Není neobvyklé, když pacienti nějakou disciplínu zvládají lépe než cirkusový tým. Konkrétně využíváme žonglovací míčky, šátky, kruhy, roztáčecí talíře, diabola, flowersticky, poi-poi a další žonglérské disciplíny. Dále využíváme kouzelnických triku jako je mizení, přeměna apod. Na cirkusových dílnách je také prostor pro přípravu čísel dramatických, většinou sehrání komické scény za využití velkých loutek zvířat. Důležitá jsou interně pojmenovaná tzv. 'quick success' čísla. Jedná se jednodušší triky, které pacientům ukážou, že efektní a zajímavé neznamena pokaždé měsíce tréninku. Skrze tyto triky se pak pacient často dostane k složitějším žonglérským technikám. Mezi taková čísla řadíme především žonglérské talíře, jejichž zvládnutí průměrně trvá v rozmezí pěti minut až jedné hodiny. Každému, kdo o nějaké cirkusové číslo projeví zájem, je dán prostor, aby s ním vystoupil v závěrečném představení. Zároveň se snažíme připravit příležitosti pro pacienty, kteří vědí pouze to, že chtějí vystoupit. Kromě tréninku a stavby jednotlivých čísel si během cirkusových dílen pacienti volí kostýmy z našeho kostýmového fondu. Cirkusová dílna je také prostorem k sociálnímu kontaktu, kdy si pacienti mohou povídat s někým, kdo je mimo léčebnu.

Obrázek 2 – Během otevřených cirkusových dílen pacienti zkoušejí žonglování i hudbu

2.5.3 GENERÁLNÍ ZKOUŠKA

Čtvrtý den je dopoledne věnováno ke zkoušce představení. Společně s pacienty zkoušíme na základě připraveného scénáře, který sestavujeme z jednotlivých dohodnutých čísel. Pacienti mají možnost si několikrát své číslo vyzkoušet přímo na pódiu, kde se bude hrát, v kostýmu, který si vybrali. Součástí je nástup skrze cirkusovou oponu, případný hudební doprovod, ozvučení pomocí mikrofonu a další atributy, které jsou shodné se závěrečným představením. Generální zkouška není přehráním kompletně celého představení, ale zkouší se po jednotlivých číslech. Určité momenty překvapení si ponecháváme i pro samotné účinkující (například konfetové dělo).

2.5.4 ZÁVĚREČNÉ PŘEDSTAVENÍ

Závěrečné představení je vyvrcholením celého cirkusu v léčebně. Přestože představení není samotným cílem cirkusu, je jeho důležitým aspektem. Představení je nástrojem, jak propojit komunitu s léčebnou. Pacienti mají možnost pozvat své blízké na představení, ve kterém vystupují. Rámec představení dává samotná hra na cirkus, která se odehrává na jevišti. Představení zásadně umožňuje využít každého, kdo si chce v cirkusu zahrát. Není tady jen přehlídkou těch nejlepších. Představení je zahájené i zakončené společnou písní. Především závěrečná píseň má svou nezbytnou integrující roli, která dává možnost zúčastnit se představení na pódiu všem, kterým zdravotní stav neumožnil připravit si samostatné číslo, dochází k vystupňování emocí, zapojení publika. (obr. 4) Stejně tak dává cirkus možnost využít kohokoli se zájmem o to postavit se na pódium díky tanci během hudby (například seniorky mávající barevnými šátky během písně jiného pacienta). Před představením jsou publiku nastíněny podmínky, za jakých představení vznikalo a je všem zdůrazněno zásadní pravidlo pro diváky Cirkusu Paciento. To říká, že jakýkoli úspěch by měl být oceněn potleskem a stejně tak jakýkoli neúspěch (míček upadne, kouzlo nevyjde napoprvé) je taktéž oceněn potleskem. Cílem je smazat rozdíl mezi úspěchem a neúspěchy a ocenit snahu a odvalu účinkujících. Možnost zapojit se do představení je dána stejnou měrou i pracovníkům léčebny.

Obrázek 3 – Závěrečné představení se hraje pro publikum z léčebny i mimo ni. Účinkující v loutce koně při kontaktu s publikem.

Obrázek 4 – Během závěrečné písně má možnost dostat se na pódium každý pacient.

3 VÝZKUMNÁ ČÁST

Nyní jsem již popsal, jaké jsou základy popisovaného projektu Cirkus Paciento, jaké principy a cíle si klade sociální cirkus a kam je projekt posouvá v prostředí psychiatrických léčeben. Víme, že cílem je podpořit schopnosti pacientů pro život v běžném prostředí, podpořit pacienta v procesu recovery, navázat spolupráci komunitní služby s léčebnou stejně jako podpořit propojení s běžným prostředím pacienta. Na základě těchto teoretických předpokladů a z realizace Cirkusu Paciento ve formě, kterou jsem právě popsal, se zdá, že víme, jak by měl Cirkus Paciento lidem v léčebnách pomáhat. S pacienty průběžně hovoříme, slýcháme jejich radost z úspěchu, jaké měli obavy z vystoupení před publikem a jak vnímají pokrok, že je překonali. Stejně tak jsme již mnohokrát zažili personál, který si vzal projekt téměř za svůj, s pacienty pečlivě nacvičoval, vymýšlel, jak cirkusovou techniku obohatit, či naopak zjednodušit. Ale přesto jsme neměli zaznamenané alespoň trochu strukturované výpovědi z obou stran. Napravit to snad alespoň malou měrou pomůže následující výzkumná část, která obsahuje analýzu rozhovorů s pacienty i personálem přímo zapojenými do projektu Cirkus Paciento v psychiatrických léčebnách.

3.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Hlavní výzkumnou otázkou, kterou si pokládám, je odhalení dopadů aktivizačního programu Cirkus Paciento na léčbu lidí s duševním onemocněním tak, jak je cílem celé mé diplomové práce.

Při hledání konkrétních dopadů na léčbu pacientů se chci zaměřit také na ověření předpokladu, zda Cirkus Paciento lze charakterizovat jako sociální cirkus, a nalézt v něm jeho principy tak, jak jsou popsány v předešlé části této práce.

3.2 METODOLOGIE VÝZKUMU

Jako techniku sběru dat jsem zvolil individuální hloubkové strukturované rozhovory s otevřenými otázkami. Hloubkové rozhovory jsou nejrozšířenějšími technikami sběru dat v kvalitativních výzkumech. Základním předpokladem, na kterém tyto výzkumy stojí, je, že lidé jsou těmi nejlepšími odborníky na své zkušenosti, a tudíž oni jsou nejpovolanější k tomu sdělit, jak prožívají určité jevy či situace. Hloubková interview jsou vhodnou metodou především v těch případech, ve kterých je předmětem výzkumu fenomén, který nelze přímo pozorovat.³⁵

Scénáře k rozhovorům jsou rozdílné pro pacienty (příloha I) a pro personál (příloha II). Jsou sestaveny z otázek, které mají za cíl získat odpovědi na výše zmíněné výzkumné otázky a potvrdit či vyvrátit výše uvedený předpoklad.

Hloubkové rozhovory jsem vedl s pacienty, kteří se přímo aktivně účastnili programu Cirkus Paciento, navštěvovali otevřené cirkusové dílny a zároveň vystoupili v představení. Podobně jsem vedl rozhovory s personálem léčebny, který se přímo zapojoval do příprav závěrečného představení a byl přítomný alespoň na jednom závěrečném představení. Celkem jsem vyzpovídal 3 pacienty a 3 pracovníky.

Doslovné přepisy rozhovorů najdete jako přílohy č. 3 - 6. Jména používaná v prepisech i v samotné analýze dat jsou smyšlená. Za účelem zachování soukromí respondentů byla data anonymizována. Dotázaným jsem před zahájením rozhovoru samozřejmě objasnil, k čemu výzkum slouží, a zajistil jsem si jejich ústní souhlas se záznamem interview.

---

³⁵ DARLINGTON, Y., SCOTT, D. *Qualitative research in practice. Stories from the field*. Buckingham: Open University Press, 2002. ISBN 0-335-21147-X . s.48-50

3.3 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

Obsahová analýza získaných rozhovorů umožnila nalézt následující kategorie, ke kterým se v rozhovorech respondenti vyjadřovali.

3.3.1 DŮVODY PRO ZAPOJENÍ SE DO PROJEKTU

Respondenti uváděli, že od Cirkusu Paciento očekávali zpestření jejich pobytu v psychiatrické léčebně, možnost odreagovat se a možnost znovu se vrátit k zálibě, kterou před hospitalizací dělali:

„Protože mi to přišlo jako takový zpestření, akorát nás tam krmili práškama. Takže dobrá příležitost jako odreagovat se.“ (Jaromír)

„Protože to pro mě bylo nový, jako já sem muzikant, tak sem si chtěl zahrát.“ (Dušan)

„No, tak velice mě zaujalo, co ste tam předváděli, že vůbec máte chuť do toho zapojovat ty pacienty, protože je to pro toho člověka velké zpestření.“ (Viktor)

Ze strany tázaného personálu byla hlavním důvodem podpora pacientů, jak uvádí například psycholog David: *„A snažil jsem se podporovat ty pacienty, aby tam chodili a účastnili se toho.“*

Ergoterapeutka Jana pak zmiňuje také společný zážitek s pacienty *„...aby sme byli tam jako všichni na jedný lodi.“*

3.3.2 PŘÍNOSY PROJEKTU CIRKUS PACIENTO

Dopad na psychiku (a potažmo léčbu) pacientů s duševním onemocněním je hlavním tématem této práce. Jak pacienti, tak odborníci se shodují v tom, že dopady jsou převážně pozitivní. Jak také hodně zdůrazňují, důležitá je dobrovolnost zapojení se do projektu, která je možná i součástí prevence prožití případných negativních zážitků. Mezi hlavní přínosy patří dle respondentů především narušení „ubíjejícího“ stereotypního pobytu v léčebně, náhlé zapomenutí na nemoc, kterou člověk trpí a kterou mu prostředí léčebny dennodenně připomíná, zvýšení sebevědomí a mnohé další.

3.3.2.1 ZLEPŠENÍ NÁLADY

Jedním z pozitivních dopadů, které respondenti uváděli, bylo prožití kladných emocí a vliv na lepší náladu, které v nich zapojení se do projektu vyvolalo.

Jaromír uvádí: *„Jo, všichni byli v takový, no prostě takový lepší náladě. Pozitivně naladěný do druhého dne.“*

Viktor shrnuje své pocity po skončení projektu *„...prostě pocit, jak bych ho definoval? Pocit, který jsem zažil. Radost. Čistá radost z toho, že se to povedlo.“*

Dle personálu vytváří Cirkus Paciento obecně pozitivní prostředí, kde se pacienti mohou uvolnit, pobavit.

Pozitivní vliv na náladu potvrzuje také ergoterapeutka Jana. *„Mi to přijde, takový odlehčení, že se opravdu jako zapojí a že jim publikum zatleská a že mají takovej nějakej, takovou hezkou zpětnou vazbu jako od toho okolí... Někoho to fakt nakopne, co by třeba chtěl dál jako dělat... takový... určitě pro zlepšení nálady, si myslím.“*

„No mě přijde, že ta síla je hlavně v tom, že tady v té šedivý prostě instituci, kde to je za tima, tak se to najednou promění hrozně. Když sem šla vždycky kolem a vy ste tam byli, že ty lidi tak jako ožijou. Že nejsou to takový ty lidi v těch teplákovkách, ale najednou sou radostný, prostě baví se tam a užívaj si to.“ (Jana)

3.3.2.2 UPOZADĚNÍ NEMOCI

Jedním z pozitivních dopadů je, že dochází k rozptýlení pacientů a tím upozadění nemoci. Pacienti shodně uváděli, že projekt jim pomohl alespoň na chvíli zapomenout na svou nemoc:

„...vlastně přijde na jiný myšlenky v tu chvíli, jo. Trošku se mu uleví, nemusí myslet na tu svojí nemoc, to se stalo mně, jo a vlastně furt se užírat takovýhle věci.“ (Dušan)

„Protože sem zapomněl na ty starosti, na svojí nemoc sem zapomněl, jo. Vlastně na tyhle ty, na ty sračky no. Když to takhle řeknu lidově.“ (Dušan)

„U mě to bylo fakt takový zpestření, který mě nakoplo k tomu, abych to tam zvládnul tu hospitalizaci, abych přišel na jiný myšlenky.“ (Viktor)

Tento aspekt potvrzuje i personál, například ergoterapeutka Julie uvedla: „...hlavně dobrý, že ztratí nějakou tu, jako že sou nemocný a v tu chvíli můžu prostě v něčem vyniknout, a co se mi na tom líbí že...to je potřeba.“

Tuto kategorii ještě můžeme doplnit o prožitek normálnosti, kdy pacienti nejsou definováni nemocí a prostředím, ve kterém jsou. K tomu David uvádí: „Myslím, že, totiž protože ten cirkus může vytvořit něco normálního, což celá řada našich pacientů neměli to štěstí, aby zažili ve svém životě, něco takového normálního, že se s nima třeba jako normálně dělá, vymyslí se nějaká sranda trochu jiná, než že se zrovna vezme pervitin.“

3.3.2.3 ZVÝŠENÍ SEBEVĚDOMÍ

Obsahem rozhovoru byla i přímá otázka na vliv projektu Cirkus Paciento na sebevědomí pacientů.

Pacienti uváděli, že zapojení se do projektu pro ně mělo pozitivní dopad a pomohlo jim zvýšit sebevědomí. K tomu dochází mimo jiné také proto, že mnoho pacientů zjistí, že je stále schopno naučit se zcela nové věci, jiní si zase „opráší“ ty staré a uvědomí si, že vše, co kdy uměli v životě „mimo léčebnu“, ještě nezapomněli:

Dušan uvedl, že: „jo pomohl. Že vlastně umím, vlastně že, jak bych to řekl, že umím no vlastně...“

Viktor zvýšení sebevědomí potvrdil vícekrát. „Rozhodně ano, to teda pomohl. ...To byly ty chůdy, no. Ony sou úžasný, ano, takže to mi taky pomohlo zvednout sebevědomí a věřil sem si, že to zvládnou.“

„Cirkus Paciento měl obrovský vliv na mojí léčbu. Dodal mi sebevědomí, sebedůvěru.“
(Viktor)

Ergoterapeutka Julie vidí přínos v tom ohledu, že u pacientů dochází k překonání sama sebe a tento zážitek pak mohou zúročit v budoucím životě.

„Jako my sme tu měli děti, který se bály toho, jako že selžou, že, že na to nemaj a stejně do toho šly a pak to prostě bylo vidět, že ten krůček udělaly dál. ... No tak na to navázaly, že zase se nebály něčeho jinýho, zkusily to.“

Muzikanti (Dušan a Jaromír) Cirkusu Paciento pak vidí jako přínos práci s trémou a jejím úspěšným překonáním, což se zlepšením sebevědomím úzce souvisí.

„Takže jako vlastně na tom pódiu sem měl trému, když to bylo poprvý a vlastně pak sem se otrkal, když všichni tam běhali a tykali sme si a takhle to tam frčelo, tak sem říkal, no to je perfektní, to ze mě spadlo a sem v pohodě, jo.“ (Dušan)

„...užitečný asi bylo, že sem si mohl vyzkoušet, jestli nejsem nervózní před lidma, když vystupuju.“ (Jaromír)

3.3.2.4 REALIZACE V UMĚNÍ, TVOŘIVOST

Respondenti uváděli pozitivní vliv na možnost vyjádřit se prostřednictvím umění a rozvinutí tvořivosti. Tím se nám potvrzuje, že dochází k naplňování jednoho ze základních principů sociálního cirkusu podporovat vyjadřování a kreativitu účastníků.³⁶

„Bylo to takový krátký představení a to mě nakoplo v tom tvořit a dělat dál. A skutečně potom s tím Jindrou jsme se už minulý týden sešli a zazpívali jsme si mantry.“ (Viktor)

„Takže jo, nakoplo mě to. Byl to takový impuls zase znovu začít tvořit, snažit se.“ (Viktor)

„Já měl vždycky takový touhy, ale nikdy jsem nezačal a až díky Cirkusu paciento jsem začal zase tvořit. Kreslit, zpívat a vůbec se projevovat.“ (Viktor)

Dušanovi tato možnost v léčebně chyběla. Neměl příležitost, jak se v léčebně hudebně realizovat.

„Byly akorát Mezi ploty, byly fajn, ale tam se člověk jako neukázal. Nemohl nic. Akorát jednou, to tam byl Hladík s mladejma klukama, tam sem se Hladíka zeptal a těch kluků taky, jestli mě pustí zabubnovat. No tak mě jako nechali chvíli si zařádit. No a jinak jako prostě, tam nešlo nic jako realizovat.“ (Dušan)

Tento přínos uvádí také psycholog David. *„Podporuje to určitě nějakou tvořivost, kreativitu. ...řada našich pacientů jsou takový velmi asponťanní, stažení a myslim si, že ten cirkus taky docela dobrou metodou pomáhá tomu tohleto jako uvolnit trochu.“*

³⁶ MICHEL LAFORTUNE, Annie Bouchard. Community worker's guide: when circus lessons become life lessons. Cirque du Soleil, 2010. ISBN 978-292-3847-09-2. s.22

3.3.2.5 ZLEPŠENÍ SPOLUPRÁCE PACIENTA S PERSONÁLEM

Psycholog David poznamenal, že projev některých pacientů během Cirkusu Paciento změnil jeho pohled na ně a otevřel mu nová témata pro komunikaci:

„Pomohlo to taky mě, že sme spolu s tímhletem klukem, že sme navázali nějakou jako lepší vztah. Že sme se víc jako nějak sblížili, že myslím i on mě mohl teda vidět nějak víc lidsky.“

Respondenti ze strany personálu dále uváděli jako přínos také zlepšení komunikačních schopností u zapojených pacientů a tím také zlepšení možnosti vzájemné spolupráce s těmito pacienty, což má v konečném důsledku kladné dopady na průběh léčby.

„A určitě to rozvíjí komunikaci, protože to prostě je týmová věc. Nějakou spolupráci.“
(David)

„...vlastně sme spolu mohli mluvit o nějakých jiných věcech než vo něčem, o něčem sladkym...“ (David)

3.3.2.6 NALEZENÍ NOVÝCH ČI NÁVRAT K VOLNOČASOVÝM AKTIVITÁM, KONÍČKŮM

Různorodé žonglérské aktivity, ale i například hudba, tedy nástroje, se kterými v rámci Cirkusu Paciento pracujeme, umožňují některým z pacientů najít si nové zájmy, které jim pomohou vyplnit volný čas. U pacientů také probouzí znovu zájem o koníčky, kterým se věnovali dříve. Právě u pacientů, kteří něco uměli v minulosti a mohli s tím vystoupit v rámci cirkusu, se projevil velmi důležitý vazby na minulost, vzpomínky a obrazný návrat do hezkých chvil.

„Je prostě možný, že ho to, že do té doby von tady neměl ani kytaru, tu si pak nějak nechal přivést, je možný, že ho ten cirkus nějak jako na to navnadil. Von hraje hezky, hezky zpívá, a je možný, že ho to tak nějak jako naladilo, jo a řekl si to bych jako, to bych tady mohl mít tu kytaru a mohl se takhle zabavit...“ (David)

„A vim, že si potom, já teď nevím už, co ona měla, jestli měla ty flowersticky, ale vim, že si nějakou tu pomůcku koupila i domu. Jo, že se jí to prostě, tak líbilo že...nebo míčky, teď nevím, co měla. Jo, tak to určitě pomáhá. Našlo jí to další aktivitu, který se může věnovat...“ (Jana)

3.3.2.7 NAVÁZÁNÍ NA KOMUNITU A KONTAKT S PŘIROZENÝM PROSTŘEDÍM

Tento přínos uváděli hlavně respondenti z řad personálu. Ergoterapeutka Jana uvedla, že *„už jenom to, že se odreagujou, že přijde někdo novej zvenku, tak pro ty pacienty je to bezvadný jako že maj jako takovej větší kontakt zase jako co je za, za léčebnou...“*

„Líbilo se mi, že tam třeba na to hlavní představení přijeli ty rodiče. ... Se podívat. Což bylo super. A pro ty děti to bylo taky důležitý no.“ (Jana)

Doporučení jak podpořit kontakt pacientů s prostředím mimo léčebnu pak lze nalézt u ergoterapeutky Julie, které by přišlo dobré *„... kdyby se vypravil nějaký autobus a jelo se třeba někam, kde se bude vystupovat, to by bylo taky hezký. Anebo jenom jako pacienti, že by se tam jeli podívat, jako pasivně někam na vystoupení...“*

3.3.2.8 NARUŠENÍ STEREOTYPU

Všichni respondenti ve svých odpovědích velmi reflektovali, že Cirkus Paciento narušuje stereotyp, který v psychiatrické léčebně panuje.

„Protože to je něco jinýho, tam je furt stereotyp. Tam je takovej stereotyp no a to vlastně člověka vytrhlo z normálního řádu, takže to bylo něco, něco novýho.“ (Dušan)

„Ráno vstát, rozcvička, hygiena, takovýhle věci, no pak vlastně na cigáro, kafe, snídaně. No a takovýhle věci. No jenže jak už je člověk na to navyklej, tak už mu to vůbec nepřichází a nemá ho co těšit. No, a když přijel Cirkus Paciento, tak vlastně sme se tam domluvili, že jo, poprvý jak to bylo, no tak, tak to pro mě bylo něco úplně jinýho.“ (Dušan)

„To je velký kolotoč, stereotyp. Stereotyp už od rána a víkendy jsou tam nejhorší. Takže tam se aspoň něco děje v tom týdnu. Od pondělí do pátku jsou ty terapie, kam se může člověk někde vyřádit, že jo. Umělecky. No takže opravdu velký zpestření v tomhleto jednolitym režimu.“ (Viktor)

Stereotyp v léčebně a jeho narušení díky realizaci projektu Cirkus Paciento potvrzuje i psycholog David:

„Mě to přijde, že tady ten blázeň hroznej, se promění v takovej, jako že ty lidi si to užívaj, smějou se. Jo. Tak si myslim že pomáhá. Já si myslim, že každá aktivita pro ty lidi, který

sou tady dlouho, a je to něco jiného, je dobrá. Že nejsou furt v tom stereotypu ráno snídaně, svačina, oběd.“

3.3.3 REFLEXE ZÁŽITKŮ

Pacienti uváděli, že se zážitky, které si z Cirkusu Paciento odnesli a které byly i velmi intenzivní, se v léčbě dále nijak systematicky nepracovalo, i když - dle slov samotných pracovníků - potenciál pro další práci se zpracováním a rozvíjením zážitků získaných v průběhu projektu zde určitě je velký.

„Tak jako s tím Jindrou a s Jonášem jsme tím žili. Jo, touhle zkušeností. Kája ten byl příliš do sebe uzavřený člověk, takže ten to s náma tolik neřešil.“ (Viktor)

„Bohužel se mi zdá, že ne. Že i ten personál to vnímal jako takový zpestření, ale mě to tam přijde, že v té léčbě má každý své starosti, svých starostí dost. Takže to brali jako takový zpestření.“ (Jaromír)

Respondenti ze strany personálu si myslí, že Cirkus Paciento zážitky, které v něm pacienti prožijí, lze využít pro následnou terapeutickou práci. Možnou sílu zážitku i využitelnost pro další práci s pacientem shrnuje nejlépe odpověď psychologa Davida:

„Myslím si, že pro spoustu pacientů to může být opravdu jako... jako ojedinělý zážitek... a myslím si, že se v tom dá pak třeba psychoterapeuticky navazovat právě tak, že, že pracujeme s tím, že mají tu zkušenost, tohle že zažili.“ a „Na arteterapii, na dramaterapii já si to vlastně umím představit, že, že se k tomu vrátí a nechaj to jako doznít a uvědomit si vlastně jaký prožitky kolem toho svoje.“

3.3.4 PODPORA PACIENTŮ ZE STRANY PERSONÁLU

Respondenti z řad pacientů uváděli, že personál je v zapojení se do nácviků a představení obecně podporoval a na nedostatečnou podporu si nestěžovali.

„Ti nám říkali, abychom se zapojili. Jako já nevím, těm se to líbilo, jakože je to taky takový zpestření a hlavně jim to přišlo dobrý jako takový doplněk k té léčbě.“ (Jaromír)

„Jo podporoval. Říkali, běžte si to zkusit nebo takhle, no.“ (Dušan)

Dušan uvádí, že jej personál podporoval i individuálně: „Přišla tam sestřička, co mě měla na starost, tak říkala, Dušane, to zvládneš, neboj se.“

Z Viktorova vyprávění vyplývá, že personál někdy podporuje až zapojené pacienty:

„Sestřičky, ty až posléze. Paní terapeutka ta jo. ... A sestřičky v podstatě podporovaly mě a Jindru, když viděly, že vlastně nacvičujeme.“

Také respondenti ze strany personálu potvrzují, že se snažili pacienty do projektu zapojit.

„My sme si to teda myslim i napsali na na na nástěnku, určitě na komunitě sme to, jak máme, kdy máme jednou za tejdén, kde se jim dávaj ty sdělení, co bude se dít další týden. Tak tam sme to určitě říkali. Kdo chtěl, tak se do toho zapojil.“ (Jana)

„Snažil jsem se teda nějak svojí přítomností je verbálně jako podporovat v tom, co dělají. Věnoval jsem jim pozornost. Umožnil jsem jim, když neměli vycházky teda, že tam pudeme spolu, budou tam moct bejt tak, jak bude potřeba...“ (David)

3.3.5 NEDOSTATKY NA STRANĚ INSTITUCE

Nicméně i přes snahu individuálních pracovníků zapojit se do projektu a podpořit a motivovat své pacienty, vnímají tito také chybějící širší podporu ze strany instituce. Z otázek na zapojení personálu jsem v analýze rozhovorů našel samostatnou kategorii, ve které se respondenti ze strany personálu vyjadřují, že zapojování se ostatních pracovníků léčebny do projektu je nedostatečné.

„Myslím, že se toho účastněj dost málo teda. Aspoň na těch odděleních, kde sem pracoval, tak je jim to ukradený.“ (David)

„Mně by to přišlo lepší, no, kdyby do toho ten personál byl víc vtaženej, ale to je pak záležitost taky přístupu toho personálu, že někdo se na to kouká, že je to prostě takovej cirkus, vlastně negativně ňák... nemaj jako zájem. Mně by přišlo dobrý, když je to takovádle podle mýho názoru pěkná věc, když by to bylo tím personálem víc podpořený.“ (David)

„Nemyslím. Myslím, že by se mohli zapojovat víc. Že to je důležitý fakt pro ty lidi, že nás vidí taky jinak než v těch bílejch.“ (Jana)

Z výpovědí respondentů lze vyčíst, že hlavními nedostatky pro větší zapojení pracovníků léčebny je špatná informovanost, vlastní pohodlnost personálu a nechuť dělat něco navíc, kultura a systém léčebny.

Na špatnou informovanost si stěžovaly ergoterapeutky Jana a Julie:

„Přišlo mi, že hodně lidí vo tom neví, co jsem se bavila s těma terapeutkami, že nebyli pořádně informovaný a vlastně až potom, když jsme si to, mi to přišlo, tak jako rozkřikly, že tady jste, tak se to začalo, nějak plnit.“ (Jana)

„Já bych řekla, že slabiny jsou z naší strany, že ta informovanost není taková no. Že by to chtělo víc propagovat jako tady na jednotlivých pavilonech.“ (Jana)

„Protože zase, my tady nemůžem vědět jako kdy, kdy třeba by bylo to představení nebo takhle, no.“ (Julie)

Všichni dotazovaní pracovníci se shodli, že problém může být v samotném personálu léčebny, který je pohodlný, často „vyhořelý“.

„Ale já mám pocit, že oni to vnímaj, že fakt je to něco navíc. Přitom není. A je tady hodně i bych řekla vyhořelých lidí, co tady jako pracujou, takže je to škoda no.“ (Jana)

„Ale já si fakt myslím, že se to týká nějaký takový jako nějaký vnitřní připosranosti nebo něčeho takovýho jako, takovýho vlastního jako pohodlíčka, a toho že já si to teda budu dělat, tak jako bezrizikově. Ale vlastně bych to neztotožňoval se strachem nebo s odvahou. Spíš s takovým pohodlným, pohodlným tím.“ (David)

„Pak je teda jiná věc, že jsou lidi, který pro to nejsou zapálený z personálu, co si budem povídat, těch je hodně.“ (Julie)

Překážkou pro větší spolupráci na projektu ze strany léčebny může být samotný systém v léčebně.

„A pak je to tady ten systém tý velký léčebny tak jako by je takovej úzkoprsej tady na ty věci. Tady jsme všichni zařazený do baráku a co je mimo barák, tak ... nebo co vyčnívá z nějakýho rigidního koloběhu, tak je špatně.“ (Julie)

3.3.6 NEDOSTATKY PROJEKTU CIRKUS PACIENTO

Část otázek byla věnována zjištění nedostatků, které respondenti vidí na straně projektu. Dotázaní pacienti však na Cirkusu Paciento žádné nedostatky nevidí a nic by na současném konceptu neměnili.

„No mě to přišlo už teďka takhle dobrý, takže nevím co bych změnil.“ (Jaromír)

„Já bych neměnil nic.“ (Dušan)

Dotazovaný personál uváděl jako nedostatky, že projekt je v léčebně po krátkou dobu:

„Slabiny, že je to, že je to ten týden, se nedá tolik nazkoušet, že by to chtělo jako delší časový rozmezí jako by.“ (Julie)

Julie pak problém informovanosti vidí více na straně pracovníků projektu.

„A možná eště... kdyby se nějak poku-, jako se domluvilo třeba s od- s různýma odděleníma nebo s primářema těch oddělení nějaká spolupráce lepší, že by řekli těm pacientům, kdo by chtěl chodit jako na to... Myslim, že je to úloha toho projektu, těch lidí, si myslim, že...“

Psycholog David by realizaci projektu rozložil do více dní:

„Možná i přemejšlim, jestli by třeba nebylo šikovnější, kdyby, víš, jako celej ten tejdén, což pak pro mě to bylo docela vlastně jako náročný tam trávit všechna ta odpoledne, protože mam, protože mam taky spoustu jiný práce, kdyby to třeba ty čtyři dny nácvičku, byly roztažený do dvou tejdnu. Třeba pro mě vosobně by to bylo lepší. Třeba kdyby to bylo obden nebo nějak jako.“

ZÁVĚR

Abych mohl nejpřesněji zjistit, jaké má projekt Cirkus Paciento dopady na léčbu pacientů s duševním onemocněním, uchopil jsem tematiku ze dvou perspektiv. Jednak ze subjektivního hlediska, tedy očima samotných účastníků – pacientů s duševním onemocněním (prostřednictvím hloubkových rozhovorů a zúčastněného pozorování) a jednak z perspektivy odborné literatury (viz teoretická část) a prostřednictvím hloubkových rozhovorů s odborníky z řad pracovníků psychiatrické léčebny.

Prvním velmi důležitým závěrem, který jsem získal je dle mého názoru skutečnost, že ani z odpovědí dotazovaných odborníků ani samotných pacientů není patrné, že by Cirkus Paciento mohl mít dopady v nějakém směru negativní. Naopak, pacienti i personál popisovali obecně zlepšení nálady a odsunutí nemoci mimo centrum prožívání samotných pacientů. Pacienti popisovali, že zapojením do Cirkusu Paciento si zvýšili sebevědomí. Program jim díky svému kreativnímu zaměření pomohl nalézt nové volnočasové možnosti, nalézt zpět cestu k hudbě či objevit žonglování. Důležitý je také přínos v narušení stereotypu režimu v léčebně, kdy se klasická medicínská léčba a zaměření na odstranění symptomů nemoci dostává pro pacienta alespoň na pár dní do pozadí. Naopak do popředí se u pacientů dostává radost a pozitivní prožívání, přestože nemoc nezmizí. Výpovědi zúčastněných pacientů, korespondují také s tím, co vede k zotavení pacienta. Cirkus Paciento tedy přispívá k psychosociální rehabilitaci pacientů a především lze říci, že je v souladu s recovery přístupem Dr. Raginse.

V závěru bych se rád vrátil také k naplňování principů sociálního cirkusu v projektu Cirkus Paciento. Jak jsem uvedl v teoretické části, můžeme nalézt sedm základních principů pro sociální cirkus. Lze jejich prostřednictvím definovat taktéž náš projekt a jednoznačně jej zařadit? Je tedy možno použít tuto metodu pro práci s lidmi s duševním onemocněním? Již z pozorování jsem usuzoval, že ano. Prostřednictvím analyzovaných rozhovorů se mi podařilo konkrétně popsat, jak a také z rozhovorů získat některá doporučení pro další realizaci Cirkusu Paciento v prostředí psychiatrických léčeben a nemocnic. Ty se nyní pokusím shrnout.

Nejprve tedy konkrétní výstupy z výzkumu přiřazené k principům sociálního cirkusu dle Lafortuna³⁷.

Bezpečný a zábavný prostor

V rozhovorech se všichni respondenti shodují, že Cirkus Paciento je program který, přináší pacientům rozptýlení, zábavu, ale také nedělá rozdíly mezi pacienty a skrze svou odlišnost od prostředí psychiatrické léčebny dává pacientům zažít pocit normalnosti. Během cirkusových dílen dochází k práci se všemi pacienty bez rozdělování dle jejich nemoci či rozdělování do pavilonu.

Propojení s komunitou

Naplňování vnímají především odborníci z řad personálu a to prostřednictvím podpory kontaktu s rodinou a prostřednictvím kontaktu s lidmi z týmu Cirkusu Paciento. Přesto se Cirkus odehrává primárně v prostředí léčebny. Jak se zmínila ergoterapeutka Julie, bylo by možné navázat užší spolupráci s léčebnou a podpořit ji v realizaci alespoň představení Cirkusu Paciento mimo ústavní zdi.

Vyjadřování a kreativita

Že Cirkus Paciento podněcuje pacienty ve vyjadřování se a kreativitě potvrzoval především Viktor, pro kterého se stal cirkus impulzem pro další tvůrčí aktivitu v jeho životě. Ale také dle personálu můžeme vyhodnotit, že cirkusové umění je taktéž v rámci Cirkusu Paciento k tomuto principu vztahováno.

Trvání v čase

Jak je uvedeno již v teorii k tomuto principu, čím déle trvá program sociálního cirkusu, tím jsou významnější dopady na cílovou skupinu.³⁸ Cirkus Paciento není jednorázovou aktivitou pro jedno odpoledne, ale trvá necelý týden. K tomuto principu však vztahují několik doporučení, která z rozhovorů vzešla. Především by změnou mohlo být rozložení tréninkových dní do delšího časového rozpětí, například dvou týdnů. Tím by se jednak dalo více prostoru personálu, který by si našel snáze čas (jak uvedl psycholog David), tak

---

³⁷ MICHEL LAFORTUNE, Annie Bouchard. Community worker's guide: when circus lessons become life lessons. Cirque du Soleil, 2010. ISBN 978-292-3847-092. s. 21-23

³⁸ MICHEL LAFORTUNE, Annie Bouchard. Community worker's guide: when circus lessons become life lessons. Cirque du Soleil, 2010. ISBN 978-292-3847-092. s. 22

by se umožnilo pacientům více trénovat a připravovat spolu s pracovníky jednotlivá čísla, a tím by se více prohloubila spolupráce pacientů a personálu.

Propojení cirkusu a sociální práce

Naplňování tohoto principu lze především vztáhnout k tomu, že program Cirkus Paciento je realizován týmem pracovníků občanského sdružení Ledovec, kteří se přímo podílí i na zajištění sociálních služeb pro stejnou cílovou skupinu, tedy lidi s duševním onemocněním. Díky spolupráci se Zdravotním klaunem tak došlo ke spojení cirkusového umění a sociální práce. Jak jsem shrnul výše, je prokazatelný vliv na některé sociální dovednosti, které podporují pacienta na jeho cestě k životu v rámci co nejběžnějších podmínek.

Přístup zaměřený na účastníka

Jak jsem popsal z vlastního zúčastněného pozorování, jsou cirkusové nácviky dobrovolné, primárním jsou zájmy účastníků cirkusu. Důležitou zkušeností, kterou si účastníci odnesli, je zažití vlastního úspěchu a tím zvýšení vlastního sebevědomí, ale také rozvoj dalších schopností. Právě skrze tento aspekt, který respondenti zmiňovali, lze usuzovat, že jsou to pacienti, kteří z programu těží, a že je správně nastaven na jejich konkrétní podporu.

Partnerství

Přestože by bylo možné jednoznačně shrnout, že tento princip je naplněn prostým navázáním spolupráce mezi realizátorem projektu a psychiatrickou léčebnou, z výzkumu vyplývá, že v tomto ohledu je velký prostor pro vylepšování navazování spolupráce z obou stran. Jak uváděli respondenti pracující v léčebně, jsou největší rezervy ve spolupráci především na straně personálu a samotné léčebny. Problematické je sdílení informací, personál někdy nevidí možné pozitivní přínosy cirkusu na pacienty a není motivován se více angažovat. Tato práce však ukazuje, že pracovník, který se zúčastnil programu, vnímá jeho přínos pro další terapeutické využití, umožňuje mu to lépe navázat na cirkus v komunikaci s pacientem, vidí pacienta v novém úhlu pohledu, z čehož čerpá především pacient. Přestože by se mohlo zdát, že je to tedy na léčebně a jejich zaměstnancích, je důležité pokusit se tomuto procesu pomoci. Ergoterapeutka Julie poznamenala, že lepší informovanost pracovníků léčebny by měla být práce týmu Cirkusu Paciento. Z tohoto

doporučení lze pro Cirkus Paciento vyvodit možná opatření. Především nespoléhat pouze na koordinátora ze strany léčebny, ale pokusit se představit plán cirkusového programu v léčebně na širším setkání pracovníků (schůze primářů oddělení, schůze psychologů). Ergoterapeutka Jana například uvedla, že informovanost při druhé realizaci programu v léčebně byla horší. Je tedy nutné i při několikáté realizaci Cirkusu Paciento v léčebně ověřovat a podporovat informovanost personálu, trvat na rozeslání letáků a informací na všechna oddělení a nespoléhat se na znalost cirkusu z předešlé návštěvy. Snad by k těmto informačním návštěvám mohla dopomoci i tato práce, jejíž výsledky bude možné pracovníkům léčebny na takových motivačních setkáních prezentovat.

I přes některá doporučení na zlepšení, která z práce při uplatňování principů sociálního cirkusu vyplývají, lze potvrdit, že Cirkus Paciento je plnohodnotným programem sociálního cirkusu a lze jej jako sociální cirkus dále rozvíjet a z hnutí sociálního cirkusu ve světě dále čerpat.

Na úplný závěr si dovoluji uvést závěrečné shrnutí. V práci jsem ukázal na jakých základech aktivizační program Cirkus Paciento stojí, popsal teoretický základ pro přípravu aktivizačního programu v psychiatrických léčebnách. Dále jsem z pohledu vlastního zúčastněného pozorování popsal postupy, které při jeho realizaci využíváme a na základě rozhovorů s pacienty i odborníky našel oblasti, ve kterých pacientům pomáhá při jejich léčbě a návratu do běžného společenského prostředí. Také jsem ukázal, že Cirkus Paciento stojí na principech sociálního cirkusu jako disciplíny, která je svébytná a v těchto intencích lze tento projekt nadále rozvíjet. I díky této práci jsem přesvědčen, že Cirkus Paciento v psychiatrických léčebnách má svou budoucnost. Jsem si jist, že bude podkladem pro přípravu strategie dalšího fungování Cirkusu Paciento. Zároveň doufám, že pomůže dalším sociálním pracovníkům nejen v psychiatrii objevit kouzlo sociálního cirkusu jako disciplíny, ze které mohou mít radost a užitek jak cílové skupiny lidí se znevýhodněním, tak sami pracovníci. Sociální cirkus totiž má jedinečnou vlastnost dát spojení práce a zábavy nový rozměr tak, jako se stalo v mém případě díky aktivizačnímu programu Cirkus Paciento.

RESUMÉ

Diplomová práce se zabývá projektem Cirkus Paciento v psychiatrických léčebnách a tím, jaké jsou jeho dopady na proces léčby pacientů léčeben. Na projekt se zaměřuji z teoretické roviny prostřednictvím sociálního cirkusu neboli spojení cirkusových aktivit a cílů sociální práce. Tento koncept je následně obohacen o další teoretické podněty uplatňované v projektu Cirkus Paciento. Dále se v práci věnuji popisu praktického fungování projektu v psychiatrických léčebnách, který je získán na základě vlastního zúčastněného pozorování. Práce obsahuje také výzkum prostřednictvím rozhovorů s pacienty a personálem, jejichž prostřednictvím analyzuji konkrétní přínosy, které pacienti z projektu mají, a potvrzují teoretické předpoklady projektu jakožto sociálního cirkusu.

SEZNAM LITERATURY

ANTHONY, William. Recovery from mental illness: The guiding vision of the mental health service system in the 1990s. *Psychosocial Rehabilitation Journal*. 1993, vol. 16, issue 4, s. 11-23. DOI: 10.1037/h0095655. Dostupné z:

<http://doi.apa.org/getdoi.cfm?doi=10.1037/h0095655>

BOLTON, Reginald. *Why circus works: how the values and structures of circus make it a significant developmental experience for young people* [online]. Perth, 2004. Disertační práce. Murdoch Univerzity. [cit. 2014-02-07] Dostupné z:

<http://researchrepository.murdoch.edu.au/401/2/02Whole.pdf>

CIHLÁŘ, Ondřej. *Nový cirkus: s doslovem O atribuci divadlu od Jana Dvořáka*. Vyd. 1. Praha: Pražská scéna, 2006, 263 s. Panorama českého alternativního divadla, 14. ISBN 80-861-0255-6.

DARLINGTON, Y., SCOTT, D. *Qualitative research in practice. Stories from the field*. Buckingham: Open University Press, 2002. ISBN 0-335-21147-X.

Framework of competences for social circus trainers. In: Caravan network [online]. s.24 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z:

<http://www.caravancircusnetwork.eu/assets/PDF/LEO1fnalLOW2.pdf>

GOFFMAN, Erving. *Asylums: essays on the social situation of mental patients and other inmates*. Reprint. London: Penguin Books, 1991. ISBN 978-014-0137-392.

HANDICIRQUE or Circus with mentally and physically challenged students [online]. Brusel, 2009. s.5 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z:

http://www.caravancircusnetwork.eu/assets/images/Caravan%20network/Publications/Bruelles_HANDICIRQUE%20or%20Circus%20with%20mentally%20and%20physically%20challenged%20students.pdf

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, 287 s. ISBN 80-717-8549-0.

MICHEL LAFORTUNE, Annie Bouchard. *Community worker's guide: when circus lessons become life lessons*. Cirque du Soleil, 2010. ISBN 978-292-3847-09-2. s. 13-14

MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ ČR. *Strategie reformy psychiatrické péče*. [online] Praha, 2013.[cit. 2014-03-02]. Dostupné z: http://www.reformapsychiatrie.cz/wp-content/uploads/2013/10/SRPP_publicace_web_9-10-2013.pdf

NAVRÁTIL, Pavel. *Úvod do teorií a metod sociální práce*. 1. vyd. Brno: Národní centrum pro rodinu, 2000. 67 s.

Psychózy: psychoterapie, rehabilitace a komunitní péče. 1. vyd. Editor Ondřej Pěč, Václava Probstová. V Praze: Triton, 256 s. ISBN 978-807-3872-533. s. 25

RAGINS, Mark. *Road to Recovery* [online]. MHA Village, 2002. s. 6 [cit. 2014-03-02] dostupné z <http://cpr.bu.edu/wp-content/uploads/2013/05/Road-to-Recovery.pdf>

VALENTOVÁ, Vanda. *Sociální práce s člověkem s psychotickým onemocněním a komunitní péče*. In: MAHROVÁ, Gabriela a VENGLÁŘOVÁ, Martina. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 168 s. Sestra. ISBN 978-802-4721-385.

VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. *Zpráva z návštěv psychiatrických léčeben* [online]. Brno, 2008. [cit. 2014-03-02]. Dostupné z:

http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2008/SZ_psychie_licebny_08.pdf

VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. *Zpráva z následných návštěv psychiatrických léčeben* [online]. Brno, 2010. [cit. 2014-03-02]. Dostupné z:

http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2009/2009-PL_nasledne.pdf

Webové stránky

CIRKUS NASLEPO PRAVIDELNÉ KURZY. *CIRQUEON: PROJEKT PRO PODPORU A ROZVOJ NOVÉHO CIRKUSU V ČESKÉ REPUBLICE* [online]. [cit. 2014-02-14]. Dostupné z:

<http://www.cirqueon.cz/cs/centrum-pro-novy-cirkus/novinky/item/798-cirkus-naslepo>

O Cirkonetu. CIRQUEON - CENTRUM PRO NOVÝ CIRKUS. www.cirkonet.cz [online]. [cit. 2014-02-07]. Dostupné z: <http://www.cirkonet.cz/o-cirkonetu>

Poslání zdravotních klaunů - Zdravotní klaun. Zdravotní klaun ...protože smích pomáhá [online]. [cit. 2014-02-21]. Dostupné z: <http://www.zdravotniklaun.cz/poslani/>

About POW Circus. POW CIRCUS. *POW Circus: Performing Older Women's Circus* [online]. 2014 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z: <http://powcircus.host-ed.me/about.htm>

KONEČNÝ, Martin. Strategická CIRKUS BOMBASTICO terapie. *Psychosomatika.net* [online]. [cit. 2014-02-21]. Dostupné z: <http://www.psychosomatika.net/index.php/texty-clanky/89-strategicka-cirkus-bombastico-terapie>

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ

- Obrázek 1 - Sociální pracovnice z týmu Cirkusu Paciento ukazuje pacientkám žonglování s šátky přímo na oddělení během motivační návštěvy 26
- Obrázek 2 – Během otevřených cirkusových dílen pacienti zkoušejí žonglování i hudbu . 27
- Obrázek 3 – Závěrečné představení se hraje pro publikum z léčebny i mimo ni. Účinkující v loutce koně při kontaktu s publikem..... 29
- Obrázek 4 – Během závěrečné písně má možnost dostat se na pódium každý pacient. 29

PŘÍLOHA I – SCÉNÁŘ ROZHOVORU S PERSONÁLEM

Zahřívací otázky – situace pracovníka

Jaká je vaše pracovní kvalifikace?

Jak dlouho již v psychiatrické léčebně/nemocnici pracujete?

S jakou cílovou skupinou pracujete?

Jaké mají vaši pacienti diagnózy?

Pracovník a sociální cirkus

Co víte o sociálním cirkusu?

Znal jste jej ještě před realizací Cirkusu Paciento v léčebně?

Zapojil jste se osobně do projektu Cirkus Paciento?

Věděli jste předem, že bude probíhat Cirkus Paciento v léčebně? Jak dlouho? Bylo to dostatečné?

Informovali jste pacienty o tom, že bude probíhat CP? Jak?

Práce s pacienty v rámci Cirkus Paciento

Připomínali jste pacientům možnost zapojit se do CP? Jaké byli jejich reakce?

Připravovali jste pacienty i jinak než informováním na zapojení do programu Cirkus Paciento?

Zařadil byste Cirkus Paciento mezi psychoterapeutické metody?

Jak jste pracoval s pacienty, kteří se CP účastnili, již v průběhu, kdy CP v léčebně probíhal?

Jak jste pracoval s pacienty, kteří se CP účastnili, poté co CP skončil?

Myslíte, že se dá na CP navázat v dalších psychoterapii?

Motivují dostatečně workshopy na jednotlivých odděleních?

Co byste na CP změnili?

Myslíte si, že má CP nějaký vliv na léčbu pacientů?

Mohl byste popsat nějaký případ pacienta, zapojeného do CP? Jaké byly jeho reakce v průběhu a po CP?

PŘÍLOHA II – SCÉNÁŘ ROZHOVORU S PACIENTY

Situace pacienta

Jak dlouho jste byli hospitalizovaní, když v léčebně probíhal CP?
S jakou diagnózou jste se léčili?

Pokolikáté jste byli hospitalizováni v PL?

Osobní zkušenost s CP

Proč se do programu CP zapojili.

Byli dny, kdy byl v léčebně realizován CP odlišné od běžných dní? Jak? (*vnímání sebe sama, pocity, role*)

Co pro ně zapojení do CP znamenalo?

Pomohl CP zvýšit jejich sebevědomí?

Jak jste se cítili při cirkusových trénincích?

Jak jste se cítil při představení?

Jaké byly pocity po představení?

Naučili se nebo prožili něco, co jim přišlo užitečné (věnují se tomu dál)?

Myslíte, že měl CP nějaký vliv na vaši léčbu?

Co by na konceptu CP změnili?

Co vám CP dal?

Co vám CP vzal?

CP v kontextu léčebny

Jaké byly reakce dalších pacientů na představení a CP v léčebně obecně?

Podporoval pacienti personál, aby se zapojili?

Pracovali s prožitky v rámci CP během psychoterapeutických aktivit?

Setkali se v léčebně s nějakým podobným terapeutickým programem a kdo byl jeho iniciátorem (léčebna, NNO?)

PŘÍLOHA III – ROZHOVOR S PERSONÁLEM Č. 1

7.3.2014, Psychiatrická nemocnice, David

Davide, jaká je tvoje pracovní kvalifikace?

Já jsem psycholog.

A jak dlouho v psychiatrický nemocnici pracuješ?

Tři a půl roku.

S jakou cílovou skupinou pracuješ? Nebo skupinama?

Pracoval jsem... teď jsem krátce na dětskym, ale to je dva tejdny. Ale tři roky jsem pracoval s pacientama psychotickýma, schizofrenikama, se závislostma, s poruchami osobnosti. Vlastně tím že jsem dělal na přímácích odděleních dvouch, na jedničce a na dvojce, tak ta skupina byla široká, ale myslim, že nejvíc jsem pracoval s psychotickýma pacientama, schizofrenikama.

Ehm, a to je teda... vlastně jsme zodpověděli, jaké mají vaši pacienti diagnózy, ono je to to samý. Dobrý. Tak a teďko teda k tomu cirkusu.

Co víš o sociálním cirkusu?

(smích) V podstatě nic, jako znám ho tady z Dobřan. Vim, že je to prostě projekt, kterej se má snažit ňák vytrhnout pacienty z toho všedního nemocničního prostředí zapojit je do něčeho, co nemá připomínat nebo nepřipomíná nemocnici a zdravotnictví, tak aby si taky mohli užít něco normálního. V podstatě tohle je nějaká jakoby představa.

Jo a viděl si nebo znal si ten pojem sociální cirkus ještě před realizací Cirkusu paciento v létě?

Ne. Ne, znam to akorát vod vás. Tím, že jste sem začli jezdit.

Jo.

Ani neznam žádnou jako historii nebo ten vývoj toho.

A zapojil si se osobně do projektu Cirkusu paciento?

Ano zapojil.

(smích) A můžeš mi vyprávět, jakým způsobem ses přesně zapojil?

Hm. Tenkrát sem dělal na tý dvojce, když ten cirkus tady byl ty dva roky po sobě, tak jsem vybral ňáky na osmičce, taky na chroňáku takovým schizofrenim, tak jsem... (zvonění)... tak jsem se snažil vybrat nějaký vhodný pacienty, pro který jsem to považoval jako za přínosný, u kterých jsem se taky nebál, že by utekli a ty jsem vodil na ty workshopy, plus sem trochu se snažil něco jako s nima něco zkoušet....nesrozumitelné (2:40)... podpořit to svojí přítomností a před rokem a půl jsem měl i vlastně jedno krátký číslo, takže jsem se zúčastnil i jednoho toho vystoupení. A snažil jsem se podporovat ty pacienty, aby tam chodili a účastnili se toho.

Hm. Supr. Věděl si předem, že bude probíhat Cirkus paciento v léčebně?

Jo, to jsem věděl, no.

A jak dlouho předem se to k tobě dostalo?

Já si myslím třeba jako měsíc, nebo nějakou docela jako dlouhou dobu.

Jo, bylo to dostatečný?

Bylo to dostatečný.

Informovali jste pacienty o tom, že bude probíhat Cirkus paciento?

Já jsem je votom informoval a myslím ale, že zrovna jako moc jinej personál ne, že to víc jako byla moje práce... iniciativa.

Myslíš, že to měla bejt ... jako to je špatně... měla to bejt jako víc práce toho personálu?

Mně by to přišlo lepší, no, kdyby do toho ten personál byl víc vtaženej, ale to je pak záležitost taky přístupu toho personálu, že někdo se na to kouká, že je to prostě takovej cirkus, vlastně negativně ňák... nemaj jako zájem. Mně by přišlo dobrý, když je to takovádle podle mýho názoru pěkná věc, když by to bylo tím personálem víc podpořený.

Jak ste je informovali, jakejma způsobama?

Řek jsem to pacientům na komunitě, to znamená na setkání, kde se sejdou všichni pacienti nebo téměř všichni, tak tam jsem jim to řekl s nějakým přestihem a pak jsem jim to i jako připomínal nebo jsem jim říkal „heleďte se zejtra odpoledne bude ten cirkus, tak

přijďte ve dvě ke kostelu“ a říkal jsem to taky pacientům, kerý ke mně chodí třeba na skupinu, tak jsem jim to připomínal.

Ehm.

Vysvětlil jsem jim taky vlastně vo co de. Říkal jsem jim jak se... prostě... že se můžou přít podívat, když jim to přijde, že je to debilní, tak že prostě zas můžou odejít, a že vlastně vůbec vo nic jako nejde. Nebo že tam jen tak můžou jako vočumovat kdyby chtěli, že nemusej nějak vystupovat, že se můžou přít podívat jenom na to představení.

Připomínali jste pacientům možnost zapojit se do Cirkusu pacientů...

Ano, připomínali (smích)

Tos říkal předtím... jaká byla jejich reakce... pacientů?

No, určitě jako ne malou část to nezajímalo, což myslím, že teda patří do....[nesrozumitelné]schizofrenie, taky k těm chronickejm pacientům se kterejma já pracuje, nebo jsem pracoval, že je to prostě nezajímá. Někteřejm pacientům to vopravdu přišlo náký jako divný, amatérský, trapný a... části pacientů se to jako líbilo a přišlo jim jako báječný zpestření. Někteřej byli jako rádi a hrdý vlastně na to, že tam náký jako můžou vystupovat nebo je bavilo, že si můžou nějak zablnout, dělat něco jinýho. To jsou takový reakce, který si pamatuju.

A připravovali jste pacienty i jinak než informováním o zapojení do programu?

Já ne, já ne.

Ted' to myslím, jó, prostě, když to třeba bylo už podruhý, tak jako nějak dopředu jste, jestli jste na nějakym oddělení je připravovali, jestli o tom věděli (špatně rozumět), nebo si nějakou scénku nebo něco takovýho.

Já vim, že na arteterapii něco chystaj na letošek. Že to nějak už plánovali.

Jo, jo.

Ono, je to totiž taky tím, že já jsem byl na to příjmáku, tak tam si to dost dobře neumi představit, že se tam ty pacienti měněj (není rozumět) a jsou taky dost často tak jako v takovym akutním stavu, že ta spolupráce v tomhle je s nima obtížná. A navíc teda, nevím, nevím, jestli to pak třeba nedělaj nějaký ty ergoterapeuti, který tady jsou, jako třeba Dana

Polívková. Jako jejich si myslím, že je to vlastně trochu víc práce, protože přeci jenom moje náplň práce je ještě trochu jiná asi než dělat tohle.

A zařadil bys Cirkus Paciento mezi psychoterapeutickou metodu nějakou?

Já úplně nevím, jak je ta otázka myšlená. Jako že, hm, psychoterapeutickou metodu.

Do těch jakože dramaterapeutickéj, arteterapeutickéjch...

Jo, takhle bych to zařadil, takhle bych to zařadil určitě, mezi něco takovýho jo. Asi bych to jako úplně nenazval psychoterapie, protože to si představuju, že je něco, co probíhá nějak pravidelně, systematicky a může to probíhat dlouhodobě a vlastně tomu cirkusu chybí ta, ta kontinuita. Ten cirkus prostě tady není každéj týden, ale rozhodně to považuju za formu nějaký terapie srovnatelnou prostě s arteterapií, dramaterapií... To určitě.

A proč bys to...?

Protože...

Co to má třeba společnýho, jo, nějaký... jestli tam vidíš právě, že ta dramaterapie i ta arteterapie má nějaký svoje, svoje pravidla. Ten cirkus je prostě hodně mimo, tak...

Jo. Ale myslím si, myslím si, že to, to je terapeutický, že to teda nějak jako podporuje nějakéj svobodnej projev nebo nějaký sebevyjádření, sebepoznání těch pacientů, nějak jim to rozšiřuje vobzor, vytváří to nový zkušenosti, je to v příjemnym prostředí. Vytváří to taky ten přeci jenom možnost zažít něco, co třeba řada z nich nezná, být hrdý na to, že se jim povedl ten jejich výkon, něco si připravit, nacvičit. To, co mě přijde, že je důležitý a to co ten bláznice sám vo sobě jim jako těžko dá, že jo, bez, bez nějaký terapie.

Děkuju. Jak jsi pracoval s pacienty, kteří se Cirkusu Paciento účastnili v průběhu, když Cirkus Paciento probíhal.

No, především, především ehm, sem tam byl... No, asi nejvíc prostě tím, že jsem tam s nima byl a zkusil sem si s nima třeba nějaký, nějaký ty cirkusový kousky. Snažil jsem se teda nějak svojí přítomností je verbálně jako podporovat v tom, co dělají. Věnoval jsem jim pozornost. Umožnil jsem jim, když neměli vycházky teda, že tam pudeme spolu, budou tam moct být tak, jak bude potřeba... Takhle...

A jak jsi pracoval s pacientama, kteří se toho Cirkusu Paciento účastnili, poté co Cirkus Paciento skončil, jo, potom. Jestli jsi na to nějak navázal... ten

Hm, já to tím svým spektrem pacientů moc jako není možný, navíc voni se pak taky často vyměnili. Mluvili jsme vo tom třeba na skupinách některých... jaký to pro ně bylo, jaký voni z toho měli pocity, takže verbálně jsme se k tomu vraceli nějak. A to je asi všechno.

A, a myslíš si, že se dá na Cirkus Paciento navázat v těch nějakých psychoterapeutických přístupech?

Myslím si, že jo, že s lepšíma pacientama rozhodně, že to, že problém těch mejch pacientů je taky to, že voni obtížně ty věci verablizujou, mají takový chudý myšlení, ale... ale teda i přesto si myslím, že je to pro ně velmi důležitý, akorát se s tím pak dá na skupině třeba jako míň pracovat, nemá to takovou výtěžnost, ale myslím si, že pro spoustu pacientů to může bejt opravdu jako... jako ojedinělý zážitky, který, který maj, maj málo takovou zkušenost, že můžou někde nějak vyniknout, že jsou taky vtažený do nějakýho kolektivu vlastně a myslím si, že se v tom dá pak třeba psychoterapeuticky navazovat právě tak, že, že pracujeme s tím, že maj tu zkušenost, tohle že zažili... takže asi tak.

A...

Myslím, že, totiž protože ten cirkus může vytvořit něco normálního, což celá řada našich pacientů neměli to štěstí, aby zažili ve svém životě, něco takovýho normálního, že se s nima třeba jako normálně dělá, vymyslí se nějaká sranda trochu jiná, než že se zrovna vezme pervitin. Může to bejt vlastně docela dobrý, můžou na to bejt pyšný, něco se jim povede a myslím si, že s tímhle se dá prostě pak pracovat terapeuticky.

Jo.

Je to nějakej dobrej vzor protože jim nebudeme, když by sem se držel těch závislostí, ale je to jako použitelný všude, že jim nebudeme říkat: hele, nefetuj, je to nezdraví, ale taky můžou vidět něco jinýho, co můžou dělat. Nemyslím jenom jako dělat cirkus, ale i zažít prostě, že můžou se sejít s pár lidma a něco můžou společně dělat a může to bejt docela zábavný.

Ehm.

Ne že by se zrovna měli dát na kariéru cirkusu...(smích)

A třeba tím, že se tam projeví po mnoha letech nějak jako, že dělají hudbu a...

Jo. Nebo třeba taky.

Protože to mi z těch rozhovorů vyšlo, že. Nebo co sem z těch rozhovorů zatím slyšel, že se prostě po deseti letech vrátili ke kytáře.

Ehm. Jo.

jo. Supr.

Nebo v sobě objeví nějaký talent na něco.

Hm. A třeba ve kterých těch dejme tomu arteterapeutických nebo psychoterapeutických metodách bys to využil ještě, jenom zkus, jestli máš pocit, že se dá, jo, říct na arteterapii jako super teďko na to navázat.

Eee. No. Eee. Já myslím, že určitě na skupinový terapii prostě, že to tam má svoje místo. A báječný by bylo, kdyby na tý skupině terapeutický se toho zúčastnilo víc pacientů, že jo. Že taky by mohli porovnávat nějaký svoje zážitky. V individuální terapii nesporně ti pacienti mohou nějak reflektovat, mluvit o tom, taky třeba, třeba co třeba teda objevili, na co si stěžují, že nedělají a mohli dělat. (přemýšlí) Na arteterapii, na dramaterapii já si to vlastně umím představit, že, že se k tomu vrátí a nechaj to jako doznít a uvědomit si vlastně jaký prožitky kolem toho svoje.

Ehm. A teďko bys zkusil popsat, jestli a jaký má Cirkus Paciento vliv na léčbu pacientů? V jakých oblastech to třeba vidíš?

Hm. Ee u těch pacientů, se kterými já pracuju, si myslím že to podporuje nějakou jejich aktivizaci. Což teda považuju za nesmírně důležitý. Podporuje to určitě nějakou tvořivost, kreativitu. Že jo, řada našich pacientů jsou takový velmi spontánní, stažení a myslím si, že ten cirkus taky docela dobrou metodou pomáhá tomu tohleto jako uvolnit trochu. Právě taky proto, že ten cirkus používá různý nástroje, že jo, že se můžou schovat do nějakýho kostýmu třeba nebo využít nějakou rekvizitu. že vlastně můžou bejt za něco schovaný. Potom můžou bejt možná víc nebo určitě můžou bejt víc uvolněný, spontánní ty pacienti. A určitě to rozvíjí komunikaci, protože to prostě je týmová věc. Nějakou spolupráci.

Jo. Supr, děkuju.

A mohl bys popsat případ nějakýho pacienta, zapojenýho do Cirkusu Paciento?

Mohl. Mohl.

A jaký byli jeho reakce v průběhu a po, po Cirkusu Paciento.

Mě se třeba vybavuje ten, ee, to je teda takovej jednoduchej semiautisticej kluk. Aleš, já nevim jestli ho náhodou neznáš, ze dvojky, kterej normálně na tom oddělení tak jako bezprizorně pochoduje po chodbě. Vlastně v tom projevu von působí, že je hrozně blbej, jako to co on vždycky řekne, tak je já chci něco sladkýho jo. A já když mu řeknu, Jindro já nic nemám, tak on řekne ale já chci, a mě velmi vlastně překvapilo, že on v tom cirkusu se tam naučil nějaký jednoduchý žonglování a bavilo ho to, chodil tam rád a najednou místo toho, místo toho, aby prostě jen tak jako vlastně přibližně cho...on vlastně nemůže mít vycházky, protože utíká navíc, personál ho taky brát nechce a von místo toho teda aby jen tak přibližně chodil po oddělení, tak mě vlastně velmi zaujalo, že docela jako vytrvale trénoval, na svoje možnosti, naučil se nějaký jednodušší žonglování, který tam potom předvedl na tom jevišti. Zajímalo ho to, najednou prostě vlastně sem viděl, že nějak taky jako celkově ožil, bavilo ho to, zajímalo, neměl vůbec tendenci utíkat, pak to bylo, když sem byl na tom představení, tak sem se tam vlastně vo něj trochu riskantně moc nestaral a takže on tam byl někde vlastně půl hodiny sám v tom kulturáku a celkem jako nic se nedělo, pak byl chvílku někde tam před kulturákem, tam s někým kouřil, kdo mu dal cigáro. A mě to vlastně přišlo báječný, že nepotřebuje taky utíkat vůbec, že vlastně nijak tím, tam může žít, má nějaký program kterej ho baví. A potom byl, i potom cirkusu byl takovej živější, aktivnější, vlastně sme spolu mohli mluvit o nějakých jiných věcech než vo něčem, o něčem sladkým (smích). Fakt je to, že jak je těch programů v léčebně málo, tak že ono to pak zase jako opadne, že jo, ten efekt není... To není ale kritika toho cirkusu, to prostě ten neutěšenej stav současnej, ale pak byl prostě takovej živější a víc komunikativní.

Jak dlouho to třeba vydrželo?

Třeba měsíc. Měsíc no.

Jo.

On měl i to triko hezký žlutý, takže jak oni tam všichni chodí v těch modrejch teplákovkách na dvojce, tak měl pěkný žlutý triko, který mu beztak někdo ukradl teda (smích). Ale, ale vypadalo to vlastně báječně.

Hm. Supr. Nějakej ještě, něco tě napadne, nějakej jinej takovej?

Pakl ještě sem tam byl z jedničky s feťákem jedním a pro něj to by dobrý zpestření. Von totiž se na jedničce se nudí, že jo, taky tam je zavřenej většinou furt, protože se nudí tak tam fetuje, páč se to nedá vydržet, a ten hrál na kytaru ještě s tím jedním klukem tady ze třináctky. A von pak teda nějak nakonec nevystupoval, že stejně nějak říkal, že to je zbytečný a vycouval z toho, ale byl se tam podívat v tom cirkuse, během těch příprav jako hrál na kytaru, zazpíval si a ten mi taky přišel, že je takovej oživlej, nemusel fetovat, protože prostě mohl dělat něco jinýho konečně taky. Pomohlo to taky mě, že sme spolu s tímhletem klukem, že sme navázali nějakej jako lepší vztah. Že sme se víc jako nějak sblížili, že myslim i on mě mohl teda vidět nějak víc lidsky. A já vlastně sem teda, ale mohl vidět jeho nějak víc lidsky, než jenom jako unuděnýho feťáka, kterej prostě na oddělení tahá perník a na všechno sere.

Hm.

A pak mi taky přišlo, že byl nějak jako živější. A nevim jestli to bylo následkem cirkusu, ale pak tam začali s nějakýma chlapama na tej jedničce si to domluvili a začali tam jako hrávat na kytaru občas.

Jo. Že to mělo...

Což trvá do teďka prostě.

To je supr.

Je prostě možný, že ho to, že do tý doby von tady neměl ani kytaru, tu si pak nějak nechal přivést, je možný, že ho ten cirkus nějak jako na to navnadil. Von hraje hezky, hezky zpívá, a je možný, že ho to tak nějak jako naladilo, jo a řekl si to bych jako, to bych tady mohl mít tu kytaru a mohl se takhle zabavit, takže pár těch kluků tam hraje a pak sem dokonce zrovna tohohle kluka, že sme se takhle sblížili, tak potom jsme na dvojce udělali, půl roku po tom cirkuse, před vánocemi, skupinu, kde sme zpívali s těma pacientama, což já

neumim, ani neumim na nic hrát, tak se tam hraní toho fetišáka hodně vylepšilo. Myslím, že možná bez toho cirkusu by tohle spojení naše nevzniklo.

Hm. Supr, děkuju.

Co je podle tebe z hlediska pacientů největším přínosem toho Cirkusu Paciento? V čem je jeho síla, v čem jsou jeho slabiny?

Vesměs síla cirkusu je v tom, že to nepřipomíná v ničem nemocnici a zdravotnictví. (přemýšlí) Že ti pacienti se tam můžou svobodně prostě něco jako vytvářet, není to tam jako tady je furt všechno nějak regulovaný nějakýma pravidlami, tak v tom cirkusu jako kdybyby žádná pravidla nejsou, ale zdá se, že to nevádí, že jo. A to já osobně tuhle svobodu považuju za největší přínos prostě. A taky teda mi přijde velmi přínosný to, že to prostě je vytržení z takovýho toho jako běžnýho šedivýho života. Je to tak, aspoň jak já to vnímám v tom blázinci, že když ten cirkus tady je, tak to změni tu atmosféru, pak prostě v pátek je obrovská akce v kulturáku, kde je narváno. Najednou to tady trochu tak jako žije. Není to chciplí, nudný, jak je to tady vlastně jako, jak se to tady vlastně jako může zdát, že to je, já si myslím, že těm pacientům se to musí zdát. A to mně přijde, že je fakt jako velkej přínos, když se to může zdát takový jako všeobecný, ale tohle mi ale přijde dobrý. A to velmi. Když nechám stranou, že to ty pacienty může nějak rozvíjet vztahově, komunikačně, tvořivě.

Ehm. Jo. A slabiny v tom vidíš jaký?

(přemýšlí) Já v tom asi moc žádný slabiny nevidím. Tím že to je dobrovolný, tak se toho účastní kdo chce, čili kdo nechce, tak nemusí. Žádný, žádněj, žádnýma slabinama konfrontovanej. Mě by se třeba líbilo, kdyby to bylo, já nevím, samozřejmě technicky nereálný, kdyby to bylo třikrát, čtyřikrát do roka. Kdyby aspoň některý pacienti, který jsou tady dýl, tak to mohlo pro ně mít nějakou kontinuitu. (přemýšlí) Nebo, by to nemusel být možná cirkus, jenom třeba přemýšlí o tom, kdyby, je to teda náročný, že jo, ale kdyby sem ten tým přijel jednou za dva měsíce jenom jako na odpoledne a byl takovej jako workshop, že by to udrželo nějaký kontakt. To by mi přišlo jako dobrý no.

Takže určitá jako diskontinuita.

Hm, možná diskontinuita, když to je jednou za rok.

Jak konkrétně Cirkus Paciento pomáhá pacientům? Máš k tomu něco?

(přemýšlí) No. Pomáhá pacientům, myslím si, že něco z toho sem prostě říkal. Mysím, že pomáhá rozhodně v komunikaci, pomáhá vytvořit prostředí, ve kterém se může dělat něco smysluplného, s čím naši pacienti, ať už závisláci nebo psychotici mají teda často problémy. Pomáhá i to, že ten takovej ten (nesrozumitelné) můžeme dělat v týmu. Nevím jestli takhle je ta otázka myšlená, nebo jestli neodpovídám příliš obecně teda.

Ne ne ne, co tě k tomu jako ještě napadne. Já vím, že spousta toho padla předtím.

Ano. Pomáhá těm pacientům nějak se, nějak se taky jako uvolnit. Mysím taky že jim pomáhá, aby našli nějaký svoje dovednosti, radosti a koníčky, který z různých důvodů prostě opustili.

Hm.

Nebo v sobě objevit něco, co v sobě dosud neobjevili.

Myslíš, že pomáhá všem těm pacientům, co tam...

(smích) To si nemyslím. Myslím si, že nikomu neškodí.

Jo.

A asi sou nějaký pacienti, pro který je vlastně jedno, jestli se toho účastní nebo ne. Ale tak to prostě v naší profesi asi jako je no.

Řekl by si, že je vhodný pro všechny typy onemocnění? Diagnózy?

Asi jo. Jako snad s výjimkou nějakých jako akutních pacientů, který by byli nevhodný prostě proto, že jsou nebezpečný, že jo. Že by tam vzali bič prostě na někoho (pobaveně). A tak jako s výjimkou, s výjimkou těch opravdu divokejch pacientů, u kterých je prostě jasný, že by to bylo nebezpečný, tak mě nenapadá žádná kontraindikace. Nenapdá.

Co by si změnil na Cirkusu Paciento? Tak jak to znáš tak co bys?

Jo. (přemýšlí) Asi bych nějak jako víc přemýšlel o nějaký kontinuitě. Já sem dokonce mluvil nedávno s Martinem Fojtíčkem a on mi říkal, a to mi přijde jako dobrej nápad, že by ten cirkus, že by to začínalo už jako o pár měsíců dřív nějakýma jako postupnejma takovýma nácvikama nebo setkáníma. To bych změnil. To mi přijde opravdu jako dobrý. Možná i přemejšlim, jestli by třeba nebylo šikovnější, kdyby, víš, jako celej ten tejden, což pak pro

mě to bylo docela vlastně jako náročný tam trávit všechna ta odpoledne, protože mam, protože mam taky spoustu jiný práce, kdyby to třeba ty čtyři dny nácvičku, byly roztažené do dvou týdnů. Třeba pro mě osobně by to bylo lepší. Třeba kdyby to bylo obden nebo nějak jako.

Myslíš jako, líp by se s tím ztotožnil ten...

...personál.

Ten personál a režim tý nemocnice.

Hm. Možná by to taky vytvořilo prostor, ale to možná sem naivní, že by ti zájemci o to mohli třeba v těch mezech si něco připravovat a nacvičovat, rozvíjet to, promyslet si to.

Hm. Jo.

Ještě k těm workshopům na jednotlivých odděleních, co chodíme dopoledne. Tak myslíš, že motivují dostatečně, ty workshopy?

Ty workshopy já vůbec neznám, protože sem nedělal na oddělení, kam byste chodili.

Jo, nebyli sme nikdy.

Ne, na jedničce ani na dvojce ste nebyli.

Ještě...

Ano?

...k tý nemocnici. Myslíš, že ten personál se toho účastní dostatečně?

Haha (smích). To si nemyslím. Myslím, že se toho účastněj dost málo teda. Aspoň na těch odděleních, kde sem pracoval, tak je jim to ukradený. Mě to přijde, že to je škoda teda, protože to je podle mýho názoru pěkná akce a sem slyšel nedávno Martina Hollého z Bohnic jak o tom povídal a neuměl jsem si našeho ředitele představit, že by on o tom takhle hezky vlastně povídal jo. Vypadalo to, že on je skoro hrdej na to, že to tam jako je, a tady já to furt vnímám, ale já se taky pohybuju v určitý části léčebny, víc to vnímám že je to tady nějak jako trpěný. A jeden kolega, člověk kterýho mám teda rád, psycholog, on teda povídal, že nechce bejt jak takovej komediant a cirkusák a že to znevažuje tu naši práci. Já ten pocit nemám teda jako jo. Já mam pocit, že sou jiný věci, který znevažou

naši práci. Takže podle mého se toho personál nezúčastňuje dostatečně. Je to pro ně pohodlný, že jo. Radši si uvařit kafe nebo bejt, bejt na oddělení s pacientama. Nehrozí, že utečou a tak jako jo.

Že tam vidí nějaký rizika v tom?

Ale z pohodlnosti jako, myslím si že z pohodlnosti. Myslím, že ta zdejší kultura je taková jako jistota a pohodlí.

Hm.

Mě s tím Jindrou třeba nechtěli jako pouště. Furt mi do toho kecali ty sestry, že uteče jako.

Že tam není odvaha na to?

Ale já si fakt myslím, že se to týká nějaký takový jako nějaký vnitřní připosranosti nebo něčeho takovýho jako, takovýho vlastního jako pohodlíčka, a toho že já si to teda budu dělat, tak jako bezrizikově. Ale vlastně bych to neztotožňoval se strachem nebo s odvahou. Spíš s takovým pohodlným, pohodlným tím.

Zažítej režim...

Zažítej režim, no.

To je asi všechno. Děkuju.

PŘÍLOHA VI – ROZHOVOR S PERSONÁLEM Č. 2

7.3.2014, Psychiatrická nemocnice, Julie

Jaká je Tvoje pracovní kvalifikace?

Jsem diplomovaný ergoterapeut.

Ergoterapeut. A pracuješ jako ergoterapeut.

Jako ergoterapeut, ale mam ještě dva, vlastně tři semestry takovýho toho celoživotního vzdělávání na pedagogický fakultě, obor arteterapie. Takže i jako arte...terapeut.

Jak dlouho již pracuješ v psychiatrický nemocnici?

12 let. Ne tady v tý, ale před tím jsem pracovala ještě v jiný.

Hm. S jakou cílovou skupinou pracuješ?

Pracuji s děckama od školky, to znamená od nějakých tří let do nějakých třinácti, čtrnácti. Teď už teda eště i s těma neškolníma, takže i staršíma. Ale to je krátce... To pracuju tak půl roku s těma neškolníma.

Jaký mají tvoji pacienti diagnózy.

Většinou je to ADHD, poruchy chování, nějaký průšvihy jako záškoláctví a tak dále, disharmonický vývoj osobnosti. To je tak vesměs... Autismus, mentální retardace...

Hm, děkuju. Co víš o sociálním cirkusu?

O sociálním cirkusu? Jestli se myslí Cirkus Paciento, tak jsem ho zažila (smích) jednou.

A jako obecný pojem, jestli ti to něco říká?

Kdybych se s ním neseťkala tady v léčebně, tak bych nevěděla, co to je.

Takže znala jsi jej ještě před realizací Cirkusu Paciento v léčebně?

Ne.

Ne.

Neznala.

A zapojila ses osobně do projektu Cirkus Paciento?

Ano, vystupovala jsem při představení.

Jo, můžeš mi povědět, vyprávět, jakým způsobem si se zapojila?

Byla jsem vybraná jako někdo z personálu, kdy došlo k přeměně ze zdravotníka (smích) na takovou opici jako.

A věděla jsi předem, že bude probíhat Cirkus Paciento v léčebně?

Věděla jsem to tak dva měsíce předem.

Dva měsíce. A bylo to dostatečný?

Myslím, že kdyby to bylo ještě dřív, aby si to děti mohly pořádně nazkoušet, jakože by to bylo lepší.

A informovali jste pacienty o tom, že bude probíhat Cirkus Paciento?

Informovala jsem děti. Ale z ostatních oddělení nevím, jak to dělali.

A jak jste je informovali?

Tak oni tím, že chodily, chodily na ty zkoušky... to vlastně probíhalo ale jenom ten týden...

Hm, víš a jako před tím, jestli jste jim to říkali nějak nebo...

To asi ne, protože tady se spíš tutlají věci, aby se děti nerozjely... než abysme jim to říkali jako takhle dopředu.

Možná, že jsme tak jednu komunitu, to znamená tak týden před tím zkoušením, že jsme je motivovali, že jsme jim to jako říkali, že ty nejlepší budou třeba na to, ale myslím, že nějak hodně dopředu určitě ne.

Připomínali jste to potom pacientům? Možnost zapojit se do Cirkus Paciento?

Jo, to sme říkali...

A jaký byly reakce těch...

No, tak děti byly nadšený, chtěly tam chodit. Chtěly nejdřív všichni, ale pak když tak samozřejmě se někdo ostýchal, že nevystupoval. Spíš si tam zkoušeli ty jednotlivý jako techniky nebo jak to mám říct. Ale byli vesměs jako rádi no. Rádi šli to zkoušet.

Jo, a přípravu... připravovali jste pacienty i jinak než teda informováním o zapojení do programu Cirkus Paciento?

Nene, to ne.

A zařadila by si Cirkus Paciento mezi psychoterapeutický metody?

Jo, zařadila. Určitě. Myslím, myslím si, že je to takový... už jenom to, že se odreagují, že přijde někdo nově zvenku, tak pro ty pacienty je to bezvadný jako že mají jako takovej větší kontakt zase jako co je za, za léčebnou... A takový, možná taky zvýší sebevědomí, že si zkusí věci, který nikdy nedělali třeba předtím a pak zjistí, že to třeba dokážou. Určitě je to terapeutický, myslím si.

Tak počkej, já musím skočit na jinou otázku... (smích a pauza) Jo, asi tady. Myslíš, že se dá na Cirkus Paciento navázat v dalších psychoterapeutických metodách? Ve kterých?

Na psychodrama možná... na psychodrama a na nějakou práci možná s tělem by se dalo, jako nějaký směr ... (není rozumět)

A využíváte to nějak?

Ne.

Ani psychodrama neděláte třeba?

Tak já nejsem terapeut, psychoterapeut...

Jasně.

A psychologové tady vesměs používají kábětěčko. Takže ne. Nebo hlubinnou psychoterapii.

A třeba v arteterapii myslíš, že bys to využívala nějak?

V arteterapii... (přemýšlí) V arteterapii mně to teďkon napadá jedině to jako třeba malovat zážitky z toho, ale jako techniku jako takovou mě teď nic nenapadá.

Hm. Tím navázáním právě myslím tohleto, jestli jako něco, co ty pacienti použijou tam, je možný použít potom dál...

Jo, tak to asi jo, jako, pracovat s tím, když by byli hodně sdílný a třeba tam na něco přišli a použít, jako navázat na nějakou psy-, arteterapeutickou techniku by asi šlo.

Jo, protože vono to je votázka i moje. Jak jste pracovali s pacienty, kteří se Cirkus Paciento paciento zúčastnili? Už v průběhu, kdy Cirkus Paciento v léčebně probíhal?

Chodila jsem na ty zkoušky s nimi... tak nějak... Jako připravovali se tím, že chodili ten týden před tím na to vystupování, no. To je asi všechno (smích). My jsme je nějak nepřipravovali, že bysme, trošku sme cvičili to žonglování s míčkama, protože to byl jedinej, jedinej, jediná věc, kterou jsme mohli tak jako nějak zkoušet.

A jak jste pracovali s pacienty, kteří se Cirkus Paciento zúčastnili poté, co cirkus skončil? Víš, jestli jste na to právě navázali nějak pak ještě?

Ne, myslim, že ne... Jo, vlastně, část jich vystupovalo, část dětí vystupovalo a část jich bylo pasivní jako v hledišti, tak akorát potom sme myslim, určitě sme kreslili na to téma, jaký měli z toho zážitky nebo tak. Jenom takový reakce od nich byly, jako že se jim to hrozně líbilo. Myslim, že, že to vypadalo jako krásně, no, že to bylo moc hezký.

Jo. A todle sme... tak. Myslíš si, že má Cirkus Paciento nějakej vliv na léčbu? Pacientů?

Hm, určitě. Myslim, že jo. To už jsem říkala ve jedný v tý otázce, v tý odpovědi. (smích)

A mohla bys popsat konkrétně nějakej případ pacienta zapojenýho do Cirkus Paciento? Svýho oddělení, jaký byly reakce v průběhu, po...

(přemýšlí) No, tak jestli mam vybrat někoho...

Kdo tě napadne, na koho si třeba vzpomeneš...

Když voni ty děti už tady taky třeba nejsou.

To nevadí.

Nebo si už nepamatuju, kdo vys, s čím vystupoval.

Nemusí bejt jako jméno víš konkrétně, spíš jde vo, jako jde vo ten případ, kterej jako si vybavíš...

No, já si teď nevybavim, kdo tam vystupoval asi. Hm, Kristián tam vystupoval, no, nebo jeden klučina s atypickým autismem, tak chtěl vystupovat, přicházel na ty zkoušky, zkoušel to, ale pak když došlo k tomu samostatnému vystupování, tak myslim, že ani nevystoupil, že... to bylo na něj asi moc stresující... voni ty autisti sou takový.

To je jasný... A myslíš si teda, že i přesto třeba nějaký měl z toho pro něj osobní jako

To určitě, to určitě. Jeho strašně bavili jako by ty zkoušky před tím, to zkoušení. Jako zážitky z toho měl určitě, to si myslím, že pozitivní, akorát potom, tak jako nikdo ho nenutil, aby vystoupil, tak nějak vystoupil.

Hm, to si myslím, že je v pořádku. A potom? Ještě to nějak reflektoval nebo? Se k tomu vracel třeba občas? Nebo třeba dokonce něco z toho si dál zkoušel?

To už ne. Spoustu dětí teda, co si tam vyzkoušely třeba takovou techniku, ježiš, jak vono se to jmenuje, diablo?

Hm.

Tak to diablo začalo mít rádo a pak sme myslím kupovali k Vánocům, takže to... Tak jako přišli třeba na, na věci, který můžou dělat ve svém volným čase potom na oddělení, když jsou tam všichni, třeba venku. Hodně mluví teda o tom žonglování třeba děti, někdy to i zkouší, ale nemáme úplně jakoby, není to tak jako že by všichni tam žonglovali...

Jasně.

Ale jako určitě je to, jim to dalo jako nový impuls, co by se dalo dělat ve svém volným čase.

A co je podle tebe z hlediska pacientů největším přínosem cirkusu?

Co je největším přínosem cirkusu? – Že si, že si i dělaj v tak těžkym zařízení jako je psychiatrická léčebna, že si dělaj i vlastně jako takovou srandu. Mi to přijde, takový odlehčení, že se opravdu jako zapojí a že jim publikum zatleská a že mají takovej nějaký, takovou hezkou zpětnou vazbu jako od toho okolí... Někoho to fakt nakopne, co by třeba chtěl dál jako dělat... takový... určitě pro zlepšení nálady, si myslím.

Hm. Jo, v čem je jeho síla, toho projektu?

Cirkus Paciento?

Hm.

V čem je síla? – V čem je síla... taková si myslím, že trošku jako taková teatrálnost, s kterou se vystupuje a takovej hezkej přístup k těm lidem nemocným... No, to bych řekla asi že nejvíc. To na mě takhle působí.

A v čem jsou jeho slabiny? Toho projektu?

Slabiny?

Hm.

Slabiny, že je to, že je to ten týden, se nedá tolik nazkoušet, že by to chtělo jako delší časový rozmezí jako by.

Myslíš, aby to dýl trvalo, nebo třeba aby to vopravdu bylo rozfázovaný?

Aby se... Aby, aby to byly ty zkoušky třeba měsíc dopředu a aby tam třeba chodili, teď bude třeba já nevím tady ta skupinka nebo... určitě jako delší čas na přípravu, na to zkoušení.

Jo, supr.

A možná eště... kdyby se nějak poku-, jako se domluvilo třeba s od- s různýma odděleníma nebo s primářema těch oddělení nějaká spolupráce lepší, že by řekli těm pacientům, kdo by chtěl chodit jako na to (není slyšet).

A myslíš si jako, že to je úloha ředitelů a toho projektu, aby si tohle zařídil nebo tý léčebny."

Myslím, že je to úloha toho projektu, těch lidí, si myslím, že...

Jo, vobejít ty...

Jo, já si myslím, že by mohli jako by... nebo na nějakym... já nevím... možná to říct na nějaký, kdyby byla nějaká schůze tady jako třeba primářů bejavaj někdy, tak to tam nadnést, ale já nevím, no, asi je to těžký, protože vy nevíte, kdy to, kdy takový třeba jsou nějaký schůze.

Hm, hm, jasný.

Nebo kdyby byl nějakej člověk pověřenej a jako dal si dostaveníčko s psychologama, voni třeba každėj pátek mají seminář.

Jo, hm.

Protože zase, my tady nemůžem vědět jako kdy, kdy třeba by bylo to představení nebo takhle, no.

Hm.

Pak je teda jiná věc, že jsou lidi, který pro to nejsou zapálený z personálu, co si budem povídat, těch je hodně. Ale kdyby se to hnalo přes ty psychology a primáře, no, tak to myslim, že by bylo, že by to bylo lepší.

Supr. A jak konkrétně Cirkus Paciento pomáhá pacientům?

Jak?

Hm.

Ježi to už je potřetí nebo po čtvrtý (smích).

Jsou různé metody, jak to z tebe dostat (smích). Ne, jestli máš pocit, že to tam už jako zaznělo, tak...

Já už mam pocit, že už jsem to řekla několikrát.

Jo. A myslíš, že pomáhá všem pacientům? Který se zúčastní?

No, myslim, že skoro, skoro ano. Od mentálních retardací po dementní babičky, po všechny. Myslim, že jo, že je to takový nenásilný, kdo nechce, tak nevystupuje. Myslim, že jo, že je to.

Ty mslíš, že je vhodný pro všechny typy onemocnění?

Já myslim, že ano.

Hm, jo, jestli, že workshopy na těch odděleních jednotlivých, že dostatečně motivujou ty pacienty?

Ne.

Ne.

Ne. To vim stoprocentně, že ne.

A co by bylo proto, aby byli víc motivovaný?

Právě aby přišel někdo z toho sdružení a pohovořil si někdo s těma psychologama nebo s tím vedoucím personálem.

Hm, aby jako by ten personál ještě víc... Super. A, a myslíš, že se personál zapojuje dostatečně?

Ne, nezapojuje (smích). Vůbec.

Vůbec. Co tomu brání tuhle tomu?

Co tomu brání? – No, tak, za prvý jsou to nějaký předpoklady, co máme každej pro svojí práci jako by, ať jsou to prostě nějaký charakterový vlastnosti jednotlivce, zdravotníka... A pak je to tady ten systém tý velký léčebna tak jako by je takovej úzkoprsej tady na ty věci. Tady jsme všichni zařazený do baráku a co je mimo barák, tak ... nebo co vyčnívá z nějakýho rigidního koloběhu, tak je špatně.

Hm.

Všechny změny jsou tady takový jako těžce nesený. (pousmání)

Hm. A když jsme u těch změn, tak co by si na Cirkusu Paciento změnila?

Tak to už jsem taky říkala. Takový to jako častější setkávání a cvičení s těma pacientama. A možná jako třeba dvakrát do roka vystoupení.

Hm.

Anebo ještě potom možnost třeba, kdyby se vypravil nějaký autobus a jelo se třeba někam, kde se bude vystupovat, to by bylo taky hezký. Anebo jenom jako pacienti, že by se tam jeli podívat, jako pasivně někam na vystoupení. No, ale tak to je záležitost léčebny.

Hm, hm. To je asi všechno, to je asi všechny otázky. Děkuju ti moc.

Jojo.

PŘÍLOHA V – ROZHOVOR S PERSONÁLEM Č. 3

7.3.2014, Psychiatrická nemocnice, Jana

Jaká je tvoje pracovní kvalifikace?

Ergoterapeutka.

Jak dlouho v psychiatrický nemocnici pracuješ?

Devět.

Let?

Ano.

S jakou cílovou skupinou pracuješ?

No, s dětma. Dřív sem pracovala s dětma vod, na tom áčku, béčku. Tam sem byla asi čtyři roky. To je od tří do těch dvanácti let a teď jsem od dvanácti do osmnácti.

Jakou mají tvoji pacienti diagnózu?

Tak když to vezmu teď, tak jsou to poruchy chování (smích) a máme tady nějaký psychózy a mentální anorektičku tady máme jednu, to se tak jako, ty už tady byly, ale většinou je tak jako jedna, protože my na to nejsme úplně specializovaný. No a drogový závislosti.

To spektrum je asi stabilní co tak vždycky to?

Jo, to spektrum jo. Teď se tu objevuje hodně ta problematika těch drog, tady jako že. I když na to nejsme tady jako zařízený, ale spíš je tady problém s těma komunitami, že jsou třeba plný a od těch od patnácti do osmnácti je málo.

Super.

Tak. Teďka k cirkusu.

Co víš o sociálním cirkusu?

(pobaveně) No. To já nevím, jestli o tom úplně vim. Že to je nějaký projekt myslím, kterej se snaží nějak, nevím. Pohlížím na to jako aktivizovat lidi s nějakým postižením, jak je zaujmout, naučit je něco nového, aby oni se bavili u toho, aby to bylo, nevím (smích).

Super. Protože, sociální cirkus jako ten vlastně, obor, Cirkus Paciento jako ten projekt jo, tak právě zkouším to oddělení.

Znala jsi sociální cirkus ještě před realizací Cirkusu Paciento tady?

Ne ne ne.

Něco o tom si věděla?

Ne ne ne.

Zapojila jsi se osobně do...

ano (smích)

projektu Cirkus Paciento?

A můžeš mi vyprávět, jakým způsobem ses přímo zapojila?

Tak s dětma. Jako co jsem tam vystupovala nebo jak jsem se zapojila? No přijde mi to takový, že sem tam chodila s těma dětma, tak, že aby sme byli tam jako všichni na jedný lodi, tak sem se zapojila, zapojila taky a zapojila sem se do , že jsme to spolu i trénovali, když ne, když to nevim jak to říct. A vystupovala sem tam s nima.

Hm.

S jedním dítětem sem si nacvičila takový to žonglování, jednou to byly ty flowersticky. Ono to bylo dvakrát že jo?

Hm.

No tak, tak takhle.

Hm.

Většinou s nějakou skupinkou a bylo to fajn.

Jo.

I pro mě s těma dětma .

Supr.

Věděla jsi předem, že bude probíhat Cirkus Paciento v léčebně?

Když to tady bylo poprvý, tak sem to věděla a když to bylo po druhý, tak tady ta informovanost teda byla dost špatná.

Hm.

To bylo, že vy ste sem nějak přijeli a potom sem se to nějak dozvěděla, no že..

Takže jak dlouho to bylo třeba poprvý, podruhý?

Poprvně ja nevim, to bylo měsíc možná předtim, jako že, že i visely na nástěnkách všude, že bude ten Cirkus Paciento, že bude probíhat ten nábor těch pacientů.

A to bylo teda dostatečný ten termín?

To bylo dostatečný a když to bylo loni tak mi to přišlo nedostatečný.

Jo.

Přišlo mi, že hodně lidí vo tom neví, co jsem se bavila s těma terapeutkami, že nebyly pořádně informovaný a vlastně až potom, když jsme si to, mi to přišlo, tak jako rozkřikly, že tady jste, tak se to začalo, nějak plnit.

Hm.

A přijde mi to škoda teda.

Hm.

Informovali ste pacienty o tom, že bude probíhat Cirkus Paciento?

No tak tady určitě no.

Jak třeba?

My sme si to teda myslim i napsali na na na nástěnku, určitě na komunitě sme to, jak máme, kdy máme jednou za tejden, kde se jim dávaj ty sdělení, co bude se dít další týden. Tak tam sme to určitě říkali. Kdo chtěl, tak se do toho zapojil.

Jo takže týden dopředu je minimum, aby to mohlo proběhnout na tý komunitě?

No, ale na těch jinejch oddělení si myslim, že to chce tak ten měsíc dopředu (smích). Tak tady je to, protože tady máme víc toho personálu, že tady ti terapie fungujou taky jinak.

Máme tady Bohunku vychovatelku a i ty sestřičky jsou zvyklý s těma dětma, že jo, že jim taky zajišťují nějaký aktivity.

Hm, hm.

Takže.

Ehm.

Připomínali jste těm pacientům možnost zapojit se do Cirkusu Paciento?

Jako tady u dětí určitě no. Tak já sem to potom eeee říkala i těm ostatním terapeutkám na těch jinejch odděleních a to doufám, že se zapojili. (smích)

Jaký byli reakce těch pacientů?

Na cirkus? Super.

Jo třeba, když se to třeba dozvěděli?

Tak mě to přijde takový, že když, když se do toho chtěl někdo zapojit, tak se zapojil a když třeba nechtěl a zašel se tam podívat a viděl to, tak se třeba zapojil.

Ehm. Ehm.

Ale důležitý je, aby o tom věděli, aby se tam šli aspoň podívat no. Což je zase problém, ty některý pavilony jsou zavřené a ten personál třeba někdy není ochotnej tam s nima jít. Protože to je práce navíc pro ně v uvozovkách.

Jo.

Si myslím, že to tak vnímaj.

Ehm.

Připravovali jste pacienty i jinak než informováním na zapojení do programu Cirkus Paciento?

Tak my už to teď, jak máme to žonglování, tak to máme, tak trošku jiný, jako že ty děti jsou zvyklý. A asi jinak nevím, jak to myslíš, jak?

Jako třeba, že opravdu jste věděli, že tu bude cirkus, tak už si něco připravíme dopředu.

To asi úplně ne takhle. Protože oni, tím že mají to, to žonglování, tak to je trošku jiný jako že.

Tazatel: Jojo. A ono to asi bylo jiný poprvý a podruhý...

Hm.

Tazatel: ...už už myslím, že předtím minulým tady něco probíhalo.

No. Možná až pak, ale to se, když to bylo poprvý, tak my sme úplně nevěděli co to je, jako s čím přijdete a to probíhal vlastně ten nábor, že si tady mohli zkusit předtím tím, před ee před tím pavilonem, že sme tady byli venku si pamatuju. A to oni se jako nadchli, ale vzhledem k tomu, že my sme v té době neměli ty pomůcky, co ste tam měli tak, který už teď máme, tak sme se vlastně ani nijak nepřipravovali. Ale pak v průběhu toho, já vim, že si půjčili děti a připravovali se tady na oddělení, že to nebylo jenom, že by za to odpoledne trénovali tam, ale že si tak jako.

Tazatel: Ta možnost byla, že ste si mohli půjčit pomůcky.

Jo, mohli jsme si půjčit pomůcky.

Zařadila by si Cirkus Paciento mezi terapeutický metody?

Jo.

Proč?

Protože, si myslím, že ty lidi, lidi děti se tam tak jako uvolní a to co si myslí že to je hlavně ee hlavně dobrý, že ztratí nějakou tu, jako že sou nemocný a v tu chvíli můžu prostě v něčem vyniknout a co se mi na tom líbí že...to je potřeba.

Myslíš, že se na Cirkus Paciento dá navázat jako v dalších psychoterapiích? Třeba...v těch co se tady v léčebně využívá za...

No, já si myslím, že jo.

V jakých?

že se dá, že se dá využít v dalších psychoterapiích, ale teď přemýšlím, jaký ty psychoterapie fungujou na těch jednotlivých pavilonech.

Jako třeba konkrétně pro vás tady, třeba jako něco využíváte nějakou arte...

My tady využíváme normálně arte, to tady máme arteterapeutku. (přemýšlí) Ale já to vnímám tak, že to spíš jako takový pohybový.

Ehm.

A to tady na tom oddělení chybí třeba.

Ehm.

Tady toho je málo. Takže tady na oddělení nevím.

A teda obecně kdyby ses zamyslela třeba nad...

Já si myslím, že na některých těch pavilonech by to bylo dobrý no. Že, já nevím sou tady, že na těch geriatriích je super, když oni se takhle zapojí a dá se to nějak na nějakou tu skupinu. Jo?

Jo takže třeba do těch skupinových terapií?

Jo určitě.

Do skupin.

Jak jste pracovali s pacienty, kteří se Cirkusu Paciento účastnili už v průběhu toho, kdy tady Cirkus Paciento probíhal? Jestli třeba ste se o tom s nima bavili nebo i jenom třeba připravovali společně.

Tak jako připravovali i bavili. Tak ono některý ty děti měli třeba problém s tím, že tam vystoupit jako chtěj i nechtěj. Že se jako stydí a bojí se, ale myslim, že to kdo se vlastně nakonec chtěl zapojit, tak se zapojil. Líbilo se mi, že tam třeba na to hlavní představení přijeli ty rodiče.

Ehm.

Se podívat. Což bylo super. A pro ty děti to bylo taky důležitý no. Takže sme tak jako třeba s nima mluvili o tutom.

Ehm.

Jako nebylo to, že bysme je nutili do toho, ale ať to třeba zkusí a tak. A připravovali, jako že trénovali, to jo. To oni se dost nadchli.

Jak ste pracovali s pacienty, kteří se Cirkusu Paciento účastnili, poté, co Cirkus Paciento skončil? Když sme odjeli, tak on skončil ten cirkus a jestli to mělo nějakou návaznost třeba i v tý vaší práci?

Teď úplně nevím, jak tady máme to žonglování prostě, tak jako ty děti se do toho toho zapojujou, prostě to. Já to mám srovnání fakt tady s tím dětským oddělení. Myslím si, že na těch ostatních odděleních to asi úplně neproběhlo, tak, že by se v tom pokračovalo.

Tazatel: Jestli třeba, opravdu na, na nějakých skupinách se potom o tom jako ještě bavili nebo dejme tomu v rámci třeba arteterapie se to nějakým způsobem vizualizovalo třeba ty zážitky?

To asi ne. To si nepamatuju, že by se to, ale tak dobrej, mohlo by se. (smích) Určitě. Ale na skupinách asi jo, protože my, my vždycky začínáme takovým úvodním kolečkem a teď ty děti říkaj jako, co třeba měli za ten tejdén, jak se měli a tak a to tam určitě se probíralo Cirkus Paciento.

Ehm.

Jak se jim to líbilo a tak. To jo. Ale na arte si myslím že ne. Ale tak...mohli bysme to dát. (smích) Fakt dobrej nápad.

Jo. Myslíš si, že má Cirkus paciento nějaký vliv na léčbu pacientů.

No jo. Tak já si myslím, že to..mluvim jak blbec...(smích)...že si myslim, že to, že tý jo, to neumím používat ty, ty slova asi, ale že to má hlavní význam v tom, že fakt jako se ten člověk uvolní, zapomene na chvíli prostě, vynikne v něčem. Takže to na tu léčbu má, má vliv. Jako my sme tu měli děti, který se bály toho, jako že selžou, že, že na to nemaj a stejně do toho šli a pak to prostě bylo vidět, že ten krůček udělaly dál.

A myslíš, že ten efekt byl vidět i potom?

No tak na to navázali, že zase se nebáli něčeho jinýho, zkusili to.

Hm. Hm.

Jak konkrétně Cirkus Paciento pomáhá?

Jak konkrétně. Já nevím prostě totototo mam říct. Jako že si ty lidi. Já když si vemu ty děti, jako třeba když tam, tak sme tam měli jednu tu anorektičku, která se toho hrozně bála. Nechtěla tam jít, furt se to tak nějak to, že pude nepude, pak tam nakonec šla. A bylo na ní hrozně vidět, jak se jí hrozně ulevilo, že to zvládla. To bylo zrovna dítě, kterému přijeli ty rodiče se na to podívat a ona měla hroznou radost, že mohla jako zaujmout a ta zrovna to potřebovala vynikat, nějak vyniknout v nějaký věci. A vim, že si potom, já teď nevím už co ona měla, jestli měla ty flowersticky, ale vim, že si nějakou tu pomůcku koupila i domu. Jo, že se jí to prostě, tak líbilo že...nebo míčky, teď nevím, co měla. Jo, tak to určitě pomáhá. Našlo jí to další aktivitu, který se může věnovat.

Myslíš, že pomáhá všem pacientům, který se toho zúčastní?

Já na tom nevidím nic špatnýho. Mě to přijde, že tady ten blázinec hroznej, se promění v takovej, jako že ty lidi si to užívaj, smějou se. Jo. Tak si myslím že pomáhá. Já si myslím, že každá aktivita pro ty lidi, který sou tady dlouho a je to něco jinýho je dobrá. Že nejsou furt v tom stereotypu ráno snídaně, svačina, oběd (smích).

Myslíš, že je vhodný pro všechny typy onemocnění? Nebo by si nějakou skupinu řekla, těm bych to nedoporučila?

Myslím, že bych to doporučila. (smích) Všem. A kdo chce jako.

Jasně.

Samozřejmě už.

Mohla bys pospat nějaký případ pacienta, zapojeného do Cirkusu Paciento? Jaký byli jeho reakce v průběhu a po cirkusu.

To byla třeba ta Vendula, že jo.

A ještě někoho teda jinýho.

Někoho jinýho, teď si nemůžu vzpomenout.

Jo jestli si vzpomeneš.

Jo, tak třeba ten Rudolf, tam taky byl, to je zase takovej depriváček, tak ten se chtěl zapojit úplně do všeho, to byl ten kouzelník, jestli si ho pamatuješ. Tak tomu to taky

prospělo, protože on tady mezi těma dětma spíš naráží, je takovej to, tam mohl vyniknout, tak jemu to určitě.

Hm.

Taky se líbilo. A ten v průběhu, tak on byl každej den nadšenej pro něco jinýho. (smích) Nakonec se teda ustálil, vybral si to jedno, ale stejně tam vystupoval ve více.

Ehm.

Věcech. Ale vystoupil a měl z toho radost no.

Hm. Hm. Jo.

Pak tady sbíral fotky a, to sme jim tady nechávali na nástěnku vyvolat, pak samozřejmě půlka z nich samozřejmě zmizela z té nástěnky, jak už to bejvá. Takže tak.

Jo. Dobře.

Co je podle tebe z hlediska pacientů největším přínosem cirkusu.

Největším přínosem. To je furt takový... (smích) ...dokola. Já si myslím, že tam je taky hezká ta spolupráce mezi sebou, jak sou některý ty techniky, že se kombinujou, to je třeba kort u těch našich dětí, bych řekla fajn, že se tam zapojili třeba takový dvojice prostě, tak že bych to neřekla normálně, že budou spolu dělat nějakou tu aktivitu. S těma flowerstickama třeba. Že sou tam pohromadě, ať je to jakýkoli pacient, všichni sou tam. Spíš by se tam mohlo zapojit víc toho personálu, že by to bylo, že bysme si byli všichni rovni víc. V tu chvíli. Ale je to i hezký, když se tam aspoň nějaký ten personál zapojí, že to je taky, si myslim, pro ty pacienty přínosný určitě. Že vidí, že tam nejsou ty rozdíli.

Hm.

V čem je teda síla toho cirkusu?

No mě přijde, že ta síla je hlavně v tom, že tady v tý šedivý prostě instituci, kde to je za tima, tak se to najednou promění hrozně. Když sem šla vždycky kolem a vy ste tam byli, že ty lidi tak jako ožijou. Že nejsou to takový ty lidi v těch teplákovkách, ale najednou sou radostný, prostě baví se tam a užívaj si to.

Hm.

A v čem jsou slabiny?

V čem jsou slabiny. Já bych řekla, že slabiny jsou z naší strany, že ta informovanost není taková no. Že by to chtělo víc propagovat jako tady na jednotlivých pavilonech. Ale ze strany cirkusu nevidím slabiny.

Myslíš, že motivují dostatečně workshopy na jednotlivých odděleních? To když jdeme právě na to oddělení tam ukázat, že to je dostatečný?

Jo. Myslím, že jo. Ty právě loni nebyly ne?

Já myslím že byly. Že sme chodili. Myslím, že nebyly tady, protože vlastně...

Že sme o tom věděli už z žonglování.

Tak tak. Vy ste vlastně pak chodili, se to domluvilo, že ste chodili tam. Pak celý oddělení.

jo. Jo.

Tak.

Slabiny v tom samotném projektu nevidíš?

Nene.

Co by si na Cirkusu Paciento změnila, kdybys mohla to dělat jinak?

Nic. Mohl by jezdit častěji. (smích)

Jezdit častěji. Ehm.

Eště teda. Myslíš, že se zapojuje personál psychiatrický nemocnice dostatečně?

Nemyslím. Myslím, že by se mohli zapojovat víc. Že to je důležitý fakt pro ty lidi, že nás vidí taky jinak než v těch bílejch. (smích) Je to škoda. Ale já mám pocit, že oni to vnímaj, že fakt je to něco navíc. Přitom není. A je tady hodně i bych řekla vyhořelých lidí co tady jako pracujou, takže je to škoda no.

Co myslíš, že je tou překážkou, aby se víc zapojili?

Já si myslím, že oni to vnímaj, co je tou překážkou nevim, ale myslím že to vnímaj, že je to něco navíc k jejich práci a že oni sou líní asi.

Hm.

Něco udělat navíc no. To je tady problém podle mě těch pavilónu, že cokoli je nějaká akce, tak se na to naráží no.

Myslíš, že se změní ta atmosféra té léčebny, když sme tady?

Jo. To jo. A já si myslím, že i těm lidem, když dou potom na to vystoupení, z toho personálu je líto, třeba že se tam nezapojou.

Jo?

Já to tak vnímám jako že. Protože potom když tam vidí, že někdo se třeba z toho personálu zapojil, tak doufám, že jim to tam jako mohlo dát v hlavě.

Ještě jednou se vrátím, jak si říkala o těch rodičích, že tam třeba byli.

Hm.

Měli ste nějakou zpětnou vazbu od nich?

Já sem byla, když sem potom ji předávala tomu tatínkovi, tak ten říkal supr, že jako koukal, že takhle vystoupila jako. Takže. Ale potom to, já s nima moc nemluvim s těma rodičema. Takže. Nevim. Ale takhle sem měla tu chvilku, když sem ji předávala, Vendulu.

Takže to je všechno. Děkuju.

PŘÍLOHA IV – ROZHOVOR S PACIENTEM Č. 1

19.2.2014, Psychiatrická nemocnice Bohnice, Jaromír

Situace:

S Jendou jsme se setkali v areálu léčebny, kam nadále ambulantně pravidelně dochází do denního stacionáře. Měli jsme schůzku původně na třetí hodinu, čas však Jenda změnil na půl druhou, protože ve stacionáři skončil o několik hodin dříve. S otcem zůstávali v léčebně jen kvůli rozhovoru. Rozhovor se potom odehrál v nekomfortním prostředí, na lavičce parku léčebny. Jelikož na Jendu čekal otec byl rozhovor veden ve spěchu bez většího počtu doplňujících otázek.

Jendo, jak dlouho jsi byl hospitalizovaný, když v léčebně probíhal Cirkus Paciento?

Byl jsem hospitalizovanej 4. týden.

S jakou diagnózou jsi se léčil?

S depresema.

Po kolikáté jsi byl hospitalizovaný?

Poprvé.

Proč jsi se do programu Cirkus Paciento zapojil?

Protože mi to přišlo jako takový zpestření, akorát nás tam krmili práškama. Takže dobrá příležitost jako odreagovat se.

Byly ty dny, kdy byl v léčebně realizovaný Cirkus Paciento odlišné těch běžných dní?

No určitě, určitě to bylo takový dynamičtější a mělo to takovou jako šťávu, že to nebylo jen takové odpočívání a že to bylo takový, prostě takový...jak bych to řekl, prostě taková živá vložka.

V čem to bylo odlišné v pocitech z toho pobytu?

Že to bylo takový příjemný zpestření, že si člověk jako, že se jako odreaguje od tý své nemoci a že je to prostě takový zpestření.

Co to pro tebe znamenalo zapojit se do Cirkusu Paciento?

Tak prostě legrace, já nevím, příležitost se prostě projevit.

Projevit se jakým způsobem třeba? Já hraju na klarinet, takže asi hudebně.

Pomohl ti Cirkus Paciento zvýšit tvoje sebevědomí, třeba v tý hře na klarinet?

No je to dobrý, hrál jsem před lidma, takže jsem si třeba vyzkoušel jestli nemám trému, ale trému nemám, já už jsem zvyklej vystupovat. Jinak jako dobrý no.

Jak jsi se cítil při cirkusových trénincích?

No prvně jsem čekal jaká bude reakce, když zahraju jestli se to bude líbit nebo ne, právě.

A potom? Kolikrát jsi vlastně byl na těch trénincích?

Byl jsem na, byl jsem na dvou. Asi. Nebo na jednom. Nevim. Na dvou, na dvou.

Naučil ses nebo prožil při Cirkusu Paciento něco, co ti přišlo užitečný?

No, co mi přišlo užitečný. Tak naučil jsem se s těma tyčkama, takový to kouzlo, ten trik. No a jinak co bylo užitečný, užitečný asi bylo, že sem si mohl vyzkoušet jestli nejsem nervózní před lidma, když vystupuju.

A věnuješ se třeba něčemu co sis tam vyzkoušel, dál nebo napadlo tě že bys...

Ne, ale dál bych třeba spolupracoval, že bych třeba šel na nějaké vystoupení, kdybyste mě brali.

Myslíš si, že to mělo nějaký vliv na tvoji léčbu, Cirkus Paciento?

No, já si myslím, že to bylo prostě takový...těžko říct.

Když to porovnáš třeba nějaký depresivní stavy... No no no, je to takový ulehčení prostě, takový prostě odreagování. Jak už sem říkal, prostě taková příjemná změna.

Co by jsi na tom konceptu Cirkus Paciento změnil, kdybys měl tu možnost?

Cobych změnil? No mě to přišlo už teďka takhle dobrý, takže nevim co bych změnil.

Představ si třeba, že si ředitel toho všeho.

Ředitel toho všeho...asi bych víc cvičil na saxofon. Ale ne jinak mi to přišlo jako dobrý, že jako já bych tam nic neměnil ani.

Ani v přístupu k lidem? Á, přístup dobrej, všecko dobrý.

Co ti Cirkus Paciento dal?

Co mi dal? Tak dal mi možnost podívat se do zákulisí takovýho cirkusu a třeba pobejt chvíli s těma lidma co tam pracujou. Taková příjemná vložka no.

Co ti Cirkus Paciento vzal?

Co by mi měl vzít? To nevim... Asi nic.

Jaký byli reakce dalších pacientů na představení Cirkusu Paciento v léčebně?

Hmm, tak jim se to líbilo, já bych řekl, že byli samý pozitivní ohlasy.

Byl tam někdo z vašeho oddělení se podívat?

Byl, Kamil Procházka, jestli ho můžu jmenovat takhle, no a tomu se to taky líbilo, ten se léčil s tím, že tam střílel v obchodáku na lidi. No tak já myslím, že dobrý no.

Mělo to v léčebně nějaký dozvuk, když jsme odjeli?

Jo, všichni byli v takový, no prostě takový lepší náladě. Pozitivně naladěný do druhýho dne.

Podporoval vás, jako pacienty, personál abyste se zapojili?

Jo. Ti nám říkali abychom se zapojili. Jako já nevim, těm se to líbilo jakože je to taky takový zpestření a hlavně jim to přišlo dobrý jako takový doplněk k tý léčbě.

Takže Vás motivovali?

Motivovali, jo.

Jak často vám to třeba připomínali?

Já nevim, myslím, že jsem taky viděl jednu paní terapeutku, která si zkoušela ty tyčky nebo něco takovýho. Takže jako dobrý no.

Pracoval personál na terapiích nebo tak, s prožitky, který jste v Cirkusu Paciento měli?

Druhý den na komunitě jsme si řekli, že to bylo dobrý a potom, že by se to mohlo opakovat do budoucna a nevim no dál jsme s tím jako nepracovali. Nebo myslím, že někdo to kreslil na činnostních aktivitách, že kreslil jako cirkus. Takže takovýmhle způsobem no.

Setkal ses v léčebně s nějakým podobným programem?

Ne, nesetkal. Já vím, že takhle chodí klauni, ale tohle je poprvý co jsem to zažil v nemocnici.

Takže znáš klauny, ale nesetkal ses s tím osobně?

Ne, s cirkusem ne.

PŘÍLOHA IV – ROZHOVOR S PACIENTEM Č. 2

1.3.2014, Plzeň, Dušan

Jak dlouho jsi byl hospitalizovaný v léčebně?

Deset let.

S jakou diagnózou, prosím tě?

Paranoidní schizofrenie.

Pokolikáté jsi tam byl?

Pojedenácté. Vždycky mě na týden pustili a pak sem se vrátil, protože sem vlastně nic neměl. A jako důchod sem měl od toho roku 2003, ale jako to no.

Těch deset let jsi tam byl v kuse s týdenníma přestávkama?

No no no.

Jakože si tam byl rok pak...

..no pustili mě a já se za týden vrátil protože sem neměl vůbec co a jak.

Takže jedenáctkrát celkem?

No jedenáctkrát.

Takže to je k tobě. Takže teď bude o tvé zkušenosti s cirkusem.

Proč jsi se do programu Cirkus Paciento zapojil?

Protože to pro mě bylo nový, jako já sem muzikant, tak sem si chtěl zahrát. Takhle no. No a vlastně sem zahrál, že sem si znova šáhnul na bubny, no a jako těšilo mě to.

Dobrý, děkuju.

Byly dny, když byl v léčebně realizovaný Cirkus Paciento, nějak odlišný od běžných dní?

Jo byl.

A jak prosím?

Protože to je něco jiného, tam je furt stereotyp. Tam je takovej stereotyp no a to vlastně člověka vytrhlo z normálního řádu, takže to bylo něco, něco nového. Takhle bych to řekl já.

A třeba v tom jak ses tam cítil ty v ty dny, jestli ses cítil jinak?

Jo byl jsem veselej, byl jsem veselej, tak jako takhle.

Měl jsi pocit, že tam byla nějaká jiná role tvoje? Že si tam třeba nebyl pacient?

Vytrhlo mě to z toho běžného programu, že jo. To je stereotyp, každej den stejnej. Člověka to pak začne trochu taky otravovat jo. A vlastně když ste tam přijeli vy, tak to bylo o něčem jinym. To mě vyškublo z toho denního programu a měl sem se na co těšit a bylo to úplně jiný.

Hm. A zkus, jak vypadal ten normální den, těch deset let dejme tomu a jak vypadal ten den, když jsme tam byli? Prostě zkus...

Byla to normálka, prostě stereotyp, že jo. Ráno vstát, rozsvička, hygiena, takovýhle věci, no pak vlastně na cigáro, kafe, snídaně. No a takovýhle věci. No jenže jak už je člověk na to navyklej, tak už mu to vůbec nepřichází a nemá ho co těšit. No a když přijel Cirkus Paciento, tak vlastně sme se tam domluvili, že jo, poprvý jak to bylo, no tak, tak to pro mě bylo něco úplně jiného. Já sem se měl na co těšit. Já se tam neměl na co těšit, jo. Takže takhle no.

Ty jsi vlastně s námi trávil hodně času vid'?

No no no.

Co pro tebe zapojení do Cirkusu Paciento znamenalo? Jakoby pro tebe osobně, že ses toho mohl účastnit?

Že se budu moct předvíst nebo něco takovýho. Jako ikdyž sem teda zběhlej v tomhletom, že trému nemám anebo mám, ale jako ta ze mě padne, protože když sem vystupoval normálně s kapelou, když sem byl venku před těma lety, no a jako to bylo vo něčem jinym, prostě už sem si sedl a hrál sem prostě a takhle no.

Myslíš, že tě to tak trochu i vrátilo, žes měl dřív tu kapelu a tak sis mohl konečně k tomu sednout, že to byl tak trochu návrat k tomu životu předtím?

Jo. Vrátilo mě to. Vzpomínky a všechno. Byl sem takovej rozjařenej. Vždyť si to musel na mě vidět.

(tazatel) Já vim.

Pomohl ti Cirkus Paciento zvýšit sebevědomí?

Jo pomohl. Že vlastně umím, vlastně že, jak bych to řekl, že umím no vlastně... Já nevím co bych řekl.

Cokoli, co tě k tomu napadne.

Já nevím co bych řekl.

To bylo vidět, že umíš. To bylo super.

Hmm.

Zkusím jen, to že umíš, že si to nezapomněl za těch deset let?

Nonono, že vlastně, ono se to nezapomene, když se to člověk naučí a má rytmus v těle. Tak si tu občas pustím radio, tak si klapu nohama a jako.

Jak ses cítil při těch trénincích cirkusových?

Sme vlastně nevěděli defacto kdo s kým bude hrát, jak to dopadne, tak sme se tam sešli, tam byl ještě ten klučina z tý třináctky, no a vlastně hráli jsme, zkoušeli jsme. Ty Šrouby nebo vlastně ten blues, takovýhle to no. A vlastně sem do toho vracel zpátky, no a vlastně zjistil sem, že se to nedá zapomenout, že jakmile se to člověk naučí tak že takhle no. Jinak jako nevím co bych k tomu řekl.

Třeba osobně, jak ses cítil v těch trénincích?

Těšilo mě to, těšilo mě to moc. Protože to byla změna, fakt velká změna. Protože jak říkám, ten stereotyp tam je zabitej jo. Ten denní program takže jako...

To bylo při těch trénincích. Jak ses cítil při tom představení?

Úžasně. Úžasně no, seděl sem na pódiu. Vlastně když to bylo poprvý, tak sem měl trošku jako trému. To sem měl trému jo. Protože sem nevěděl, sme si vlastně nezahráli všichni dohromady na tom cvičení, takže sem nevěděl, kdo co a jak, jak to pofrčí a co z toho

poleze jo, takže jako no ale sedlo to a bylo to dobrý. Jenže nejhorší bylo, že já neslyšel nic, protože to šlo všechno do lidí, páč sme stáli na kraji pódia, takže takhle no.

Takže to sou nějaký technický nedostatky?

No.

Jak ses cítil ty, jako Dušan, když si byl na pódiu jako hráč na ty bubny a proti tobě byl ten sál?

No měl sem trochu trému, taky kvůli tý svý nemoci jo. Přišla tam sestřička, co mě měla na starost, tak říkala Dušane to zvládneš, neboj se. Protože já mám, protože mám panickou hrůzu z cizích lidí, jo, a než si to vošlapu tak někteří na mě působí špatně, někteří dobře a já v tom pak začnu blbnout. Lítá to takhle jo. Takže jako vlastně na tom pódiu sem měl trému, když to bylo poprvý a vlastně pak sem se otrkal, když všichni tam běhali a tykali sme si a takhle to tam frčelo, tak sem říkal no to je perfektní, to ze mě spadlo a sem v pohodě, jo. Takže nevím co bych ještě řekl.

Takže cítil nějakou podporu té skupiny?

Ano, no.

Naučil ses nebo prožil něco, co ti přišlo užitečný, při tom cirkusu?

Aha. Užitečný no... Že sem se dal do řeči s tebou, s Martinem, jo a vlastně nebyl pro vás problém sehnat bubny, tak to mi dávalo taky dost. Těšil sem se, říkal sem si jo chlapi to přivezou, bude to perfektní, na pak vlastně takhle no. Já nevím co bych k tomu ještě řekl.

Věnuješ se něčemu dál? Zkoušel sis i něco jiného na cirkusu?

No, na kytaru. Ale neumím na ní moc. Ze zvědavosti. Umím dva nebo tři nebo čtyři akordy, nějakou obyčejnou na tři akordy písničku bych zvládl no, ale jinak jako ne. No.

Žonglování nebo kouzla si nezkoušel?

No, ty talířky. Talířky sem zkoušel přeci. Ale moc se mi to nevedlo, protože sem pořád nedokázal vystihnout ten moment, aby mi to sklouzlo do toho prostředka, mi to furt padalo. Takže takhle no.

A bavili tě třeba ty žongléřský věci?

No bavili, bavili. Říkám, vlastně ten Cirkus Paciento, ten když přijede tak vlastně, kdo chce a má zájem, tak ho to vlastně vytrhne z toho denního programu, jo a vlastně, vlastně přijde na jiný myšlenky v tu chvíli, jo. Trošku se mu uleví, nemusí myslet na tu svojí nemoc, to se stalo mně, jo a vlastně furt se užírat takovýhle věci, já nevím no. Takhle.

Myslíš, že měl Cirkus Paciento nějaký vliv na tvoji léčbu?

Měl, protože jsem se měl na co těšit. Ale já si myslím, že třeba teď jestli se bude něco dít, že mě vezmete sebou. Já bych byl hrozně šťastnej. Nebo jestli budou ty zpívaný, jak Martin chystá nebo tohle, nevím jak to všechno dopadne, protože ho furt nepotkávám takhle, takže nevím jak to, jestli něco už vymyslel nebo takhle. On to měl vymyšlený dobře. Já sem s ním mluvil a on říkal, že jako, že budou zpívaný, ale že to musí domluvit, že to musí domluvit v Dobřanech. A pak by byl Cirkus Paciento no. A i kdyby nedopadly třeba ty zpívaný, tak jestli bych s vámi mohl jet, jako takhle no.

Co bys na konceptu toho cirkusu, jak jsi ho zažil, změnil?

Já bych neměnil nic, protože to bylo, to bylo prostě, to bylo prostě, to šlo z těch lidí prostě. Ti dobrovolníci, jak jste tam vystupovali, tohle, tak to šlo prostě, jak bych to řekl, jako z těch lidí ikdyž se styděli nebo prostě dělali si z toho legraci, tak to šlo z nich prostě jo. Nějaký žonglování a takovýhle, no. To kouzlení a tohle.

Co ti Cirkus Paciento dal?

Potěšil mě. Velice moc. Takový jako, jak bych to řekl. Ono to funguje jako pouliční cirkus. Je to tak? A vlastně, vlastně je to takový vo něčem jinym jo. Že když člověk teda něco umí, řekne se, řekne se pár slov k tomu tohle, takhle, něco se předvede jo a vlastně, jako buď je to úspěšný, úspěch byl jo. Já si myslím, že ten úspěch tam byl, takže jako, vlastně, byl sem potěšenej. Těšilo mě to prostě.

Co konkrétně ti třeba dal, že?

No mě dal poznatek takovej, že vlastně, vlastně sem, to se nedá zapomenout, když člověk umí hrát. Takže vlastně, jako mě to potěšilo.

Takže to hlavní bylo to potěšení.

Je něco co ti Cirkus Paciento vzal?

Ne. Co by mi bral? Nic. (smích)

Nevím. Třeba někomu by mohl něco vzít, nějaké iluze. (smích)

Ne kdepak.

Hm.

Ted'ko krátký bloček jenom. Cirkus Paciento v té léčebne, v kontextu té léčebny. Jo?

Jaké byly reakce dalších pacientů na představení Cirkusu Paciento...

Jak ste byli na té dvacítce, jak ste tam přišli za náma, v tom malom baráčku, tak vlastně jako, se tam chytil ten Milan, takovej ten vysokej hubenej a ten točil s tou tyčí jo a měli sme z toho legraci. Byla to, bylo to pěkný no. Vlastně on se na to taky těšil, styděl se teda, říkal, když sme se bavili, že se styděl. Zvládl to dobře no. Jak sem to teda viděl já, protože sem ho doprovázel rytmikou, takže takhle no.

A třeba obecně, jako pacientů tam?

Říkám, podle mě, já to vidim svýma očima. Když to řeknu svýma očima, tak vlastně ti lidi, si to chtěli vyzkoušet jo. A já si myslim, že z toho taky měli potěšení. Že se ukázali, že něco třeba trošku dovedou a takhle.

A z druhé strany těch, co se přišli třeba jenom podívat? Víš? Nebo nás tam jenom viděli při těch workshopech?

Já nevim jak to vypadalo, když tam seděli, ale jako mělo to ovace, protože tleskali, měli z toho radost. Takže jako takhle mi to přijde.

Ještě myslím třeba, když tím žes tam byl, když jsme potom odjeli nebo potom když večer takhle, jak ty lidi, jaký byli ty jejich reakce?

To právě sem moc s těma lidma co tam seděli moc nedomluvil, protože tam byli hodně z dětskýho, nějaký pacienti takhle z jiných oddělení, takže jako nevim no.

Dobře.

Ale jako já si myslim, že kdyby to nechtěli vidět a netěšili se na to, jo, to je zase něco novýho, takže by tam ani nepřišli do toho kulturáku. A oni přišli. A já si myslím, že úspěch to mělo no.

Podporoval pacienty personál, aby se zapojili?

Jo podporoval. Říkali, běžte si to zkusit nebo takhle, no. Před tou dvacítkou, tam točili těma, těma, těma, těma jako, těma talířkama a házeli tam šátkama, jo. To mě teda moc nešlo ten talířek, no, ale jako snažil sem se no.

Takže obecně myslíš, že jako ten personál byl podpůrný?

Jo, jako nabízeli to. Běžte si to zkusit kluci ne nebo takhle. Já nevím jestli si to pamatuješ, ale ty sestřičky co tam s náma předtím barákem byly jo, protože tam to nešlo vevnitř, tam to je malinký. Tak sme vlastně byli, to bylo v létě, před barákem, no a vlastně bylo nás tam mraky.

A třeba na ty tréninky, na představení, na tu zkoušku, to nebyl problém, aby vás pustili?

Ne, nebyl. Ještě se nás pak ptali, když sme se vrátili, jaký to bylo. Jo jako dobrý, perfektní. Zás sem si trochu osvěžil paměť, jo a takovýchle věci. Byli tam kluci taky, Milan točil tím klackem dlouhým. No a pak tam byli ještě nějaký od nás, ti házeli šátkama a takovýchle věci no.

Pracoval personál s prožitkama v rámci Cirkusu Paciento, během těch vašich psychoterapeutických aktivit?

Jo tak to nevím.

Jestli se vás třeba zeptali, jak jste se při tom cítili.

Jo takhle. Jo, to jo, ale to se ptala jako sestřička, ta osmičková, tak ta jako říká, co, co ti to dalo? A já říkam, no osvěžilo mě to. Úplně sem byl jinde.

Třeba na nějaký arteterapii?

Jo, bavili sme se, bavili sme se. Já teda na tu arteterapii nechodil, já sem byl domácí pracovník.

Spíš sestry se na to ptaly než na nějakých terapiích, personál se kterým ses denně setkával?

Hm.

Setkal si se v léčebně s nějakým podobným programem, jako byl Cirkus Paciето? A kdo byl třeba jeho iniciátorem?

Ne, ne.

Nebylo tam něco podobného? Nějaké divadlo nebo tak?

Ne, to byla úplná novinka tohleto. Když jste tam přijeli vy. Nebylo nic.

Za těch deset let cos tam byl, nepotkal si něco takového?

Byly akorát Mezi ploty, byly fajn, ale tam se člověk jako neukázal. Nemohl nic. Akorát jednou, to tam byl Hladík s mladejma klukama, tam sem se Hladíka zeptal a těch kluků taky, jestli mě pustí zabubnovat. No tak mě jako nechali chvíli si zařadit. No a jinak jako prostě, tam nešlo nic jako realizovat.

Super. Něco, co by si chtěl bez nějaký otázky k tomu říct, co tě ještě napadlo zpětně? K cirkusu?

No nějaký, já nevím, aby to mělo ještě větší šťávu než to má, protože furt to bylo takový jako, říkám, furt sem viděl, že tomu ještě něco chybí no. Ale ty lidi se snažili, jako jo prostě.

Prostě takhle no.

Ještě jak sem se ptal, jak ses cítil při představení předtím. A jaký byly pocity po představení, jo, když to skončilo?

Byl sem takovej rozjařenej, vlastně, připomněl sem si všechno, co vlastně sem venku dělal, tu muziku, jo a vlastně, vlastně sem z toho krásnej pocit. Rozjařenej takovej. Úplně jinde sem byl jo.

Protože sem zapomněl na ty starosti, na svojí nemoc sem zapomněl, jo. Vlastně na tyhlety, na ty sračky no. Když to takhle řeknu lidově.

PŘÍLOHA IV – ROZHOVOR S PACIENTEM Č. 3

9. 3. 2014, Praha, Viktor

Tak, Viktore, takže teď jen okruh na tebe, jako pacienta. Dvě, tři otázky.

Jak dlouho jsi byl hospitalizovanej, když v léčebně probíhal Cirkus Paciento?

Byly to tři týdny a Cirkus Paciento jsem zažil ve svém prvním týdnu.

Hm. Super.

S jakou diagnózou jsi se léčil, prosím tě?

No, diagnóza byla úplně jednoduchá, byla to akutní psychotická ataka.

[ruch restaurace – číšník přináší nápoje, Viktor si objednává jídlo]

Tak, to si mi říkal, jo, ta akutní. Děkuju.

Pokolikáté jsi byl hospitalizovanej v léčebně?

No, naštěstí poprvý a doufám, že i naposled.

Doufám i za tebe.

Díky.

A teď tvé osobní zkušenosti s tím projektem cirkusu.

Proč jsi se do programu Cirkus Paciento zapojil?

No, tak velice mě zaujalo, co ste tam předváděli, že vůbec máte chuť do toho zapojovat ty pacienty, protože je to pro toho člověka velké zpestření. Já sem tam sice byl jenom, jak říkám bylo to v prvním týdnu, ale jinak je tam nuda. Jinak prostě, to ani není tolik o pomoci. Ten Cirkus Paciento mi osobně pomohl a nejen mě, všiml sem si že je nás tam víc takových (smích), takže je to rozhodně psychická vzpruha, psychický povyražení, je to něco co se vymyká tomu normálnímu režimu v tom, tom pavilonu.

Kdybys ten režim měl popsat, tak jak bys?

Popsat co?

Jako režim té léčebny, v čem...

To je velký kolotoč, stereotyp. Stereotyp už od rána a víkendy jsou tam nejhorší. Takže tam se aspoň něco děje v tom týdnu. Od pondělí do pátku jsou ty terapie, kam se může člověk někde vyřádit, že jo. Umělecky. No takže opravdu velký zpestření v tomhleto jednodolitym režimu.

Hm. Super. Děkuju.

Byly dny, kdy byl v léčebně realizovaný Cirkus Paciento odlišný od běžných dní?

No naprosto. Teď jsme se o tom zrovna bavili, takže naprosto. Ano.

Tím narušením Toho stereotypu, jak jsi říkal?

Přesně tak. A už jenom to, že jste tam vlastně přišli a předváděli jste to žonglování, nějaký ty triky, tak to bylo fascinující. Už jenom to je zpestření pro ty lidi, kteří se potom nepřihlásí. Ale už jenom to je zpestření. Toho všedního dne.

Teďko třeba. Když tam ten cirkus byl a byli jsme na tom oddělení, tak cejtli si tam nějakou změnu rolí třeba? Těch lidí, kteří se toho účastnili?

Rolí těch lidí, jak to myslíš? U jakých, u těch pacientů?

U těch pacientů.

Tak na mě a na toho Jindru, s kterým jsme zpívali mantry, to zapůsobilo velice. To vlastně zavdalo další příčinu k tomu, abysme spolu nadále spolupracovali po hudební stránce, takže v tomhleto ta změna určitě nastala, jo. V tomhleto to ovlivnění Cirkusem Paciento bylo velice pozitivní.

Co pro tebe zapojení do Cirkusu Paciento znamenalo?

Co pro mě znamenalo zapojení se do Cirkusu Paciento. No. U mě je to těžký, protože si myslím, že tohle by byla otázka pro lidi, kteří tam byli už dlouhodoběji. U mě to bylo fakt takový zpestření, který mě nakoplo k tomu, abych to tam zvládnul tu hospitalizaci, abych přišel na jiný myšlenky. Hlavně na ty tvůrčí myšlenky. Jo, takže jo. V tomhle to mělo taky pozitivní dopad.

Super.

Pomohl Cirkus Paciento zvýšit tvoje sebevědomí?

Rozhodně ano, to teda pomohl. A díky vlastně Danai a Mariante, který mě zapojili do svého čísla tak to bylo úžasný, úžasná zkušenost.

To byly ty chůdy vid'?

To byly ty chůdy, no. Oni sou úžasný, ano, takže to mi taky pomohlo zvednout sebevědomí a věřil sem si, že to zvládnou.

[hluk restaurace, číšník přináší objednávku]

Klidně to můžeme přerušit, jestli se chceš najíst.

Ne dobrý, v klidu. Až budu mít velký hlad, tak ti řeknu.

Jak jsi se cítil při cirkusových trénincích, při těch workshopech na kterých jsi byl?

No, takže ze začátku tam panovala jistá nejistota. Naprosto jistá nejistota. Sem nevěděl, jestli to zvládnou, jestli to bude mít smysl a nakonec se to úsilí, který jsem do toho vložil a hlavně to celkový zapojení všech lidí, že jo, který, kteří jsme tam všichni byli, tak to vyústilo právě pak v to vystoupení a to bylo takový sklizený ovoce za tu práci. Takže jo. Nejdřív nejistota, pak sebedůvěra, sebejistota.

Kdybys měl popsat právě ten, pocit při trénincích odpoledních, v rozsahu toho jestli ten přístup těch lidí tam byl jinej, jestli ses tam cítil nějak jinak než třeba běžně na tom oddělení?

Rozhodně ano, tam sem se cítil hodně jinak. Na jednu, jak jsme se bavili o tom, že Bohnice jsou svět sám o sobě, tak Cirkus Paciento tam vytvořil ještě další dimenzi, další svět v dalším světě.

A, kdybys měl popsat, ta léčebna má nějaká pravidla, a kdybys řekl teďko, jenom ve stručnosti, ten cirkus jak jsi tam vnímal v jakém postavení?

Jo, určitě. Tak vlastně ta léčebna má svoje pravidla, svoje fungování a Cirkus Paciento tam vytvořil takový vakuum, v kterým si člověk mohl dělat, co chtěl. Kde prostě mohl přijít, vlastně i na to sebevědomění si sama sebe to bylo rozhodně dobrý, jo to bylo hodně důležitý. Takže věřím, že všem zúčastněným to v tomhle ohledu pomohlo.

Jak jsi se cítil při představení? Při tom samotném představení?

Čekal jsem trému a naštěstí se nedostavila. Dřív jsem byl trémista, když jsem třeba někde recitoval nebo tak, tak to se naštěstí nedostavilo, protože ta podpora lidí z Cirkusu Paciento, i z toho zahraničního týmu byla velká. Velká podpora. Takže nakonec sem se cítil sebejistý. No a zase můžu spadnout, zase mě to táhne k tomu, že skutečně ano, pomohlo mi to v té léčbě.

Konkrétně jenom, klidně to zopakuj, čím máš pocit, že ti to pomohlo v tý léčbě?

Že jsem najednou začal chápat svoje tělo, takový jaký je, jeho..protože vlastně mě tam dovedlo ztráta kontroly nad svým tělem. No a díky Cirkusu Paciento jsem tu kontrolu zase začal získávat a tím rychlejc, než kdyby Cirkus Paciento tam nebyl, kdybyste nepřijeli, tak by to trvalo mnohem delší dobu a ta cesta k tomu by vedla úplně jinou, úplně jinudy.

Tys tam vlastně měl to číslo, jenom kdybys ho popsal, s těma holkama na těch chůdách.

Jojo.

To myslím, že je důležitý pro to moje pochopení.

Jo tam se jednalo o takovou milostnou scénku, která se odehrávala ve výšinách...

Ty jo, co tě zajímá? Jak jsem to prožíval nebo?

Nene, jenom, že sme, na ty chůdy.

Byla to vlastně pantomima na chůdách, kde byla zakomponovaná taková milostná etuda holky, která vlastně odmítá chlapce a chlapec ji dobývá květinou a různými gesty. No a nakonec se to zlomí a ona své srdce otevře pro jeho srdce a došlo tam k tomu splynutí. Krásnému obejmutí.

Moc krásný to bylo. Mě to vlastně přišlo zajímavý proto, že jsme se báli ty chůdy běžně dávat, takže proto mi to přišlo důležitý to zmínit.

Aha, takže tam bylo i očekávání od nás, co z toho bude, jestli se to povede?

Nene, spíš jen o tom, že jsme to použili poprvý a pro mě je to zajímavý, že to je jako důležitý nástroj.

Takže to bylo při představení. A jaké byly pocity po, když to všechno skončilo? Po představení.

Jo tak to byla krásná euforie, to byla euforie, už jenom tím zpíváním toho společného songu, kterým jsme se rozloučili s obecnstvem s diváky, tak pak najednou přišlo ten pocit „wow“, tak jsme to zvládli, mám to za sebou, zvládli jsme to všichni, dobře to dopadlo. Lidi byli spokojený s tím co viděi, ty jo, sami se bavili. Kdyby si chtěl, tak je z toho i video nahrávka. Takže prostě pocit, jak bych ho definoval? Pocit, který jsem zažil. Radost. Čistá radost z toho, že se to povedlo.

A jak dlouho ti to vydrželo, ta radost?

No, tak. Myslím si, že ono se to tak plynule přelilo i do vůbec toho celkového prožívání hospitalizace tam. Protože mi to nakoplo dopředu, že vlastně můžeme tvořit dál a i sme vlastně měli takový choutky založit něco podobného, jako je Cirkus Paciento. Ale pak jsme uvážili, že tenhle projekt funguje, funguje výborně, takže proč do toho nějak zasahovat. Jsou oblastni, kde se dá pomáhat. A zpívání manter, to už dneska taky je a taky to pomáhá lidem. Takže jo, nakoplo mě to. Byl to takový impuls zase znovu začít tvořit, snažit se.

Super, to mě těší.

Prožil si nebo ses naučil něco, co ti přišlo užitečný pro tvůj další život? A třeba se tomu věnuješ dál? Něco z toho co sis tam zkusil.

Hm, určitě. Tím, že jsme dostali prostor si tam vlastně vytvořit svoje číslo nebo svoje vystoupení, tak jsme vytvořili trojici a zpívali jsme ty mantry. Byli tam vlastně čtyři mantry, které jsme zpívali. Bylo to takový krátký představení a to mě nakoplo v tom tvořit a dělat dál. A skutečně potom s tím Jindrou jsme se už minulý týden sešli a zaspívali jsme si mantry. Tím že je klavírista, virtuos a skladatel, tak už nás to nakoplo ke společnému projektu a to je muzikál.

To je hezký, to mě těší.

Teď jenom otázka, kterou jsme možná zodpověděli, ale když k tomu budeš cokoli mít dalšího, tak to klidně řekni znova.

Dobře.

Myslíš, že měl Cirkus Paciento nějaký vliv na tvoji léčbu?

Cirkus Paciento měl obrovský vliv na moji léčbu. Dodal mi sebevědomí, sebedůvěru. Zase jsem začal získávat kontrolu nad svým tělem, kterou jsem ztratil. Takže ano, rozhodně ano. Velký pozitivní vliv.

Super. To jsem moc rád.

Já jsem zase moc rád, že jste tam přišli a že fungujete ty jo. Že to funguje ten projekt.

Co by jsi na tom konceptu Cirkusu Paciento, jak jsi ho zažil, co by jsi na tom změnil?

To si neodvážím na tuhle otázku odpovědět, protože sem tam přišel s hlubokou pokorou, že vůbec se můžu do toho zapojit. A jenom sem sledoval ten cvrkot. Kdybych to zažil třeba třikrát za sebou, tak by se asi dala navrhnout nějaká změna. Takhle z mého pohledu je to prostě. Dělá te to nejlépe jak umíte.

Co ti Cirkus Paciento dal?

No obrovskou zkušenost, protože nikdy jsem se nezapojil do takového projektu. Takže poprvý zapojení do takovéhle velkého projektu. Oživil jsem angličtinu díky holkám. Dal mi velký impuls nevzdat to v životě a pokračovat dál. Neusínat na vavřínech. A věnovat se vůbec tomu tvoření jo. Tam, tam je to důležitý nebo Cirkus Paciento mi dal důležitý impuls proto tvořit něco v životě no. Já měl vždycky takový touhy, ale nikdy jsem nezačal a až díky Cirkusu paciento jsem začal zase tvořit. Kreslit, zpívat a vůbec se projevat. Takže dal mi hodně.

Co ti Cirkus Paciento vzal?

(smích) zajímavá otázka!

Musela přijít.

Co mi cirkus Paciento vzal? No díky takovýhle zkušenosti jsem ztratil jakýkoli obavy pustit se do nějakého většího projektu, spolupracovat s lidma. Takže vzal mi strach. Nevím co bych k tomu dál řekl.

Super.

Tak a teď už jen krátký poslední blok, jakoby Cirkus Paciento v té léčbě, v kontextu té léčby.

Jaký byli reakce dalších pacientů na představení a na Cirkus Paciento v tý léčebně obecně?
Tvoji kolegové se kterými ses setkával?

Rozumím.

Jak na to reagovali?

Reagovali na to vesměs pozitivně a tím, že jsme se tam skamarádili na tom pavilonu tak.. Ty jejich reakce byly veskrze pozitivní. Fandili nám, pak za náma přišli a chválili nás, takže evidentně i na ně to mělo dobrej vliv, že se toho mohli účastnit aspoň jako diváci, že je možný zapojit další lidi do takovýho projektu. Takže věřím tomu třeba, když byste tam přišli příští rok a oni tam stále byli, že by se i odvážili se do toho zapojit sami.

A ještě jsi to nakouzl už někde předtím. Ty workshopy jak na ně reagovali? Co na ně říkali ty lidi, na ty workshopy, když jsme přišli na to oddělení vlastně ukázat, co umíme, co můžeme naučit a o čem ten projekt vlastně je?

Jo, tak tam to bylo takový padesát na padesát. Tam byli i lidi, které to nezaujalo, protože oni mají svých problémů dost, takže se nedokázali tolik odpoutat a uvolnit, aby si to užili. A o těch sem v podstatě ani nemluvil o takových lidech. Taky tam takových pár bylo právě, ale jinak vesměs to bylo všechno nadšení. Nadšení z toho co zažili, že jste tam přišli, předvedli pár kousků, pobavili a vlastně člověka vykolejili z toho zaběhnutýho stereotypního chování a myšlení. Proto, že jo, my aktivnější, tak jsme byli rádi za tu příležitost se do toho zapojit.

Jenom, myslíš, že měl každý stejnou příležitost se zapojit, že jsme nebyli moc, třeba...

Myslím si, že každý má tu možnost se do toho zapojit, když tam přijdete a oslovíte je, tak každý tu možnost má. Ale u některých lidí je evidentní, že nemají nějakou svojí iniciativu, že nedokážou nebo nechtějí nic tvořit a radši to takový to vedení nechávají na druhých lidech. Jo. Což se mi zdá, že bohužel, u těch pacientů je ve větší míře tohleto. Nebo. Takový větší poloviny těch lidí. Že sou tam vlastně odkázáni na pomoc druhých lidí a sami si ani nechtějí nebo nedokážou si pomoct. Oni třeba by i chtěli, ale nedokážou to.

Podporoval pacienty personál, aby se zapojili?

Jo jo jo.

Tím myslím všechny jo, sestry, doktory třeba nebo na těch terapiích.

Sestřičky, ty až posléze. Paní terapeutka ta jo. Ta říkala, tak když něco budete mít, tak pojdte, zapojte se do toho. Ta nás i trochu hecovala. To je výborná ženská, ta paní terapeutka, to jo. Paní Marie. Takže ta jo. A sestřičky v podstatě podporovali mě a Jindru, když viděli, že vlastně nacvičujeme. A Lukáše vlastně. Mále bych zapomněl na Lukyho. Byli jsme tam tři. Takže my jsme to trénovali na chodbě. Vlastně sme to dávali, vůbec sme tomu dávali nějakou figuru, sme si vypsali ty mantry, které budeme chtít zpívat. Pak jsme vymýšleli tu melodii, ten koncept, jak to bude probíhat. A to když už byli u toho ty sestřičky přítomny, tak ano. Tak nás hecovali, že se těší na vystoupení, že nám drží palce.

Byly tam potom?

Jo byly, byly. Taky pak i od nich byly ty pozitivní ohlasy, že se jim to moc líbilo, že to bylo supr.

Bezvadný.

Pracovali, ten personál i pacienti asi, s prožitky, který jste měli v rámci toho Cirkusu Paciento, během jakoby nějakých psychoterapeutických aktivit? Ať jsou to...

Bohužel se mi zdá, že ne. Že i ten personál to vnímal jako takový zpestření, ale mě to tam přijde, že v té léčebně má každý své starosti, svých starostí dost. Takže to brali jako takový zpestření. Já sem s nima o tom nemluvil jo, takže je to jen takový můj pocit. Že by byli potom nějaký ohlasy na to, jo minulý týden byl Cirkus Paciento, že to bylo supr. To se mi nezdálo, že by tam takhle probíhalo. Že by sestřičky zabředli do svého stereotypního chování v tom. Přeci jenom chodí tam jenom do práce. Ale spíš to ovlivní vždycky nějakou menší část těch pacientů, těch klientů no.

A tvoje představa? Myslíš, že by se s tím dalo pracovat? Měl jsi potřebu třeba to nějak probrat a nebyla ta poptávka?

Tak jako s tím Jindrou a s Jonášem jsme tím žili. Jo, touhle zkušeností. Luky ten byl příliš do sebe uzavřený člověk, takže ten to s náma tolik neřešil. Ale mě a Jindru to nakoplo k další spolupráci po té hudební stránce. Takže myslím si, že každý kdo se do toho zapojil, tak ho to určitě muselo ovlivnit do dalšího vnitřního vývoje. No určitě to muselo člověka ovlivnit na jeho cestě životem.

Setkal ses v léčebně s nějakým podobným program? Ať aktivizačním, terapeutickým, jak to nazveme je jedno. A kdo byl jeho iniciátorem? Léčebna, neziskovka nějaká...

Nesetkal. Tam jediný co maj, je tak třeba hipoterapie a to sou takový ty arteterapie, co probíhají, tak to je standardní záležitost, ale přeci jen Cirkus Paciento, to je nestandardní záležitost, co se toho chodu v léčebně týče. Takže nic takové sem nezažil, ale jak říkám, byl sem tam krátkou dobu jo. To by mohli spíš povídat ti, co jsou tam třeba rok. Ale určitě je to pozitivní zpestření toho dění tam. Cirkus Paciento by měl nadále fungovat, tak jak funguje.